

X 2,2a

IGU

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
V LJUBLJANI

SODOBNI GEOGRAFSKI PROBLEMI TRANSFORMACIJE PODEŽELJA
NA TRŽAŠKEM

mag. Marijan Klemenčič

LJUBLJANA, Aškerčeva cesta 12

Ljubljana, 1978

Jw. št. 141

Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani

SODOBNI GEOGRAFSKI PROBLEMI TRANSFORMACIJE PODEŽELJA
NA TRŽAŠKEM

Financer: Raziskovalna skupnost Slovenije

Nosilec naloge:

mag. Marijan Klemenčič

Marijan Klemenčič

Direktor:

dr. Vladimir Klemenčič

Ljubljana, 1978

UVOD

Ob poskusih različnih oblik integracije skupin držav prihaja vedno bolj do izraza problematika obmejnih ter narodnostno mešanih območij. Omenjena integracijska gibanja morajo rešiti marsikateri izpit ravno iz te problematike na poti k uradničevanju "širših" ciljev. Vrhu vsega so ta območja, na primer v Evropi, prostorsko tako razporejena, da ležijo ob gospodarsko ter prometno zelo pomembnih območjih.

V takem položaju je tudi Tržaško, kjer sta prisotna oba problema: obmejnost ter narodnostna mešanost. Osimski sporazumi predstavljajo v tem kontekstu ne samo priznanje obstoja takih problemov, izbris političnih hipotek iz preteklosti, pač pa priznanje takega stanja kot mostu sodelovanja; torej priznanje takega stanja kot posebne kvalitete. Razvijanje sodelovanja pa je možno le ob poznavanju stvari. Za Jugoslavijo je to še pomembnejše, saj ima obveznosti do Slovencev, ki so ostali v Italiji.

Naloga ima namen predstaviti spreminjanje funkcije in podobe podeželja na Tržaškem s posebnim ozirom na vlogo in položaj slovenske narodnostne skupnosti pri preobrazbi pokrajine.

Pri delu se je bilo treba nasloniti na že proučene pojave in procese. Literatura s tega področja ni ravno revna, zato pa močno trpi na kompleksnem prikazu problematike. V posebno pomoč so nam bili materiali, ki jih je pripravil Slogri za obe manjšinski konferenci v Trstu (1.1974 in 1977), pa tudi cela vrsta drobnih člankov, objavljenih predvsem v Jadranskem koledarju. Vrsta drobnih razprav ter delo na terenu sta omogočila, da je bilo močno kar najbolj temelji-

to spoznati posamezne prostorske elemente ali procese, pa čeprav večkrat parcialno in prostorsko različno omejeno. Šele na osnovi tako dobljenega znanja o problematiki je bilo mogoče interpretirati in objektivno oceniti vrednost uradnih statističnih podatkov.

Pri takem stanju izrazitega pomanjkanja ustreznih podatkov je bila izredno vsestranska dobrodošla pomoč, ki jo je nudil Slovenski raziskovalni inštitut v Trstu. Ob tej priliki se najlepše zahvaljujemo direktorju inštituta, dr. Karlu Šiškoviču, uslužbencu inštituta Pavlu Stranju ter številnim sodelavcem, s katerimi smo se imeli priliko seznaniti in dobiti dragocene informacije.

V sicer kratkem času obstoja si je Slori pridobil toliko informacij, zvez, strokovnosti ter opravil številna proučevanja, da si take ali podobne raziskave ne moremo več zamisliti brez sodelovanja te raziskovalne ustanove slovenske narodnostne skupnosti v Italiji.

Z n a č a j p o d a t k o v

Osnoven vir podatkov demografskega in socialnogospodarskega značaja so vsekakor rezultati popisov prebivalstva, ki jih objavlja osrednji statistični urad v Rimu (ISFAT). Za tržaško pokrajino je del podatkov objavljen posebej za prebivalce z italijanskim, slovenskim ali drugim pogovornim jezikom. Na ta način lahko dobimo vpogled v družbenogospodarske razmere obeh narodnostnih skupin (italijanske in slovenske); terensko delo je pokazalo, da moramo podatke o narodnostni sestavi prebivalstva jemati kot okvirne in grede v škodo slovenskemu prebivalstvu.

Poleg rezultatov popisa predstavljajo pomemben vir podatkov

letopisi različnih dejavnosti družbenogospodarskega življenja tržaške pokrajine (n.pr. L'andamento economico).

Osnovna krajevna enota, na katero se nanašajo statistični podatki, je občina. Že samo ta podatek pove, da nam taki podatki lahko le naznačijo osnovno socialno in pokrajinsko problematiko Tržaškega, nikakor pa ne moremo na njihovi podlagi osvetliti osnovnih problemov. Edini objavljeni podatek, ki se nanaša na posamezno naselje, je število prebivalstva ob popisih. V kakšni meri jih lahko jemljemo za natančne se vadi šele po primerjavi števila prebivalstva po naseljih po posameznih štetjih. Pojem obsega naselja se namreč z vsakim štetjem menja, tako da naselja iz l. 1951 "izginejo" l. 1961 in obratno, da se naselja enkrat delijo, drugič združujejo. Vso zmedo povečuje posebna kategorija - razpršene hiše (case sparse), na katere odpade različen delež prebivalstva po posameznih popisih.

Tabela: Gibanje števila naselij in kategorije "razpršene hiše" na Tržaškem po popisih

leto popisa	število naselij	pojavljanje pojma "razpršene hiše"
1951-61-71	64	24
1951-61	10	-
1951-71	1	3
1951	3	1
1961-71	3	2
1961	1	3
1971	10	2
Skupaj	92	35

Razumljivo je, da na osnovi takih podatkov ni mogoča tehtnejša raziskava, zato se je bilo treba poslužiti predvsem drugih virov. Pri tem je prišlo do izredno plodnega sodelovanja s Slovenskim raziskovalnim inštitutom v Trstu. Na osnovi takega sodelovanja je bilo možno dobiti izredno dragocene podrobne podatke o socialnoekonomski sestavi naselij Gropada, Trebče in Lonjer in to na osnovi terenskega dela (anketiranja in kartiranja) Poleg posredovanja vrste podatkov in informacij je Slori omogočil stik z inštitucijami (n.pr. Kmečko zvezo) in posamezniki, ki so prav tako prispevali k popolnejši sliki stanja in procesov v sociogospodarski in prostorski strukturi Tržaškega.

Kot vir podatkov jw služil tudi telefonski imenik, medtem ko je bilo treba nekatere podatke sistematično zbirati na terenu (n. pr. opremljenost naselij s trgovinami).

O s n o v n i p o d a t k i o T r ž a š k i p o k r a j i n i

Tržaško v pokrajinskem smislu predstavlja neposredno zaledje Trsta, po zadnji vojni oziroma po 1. 1954 zoženega na približno 25 km dolg in povprečno 5 km širok pas kopnega, vtesnjenega med morsko obalo in jugoslovansko-italijansko državno mejo. Njena površina znaša 223,3 km². Jugovzhodni del je sestavljen iz fliša in torej gričevnat, medtem ko se severno od njega strmo dviga kraški ravnik, ki je rahlo nagnjen od jugovzhoda proti severozahodu; nadmorska višina Bazovice na vzhodnem delu Tržaškega Krasa znaša 370 m, Sosljana na zahodnem delu pa le 50 m. Kraški rob sesstrmo spušča v morje vse od Devina do Barkovelj. Obala med Trstom in Miljami je nizka in v veliki meri zamočvirjena, medtem ko ima obala od Milj do Lazareta zopet skoraj klifni značaj.

V upravno-administrativnem pogledu predstavlja Tržaško samostojno pokrajino v okviru dežele Furlanije-Juljske krajine. Sestavlja jo šest občin kot najmanjših upravno-administrativnih enot. Posebnost med njimi je občina Repentabor, ki je z 691 prebivalci (1.1971) in 1.226 ha površine najmanjša občina v Italiji. Na drugi strani pa šteje tržaška občina 276.000 prebivalcev in poleg samega mestnega območja obsega Vzhodni Tržaški Kras (z izjemo Gročane in Peska) ter del zahodnega Tržaškega Krasa (skoraj do Nabrežine).

L. 1971 je štela pokrajina 300.304 prebivalcev. Največje naselje je Trst z 257.000 prebivalci, daleč za njim so Milje z 7.800 ter Opčine s 5.800 prebivalci.

Po popisu prebivalstva l. 1971 je živel v pokrajini 24.000 prebivalcev s slovenskim pogovornim jezikom. Podatek kot tak prikazuje le eno stran narodnostne sestave prebivalstva, medtem ko popolnoma odpove kot podatek o dejanskem številu slovenskega prebivalstva. V regionalnem pogledu sta precejšen del Krasa in del flišnega območja popolnoma slovenska, medtem ko italijansko prebivalstvo močno prevladuje v Trstu in v Miljah. Ostala območja postajajo narodnostno vse bolj mešana.

OSNOVNE PRIRODNE POTEZE TRŽAŠKEGA

V prirodnogeografskem pogledu Tržaško sestavljata dva osnovna, močno različna pokrajinska tipa: večji kraški in manjši flišni del. Meja med obema enotama je izrazita, saj jo predstavlja strm kraški rob od Devina do Botača oziroma Prebeneka. V pokrajinskem smislu lahko štejem obalni pas od Devina do Grljana za kraški rob, čeprav se v petrografskem smislu flišne plasti nahajajo, vendar le v zelo ozkem pasu, v vsej omejeni dolžini. Flišno območje se v izrazitejši meri pojavi nad Grljanom in obsega vse ostalo ozemlje Tržaškega, torej od v dinarski smeri potekajočega kraškega roba proti zahodu.

Kraška planota predstavlja relativno močno razgiban svet, tako v mikro kot makro pokrajinskem pogledu. Osnovna spnenčasta plošča se od jugovzhoda (Bazovica 370 m nadmorske višine) spušča proti severozahodu in doseže pri Sosljanu komaj 50 m nadmorske višine. Približno sredi planote v vzdolžni smeri poteka obsežna suha dolina. Proti morju kot proti notranjosti jo omejuje niz vzpetin, nekajkrat prekinjenih z nižjimi prehodi (n.pr. pri Opčinah, Repentabru, Praproti). Tudi v drobnem - v tipu kraškega površja so precejšnje razlike. Vzhodni Tržaški Kras je znan po izredno močni prevotljenosti, ki se nadaljuje proti Nabrežini. Na zunan se to odraža v velikem številu vrtač, med katerimi so številne udorne velikih razmer. Močna prevotljenost ozemlja sledi toku Reke oziroma Timava, ki pri Štivanu prihaja na da,

Ena od osnovnih prirodnih značilnosti krasa, ki je izrazito neugodna za njegovo gospodarsko izrabo, ne manjka tudi na tem delu Krasa, to je pomanjkanje površine vode. V preteklosti so si vasi pomagale z izgradnjo kalov. Edini pomembnejši vodni vir na Tržaškem Krasu je poleg Timava, ki izvira že na njegovem robu - močan kraški izvir Brojnice pri Nabrežini. Njegova voda služi predvsem potrebam Trsta.

Flišni del lahko razdelimo na štiri enote:

- nižinski obmorski (nekdanj zamočvirjen) del;
- akumulacijski del ob Reki in Rosandri;
- pobočni del ("Bržanija"), naslonjen na kraški rob;
- gričevnati del.

Vsak od navedenih delov ima zaradi različnih prirodnih značilnosti posebno funkcijo pri gospodarski izrabi. Celotna obala med Trstom in Miljamo je bila nekdanj izkoriščana kot soline. Dobršen del tržaškega mestnega jedra ("terezijanski" del ob kanalu) je nastal na območju zasipanih solin. Podobno je z obalo proti Žavljam, ki sta jo vključili v svojo dejavnost industrija in pristanišče.

Akumulacijske površine ob Reki in Rosandri so danes v veliki meri vključene v industrijsko cono Trsta.

Pobočni flišni del je že od nekdanj pomenil zaradi ugodne ekspoziivije in zavetrja enega od najpomembnejših vinogradniških predelov na Tržaškem. Ta značaj se je ohranil do danes, saj imamo vinograde od Križa, preko gornjih tržaških predmestij (n.pr. Piščancev), do Ricmanj, Boršta in Boljunca. Glavna problema pri uvajanju sodobnih oblik vinogradništva na tem območju sta pomanjkanje vode ter dostopnost (strmina). Pravi gričevnat del je omejen na Miljske griče, ki z ugodnim naklonom pobočij ter primerno nadmorsko višino (do 250 m) predstavljajo ugodne pogoje za kmetijstvo.

V klimatskem pogledu spada celotno območje v submediteransko cono, za katero so značilni občasni, včasih zelo močni, prodori kontinentalnih zračnih mas. Kontinentalni vplivi, ki so zlasti škodljivi v spomladanskem in zimskem času, pa ne učinkujejo na vsem območju v enaki meri.

Srednja mesečna temperatura najhladnejšega meseca ni nikjer nižja od 1° C. Najhladneje je na Vzhodnem Tržaškem Krasu

(Bazovica in Opčine z 1,3 oz. 1,2°C), medtem ko je zahodni kraški rob bistveno toplejši (Križ 3,0°C srednje januarske temperature). Neposredno tržaško primorje je topleje še za skoraj dve stopinji. Podobni odnosi veljajo tudi za srednje julijske temperature: tržaška obala je za približno tri stopinje toplejša od kraške planote, kar se potem odraža tudi v povprečni letni temperaturi, ki za obdobje 1841-1941 znaša za Trst 14,1°C, za Bazovico pa le 10,9°C. Omenjene temperature oziroma klimatske razlike med obalo in planoto so izkoriščali bogatejši Tržičani tako, da so se v poletnem času pred vročino in soparnim vremenom v mestu umaknili na planoto.

Po podatkih za isto časovno razdobje znaša letna količina padavin med 1080 mm v Trstu in 1300 mm na Križu. Najmanj padavin je v najhladnejših mesecih (od 40 do 60 mm v enem mesecu). Glavni višek je v jeseni, običajno oktobra (od 140 do 180 mm), medtem ko je drugi višek poleti (konvekcijske padavine) in se praviloma nadaljuje v jesenskega.

PREBIVALSTVO

G i b a n j e š t e v i l a p r e b i v a l s t v a

Podatki o številu prebivalstva za tržaško pokrajino v zadnjih sto letih kažejo na tri različna obdobja; na nenehno rast števila prebivalstva v drugi polovici 19. stol. do l. 1910, na zmernejšo rast med obema vojnama ter na stagnacijo števila prebivalstva po zadnji vojni. Ta splošna tendenca gibanja števila prebivalstva gre predvsem na račun Trsta in to zaradi izredne številčne prevlade njegovega prebivalstva nad prebivalstvom ostalega dela pokrajine.

V posameznih občinah je slika nekoliko drugačna. Za vse občine izven Tržaške predstavlja l. 1910 določen višek v populacijskem razvoju. Devinsko-nabrežinska občina ga uspe preseči po zadnji vojni s stalnim povečanjem števila prebivalstva (vzrok naselitev beguncev ter privlačno bivalno okolje) prav tako repentaborska. Za dolinsko občino je značilna izrazita stagnacija števila prebivalstva do l. 1961, ko se z izgradnjo industrijskih obratov v Boljuncu začnejo živahnejša demografska gibanja. V miljski občini se po l. 1911 začneja stagnacija števila prebivalstva, saj se je v 60. letih število prebivalstva povečalo od 11.000 le na 13.000. Najmanj ugodna demografska gibanja so v zgoniški občini, kjer se današnje število prebivalstva še ni približalo številu l. 1910.

V regionalnem pogledu je v rasti števila prebivalstva med letoma 1961-1971 opaziti značilna gibanja. Menimo, da nam po obdobju demografske stabilizacije nekako do l. 1960 daje primerjava podatkov zadnjih dveh popisov prebivalstva dovolj značilno sliko tendenc sodobnih prostorskih premikov prebivalstva.

Območja zmanjševanja števila prebivalstva na Tržaškem so:

- vzhodni del tržaškega Krasa,
- najbolj zahodni del Tržaškega Krasa ob jugoslovansko-italijanski meji,
- rob zahodnega dela tržaškega Krasa od Opčin do Sosljana z največjimi slovenskimi vasmi,
- predmestni deli Trsta s podaljškom proti jugovzhodu v flišno podgorje do Boljunca.

Območja porasta števila prebivalstva:

- območja ob mejnih prehodih (Opčine, Pesek),
- občinska središča (Zgonik, V. Repen, Dolina),
- območje ob industrijsko-pristaniški coni (Žavlje),
- s Trstom prometno dobro povezana območja z atraktivnimi bivalnimi pogoji (devinsko-sosljansko območje, okolice Zgonika, Briščiki, Padriče, zaledje Milj).

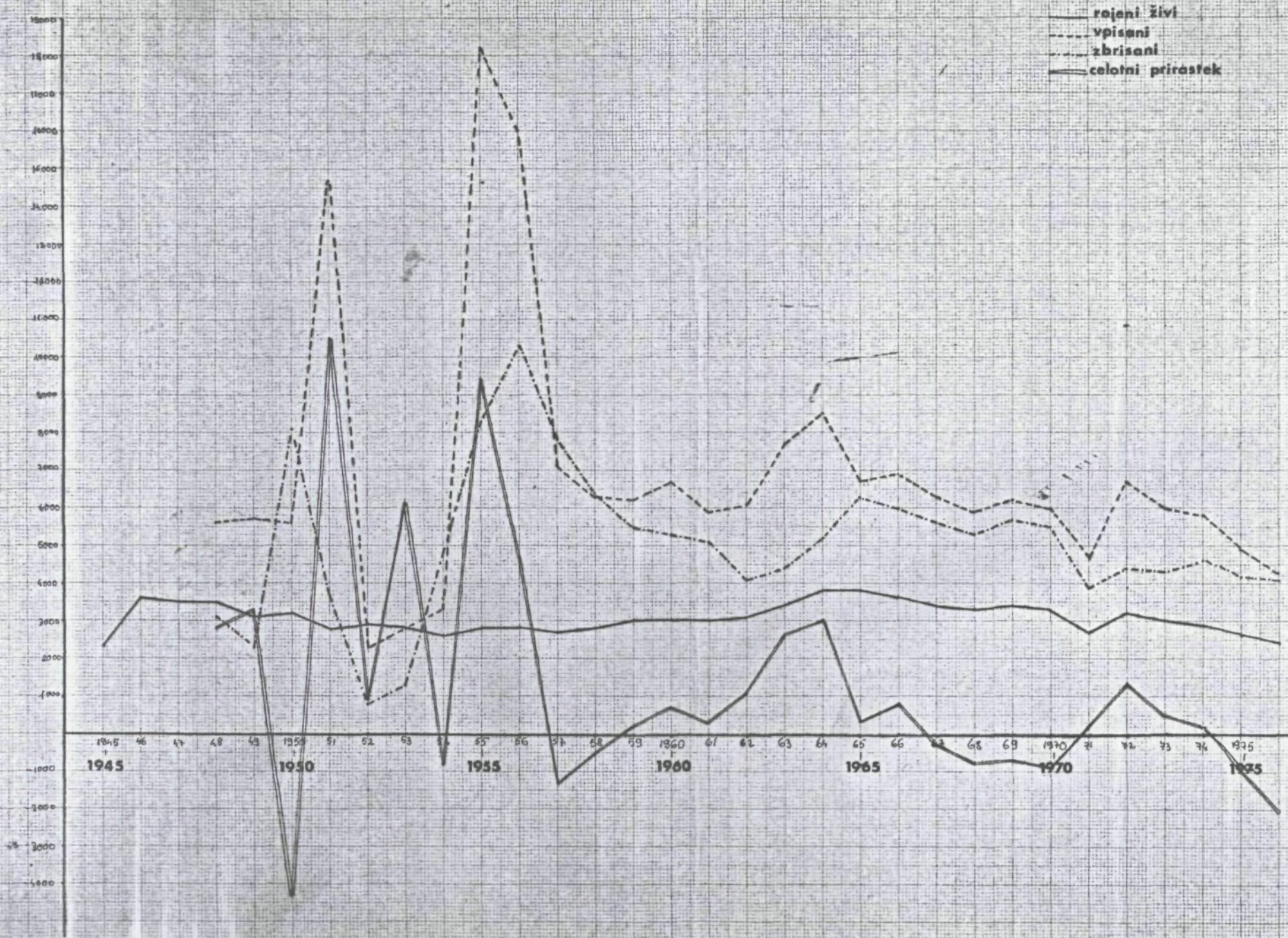
Območja s stagnacijo števila prebivalstva so razen flišnega gričevja v dolinski in miljski občini omejena na manjše otoke z manjšimi naselji.

Iz navedenega so že razvidni osnovni motivi zgoščevanja prebivalstva v neposrednem zaledju Trsta. Seveda pa se posameznih primerov ne da tolmačiti le v okviru, podanem na osnovi objavljenih statističnih podatkov.

Povojno gibanje števila prebivalstva po občinah

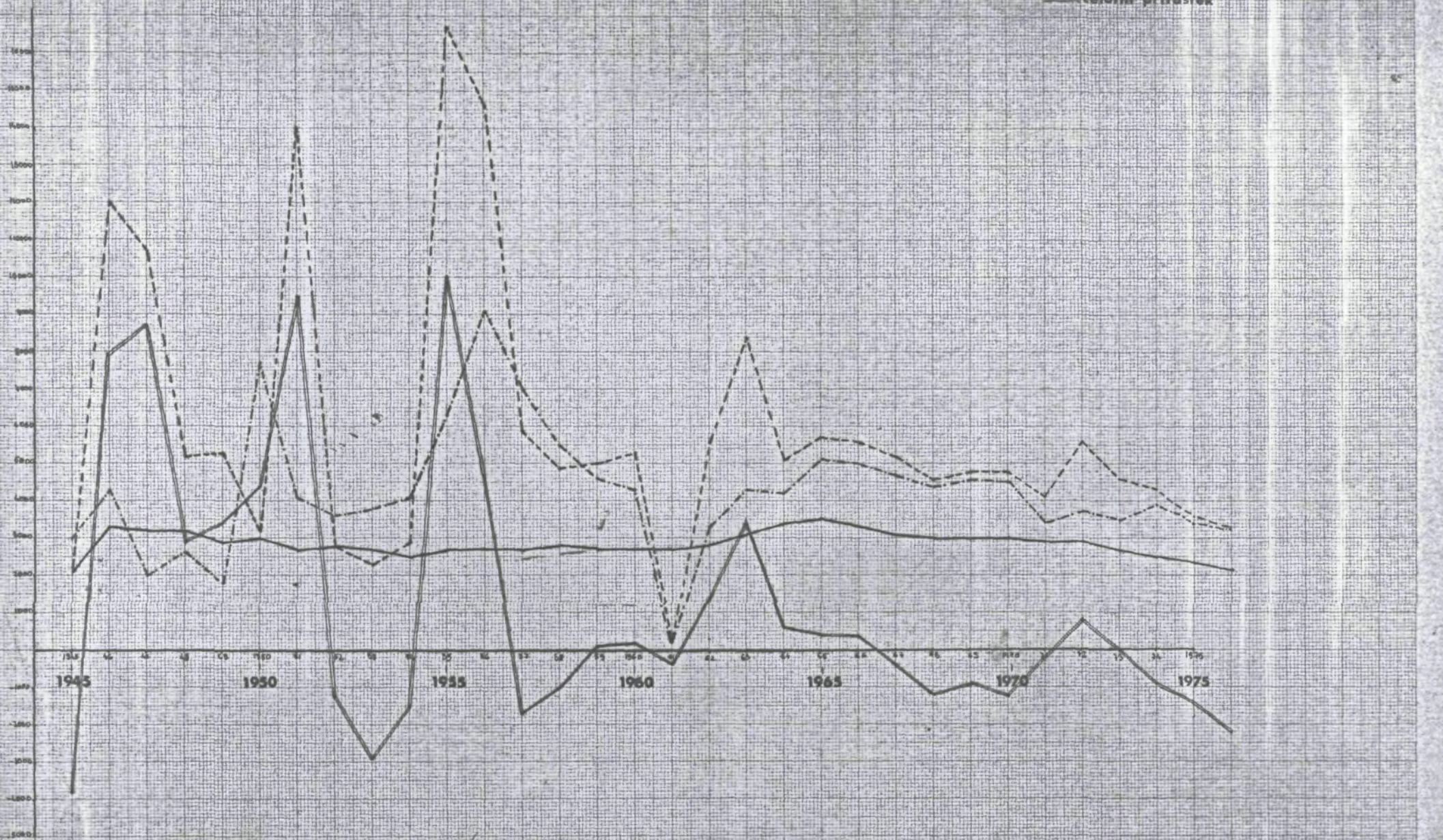
Tržaška občina vse do leta 1965 izkazuje izredno burne demografsko gibanje wikličnega značaja, kar je povezano s posebnim političnim položajem Trsta in njegove okolice po zadnji vojni. Šele po 1. 1965 ko se je demografski razvoj umiril, lahko sledimo tendencam demografskega razvoja, ki jih pogojujejo gospodarske razmere tržaške pokrajine.

DEMOGRAFSKO GIBANJE V TRZAŠKI POKRAJINI

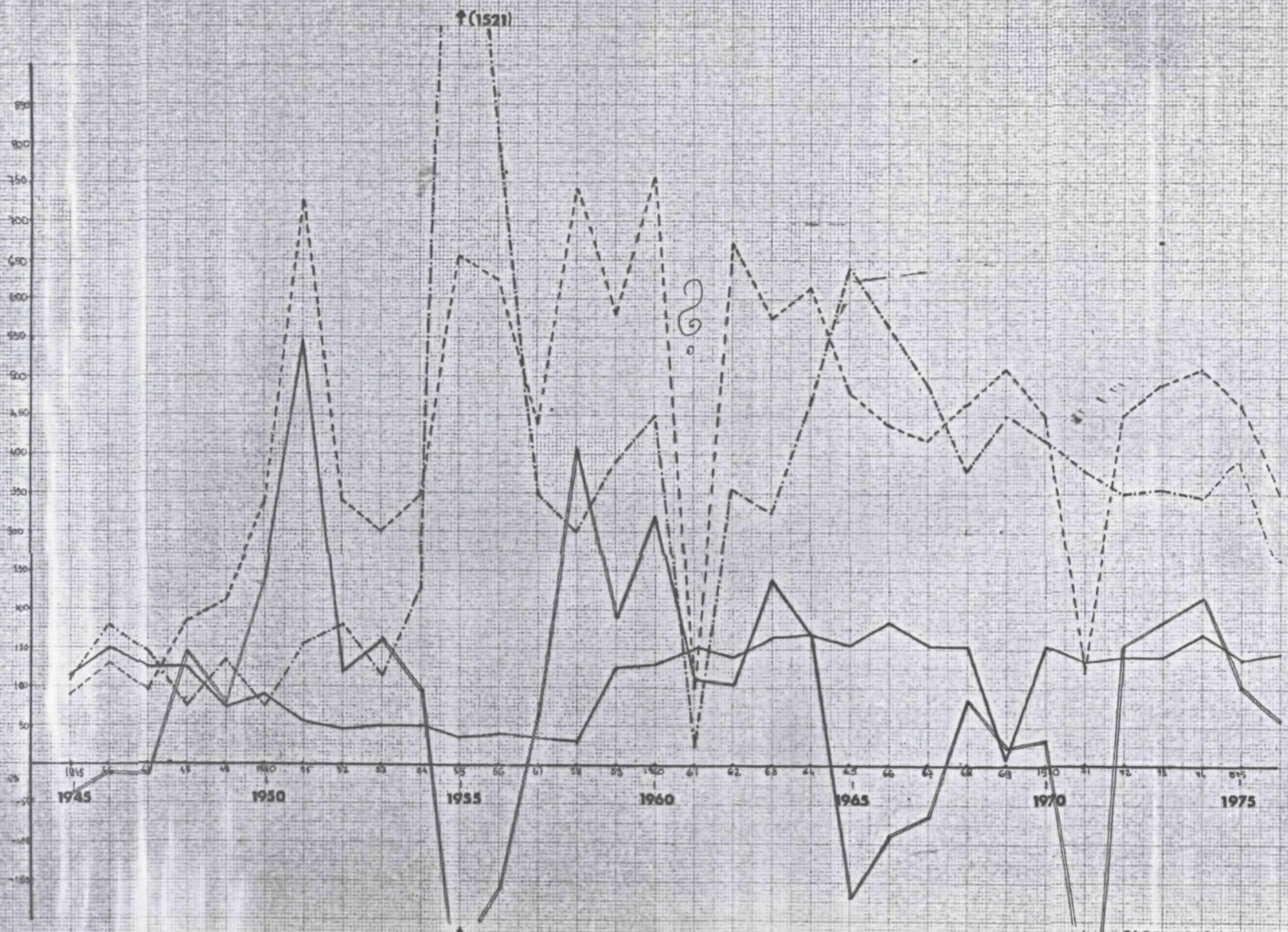
DEMOGRAFSKO GIBANJE V OBČINI TRST

— rojeni živi
 - - - vpisani
 - - - zbrisani
 — celotni prirastek

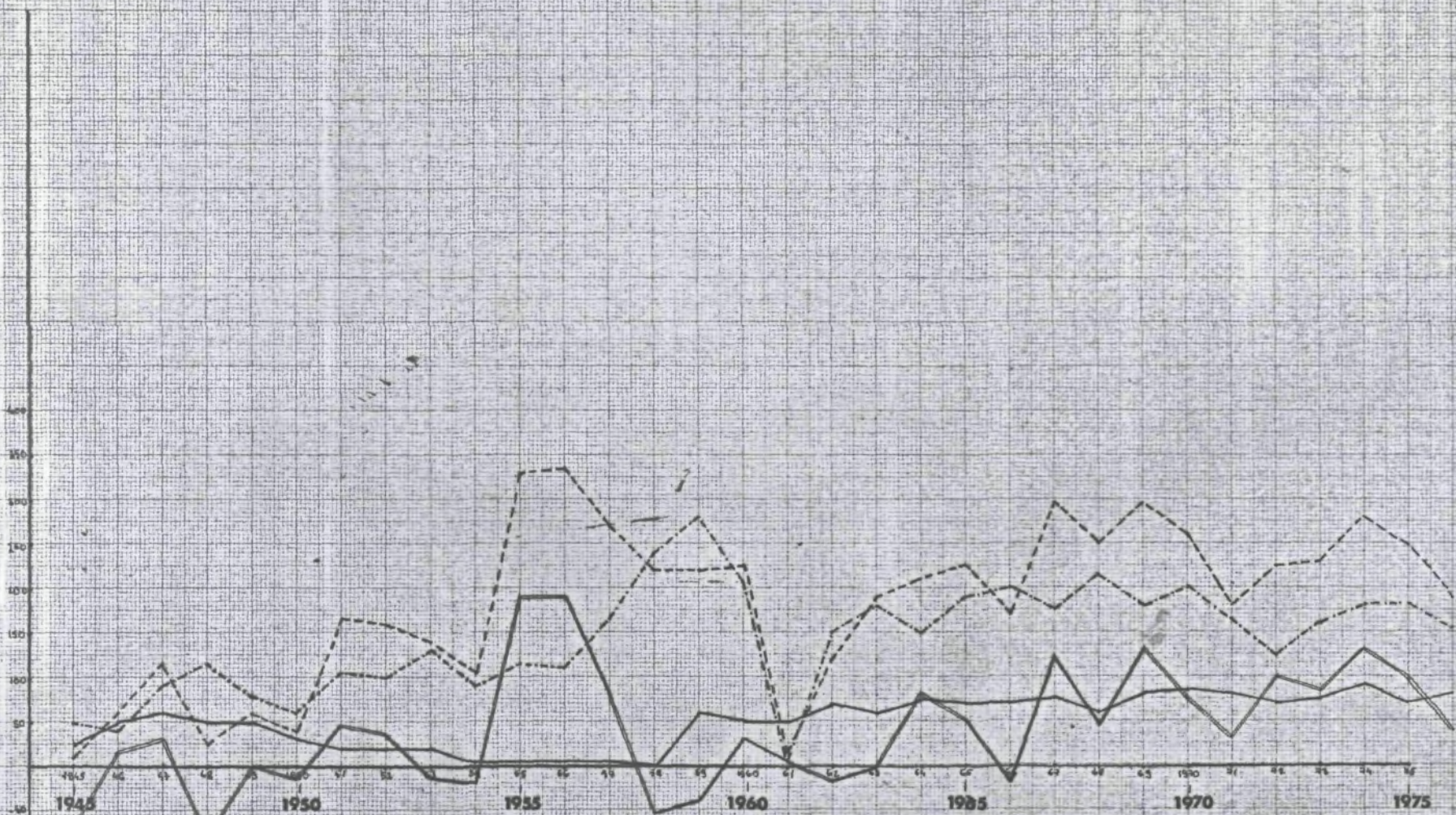
DEMOGRAFSKO GIBANJE V OBČINI MILJE

- rojeni živi
- - - vpisani
- · - · - zbrisani
- celotni prirastek

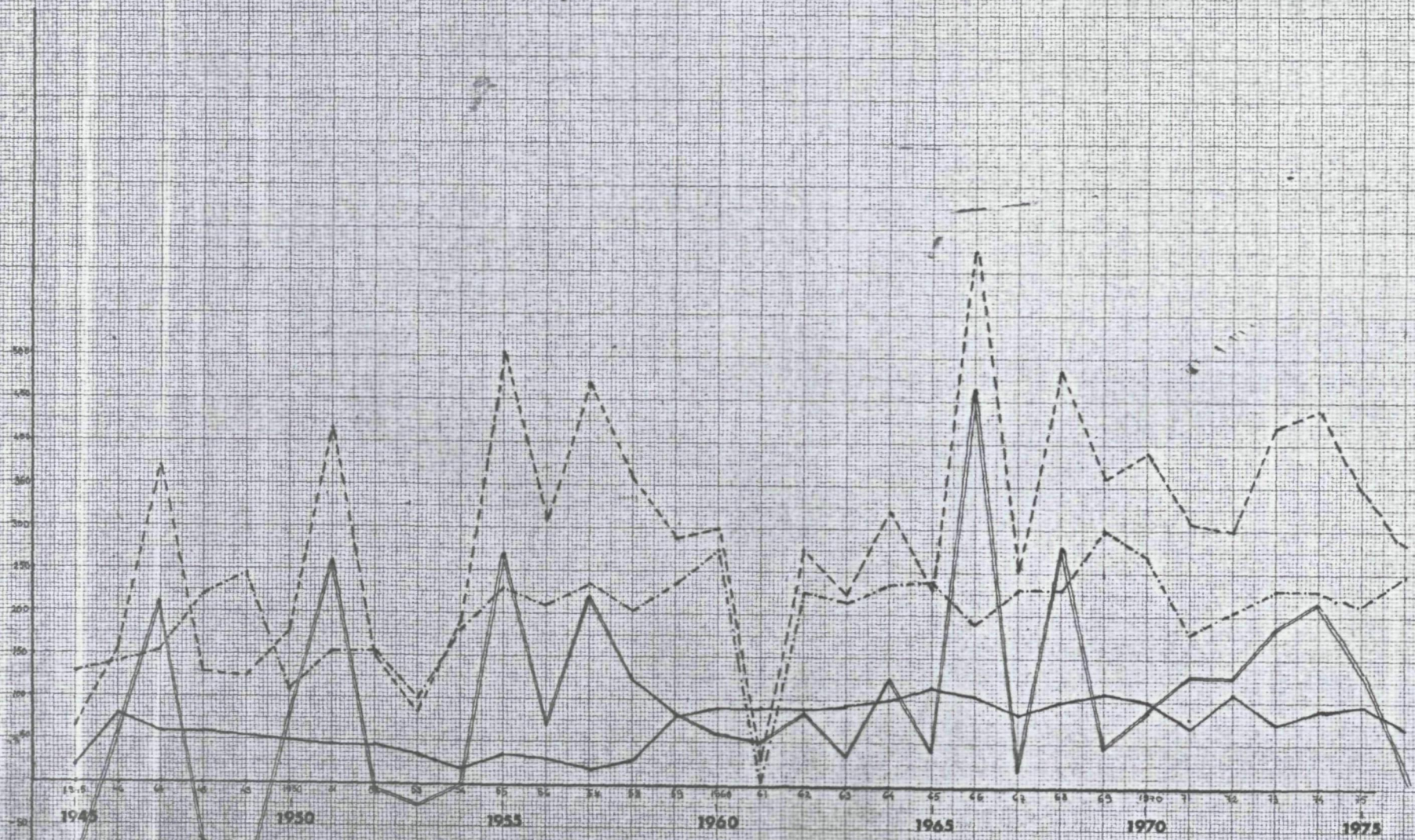
DEMOGRAFSKO GIBANJE V OBČINI DOLINA

- rojeni živi
- - - vpisani
- - - izbrisani
- celotni prirastek

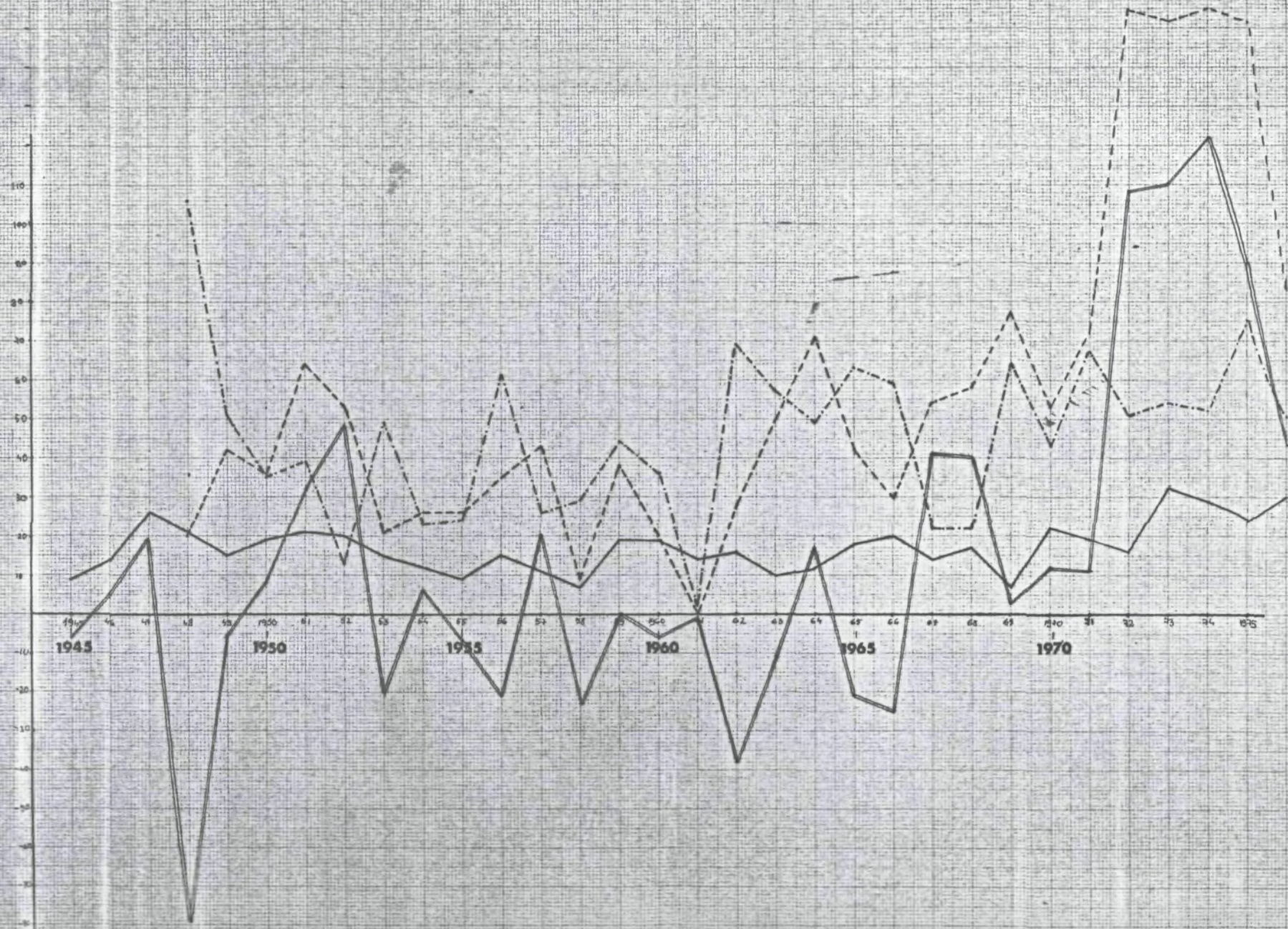
DEMOGRAFSKO GIBANJE V OBČINI DEVIN-NABREŽINA

rojeni živi
vpisani
zbrisani
celotni prirastek

DEMOGRAFSKO GIBANJE V OBČINI ZGONIK

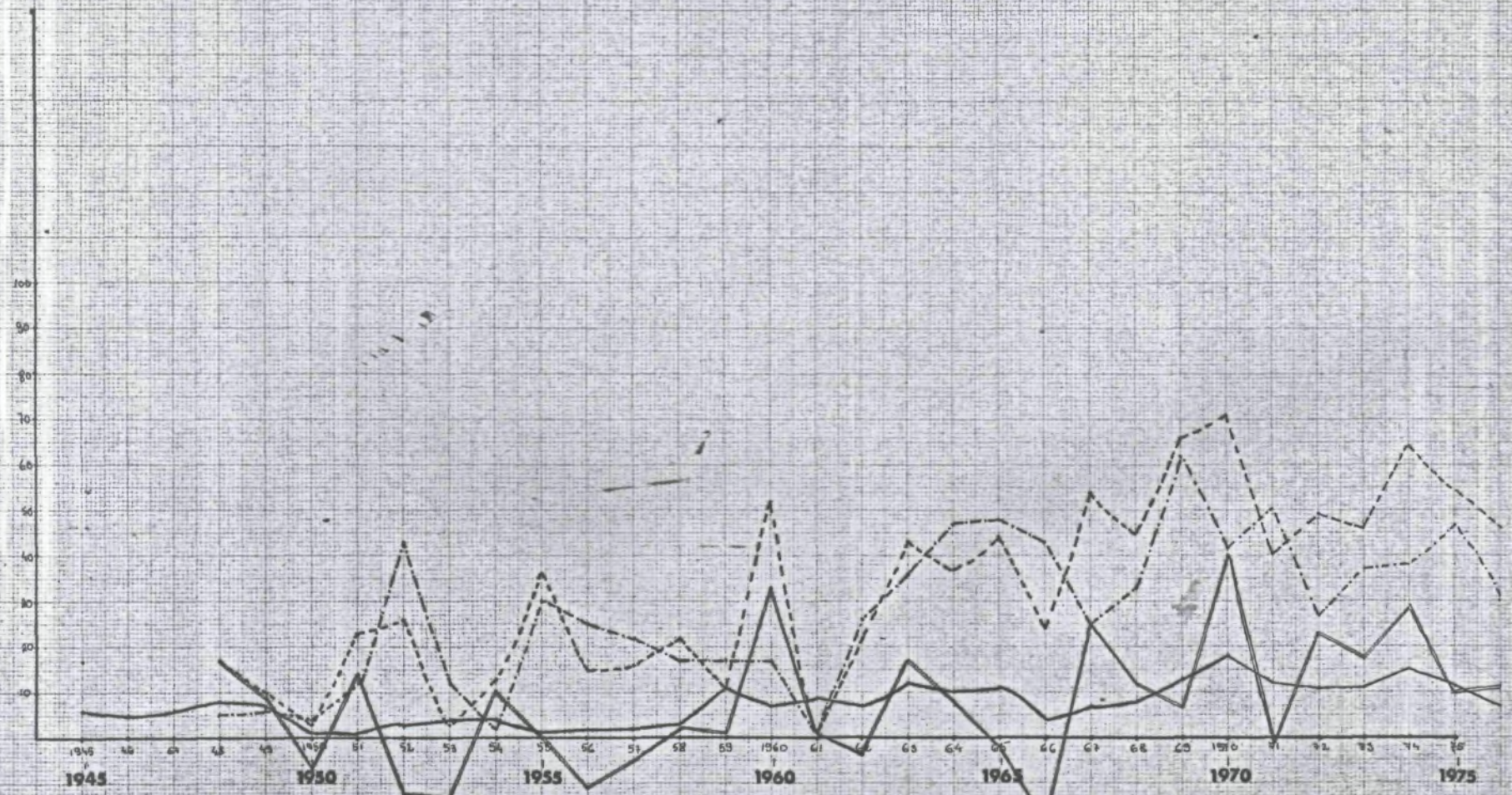
rojeni živi
 vpisani
 zbrisani
 celot

DEMOGRAFSKO GIBANJE V OBČINI REPENTABOR

10 ljudi
1 leto

ROJENI
UMRLE
SVOBODNI PRIPRAVILE

Po letu 1965 se število novorojenih otrok neprestano zmanjšuje. Ravno tako se iz leta v leto zmanjšuje število doseljenih - z izjemo l. 1972 - kot tudi odseljenih. Končna bilanca omenjenih demografskih gibanj je upadanje števila prebivalstva, razen v letih 1970 - 74.

Osnovne poteze demografskega razvoja tržaške občine so naslednje:

- močna omrtvitev vseh pozitivnih komponent demografskega razvoja (nataliteta, doseljevanje);
- letna stopnja rodnosti je padla na 8 % in kaže tendenco nadaljnega zmanjševanja;
- migracijski saldo se je približal nevtralni vrednosti.

Obrnitev sedanjih demografskih gibanj v pozitivno smer je v bližnji bodočnosti nerealna, saj bi zahtevala korenito spremembo sedanje demografske strukture oziroma osnovne in energične spremembe v gospodarski usmerjenosti Trsta in njegove okolice. Razvoj prebivalstva v miljski občini kaže navidezno kaotičnost. Zanimiv je močan padec števila prijavljenih in odjavljenih oseb v letih popisa prebivalstva, to je l. 1961 in 1971, kar se bolj ali manj jasno odraža tudi v drugih občinah. Po našem mnenju gre za posledico neustreznega izjavljanja prebivalcev o kraju stalnega in začasnega prebivañja. V prid tezi govori dejstvo, da kaže stopnja vrednosti v vsem obdobju le počasne spremembe.

Stopnja natalitete znaša od 11 do 13 % o. Število odseljenega prebivalstva se po l. 1965 neprestano zmanjšuje. Za doseljene je značilno, da prihajajo v "valovih" s petletnim razmakom. Ravno neenakomerno doseljevanje odloča o gibanju števila prebivalstva, ki v povprečju izkazuje rahel dvig.

Dolinska občina doživlja po l. 1960 stagnacijo v demografskem razvoju, pri čemer so vse tri osnovne komponente: nataliteta, doseljevanje in odseljevanje v približno enakem odnosu.

Podoben demografski razvoj doživljata tudi repentaborska in devinsko-nabrežinska občina.

Zgoniška občina doživlja sicer stagnacijo v razvoju prebivalstva, vendar jo istočasno oblikuje precejšnja stopnja prostorske gibljivosti prebivalstva, kar gre v določeni meri tudi na račun majhne populacije, ki je občutljiva tudi za manjše spremembe številčnega stanja.

Demografska gibanja na Tržaškem kažejo na zelo intenzivne premike ljudi nekako do l. 1960, ki jih je pogojeval političen položaj po zadnji vojni. Temu je v dobršni meri pripomogla italijanska uprava, ki je nastali položaj izkoristila za svoje politične namene - predvsem raznarodovanju do tedaj povsem slovenskega Krasa - z naseljevanjem beguncev iz Istre in Dalmacije poleg slovenskih naselij.

Po tem razdobju se je izčistila demografska slika Tržaškega in pokazala svoje realnost v obliki nizkega prirodnega prirastka (8 do 14 promilov) ter skromnega obsega migracij.

Demografski potencial Tržaškega je torej povsem brez notranje moči, brez sposobnosti za regeneracijo, na drugi strani pa gospodarski položaj v pokrajini ne dovoljuje dotoka mladih ljudi iz drugih predelov.

Starostna sestava prebivalstva

Starostne piramide za prebivalstvo posameznih občin kažejo na njegovo ostarelost. Pri tem v vseh primerih izstopajo tri osnovne skupine prebivalstva: do 20 leta, od 20. do 60. leta ter nad 60 let staro prebivalstvo.

Tabela: Starostna sestava prebivalstva po občinah l. 1971

občina	0 - 19	20-25 let	60 in več let	skupaj:
Devin-Nabrežina	26	55	19	100
Dolina	23	59	18	100
Milje	22	57	21	100
Repentabor	27	58	15	100
Trst	21	53	26	100
Zgonik	25	58	17	100

TRŽAŠKA POKRAJINA

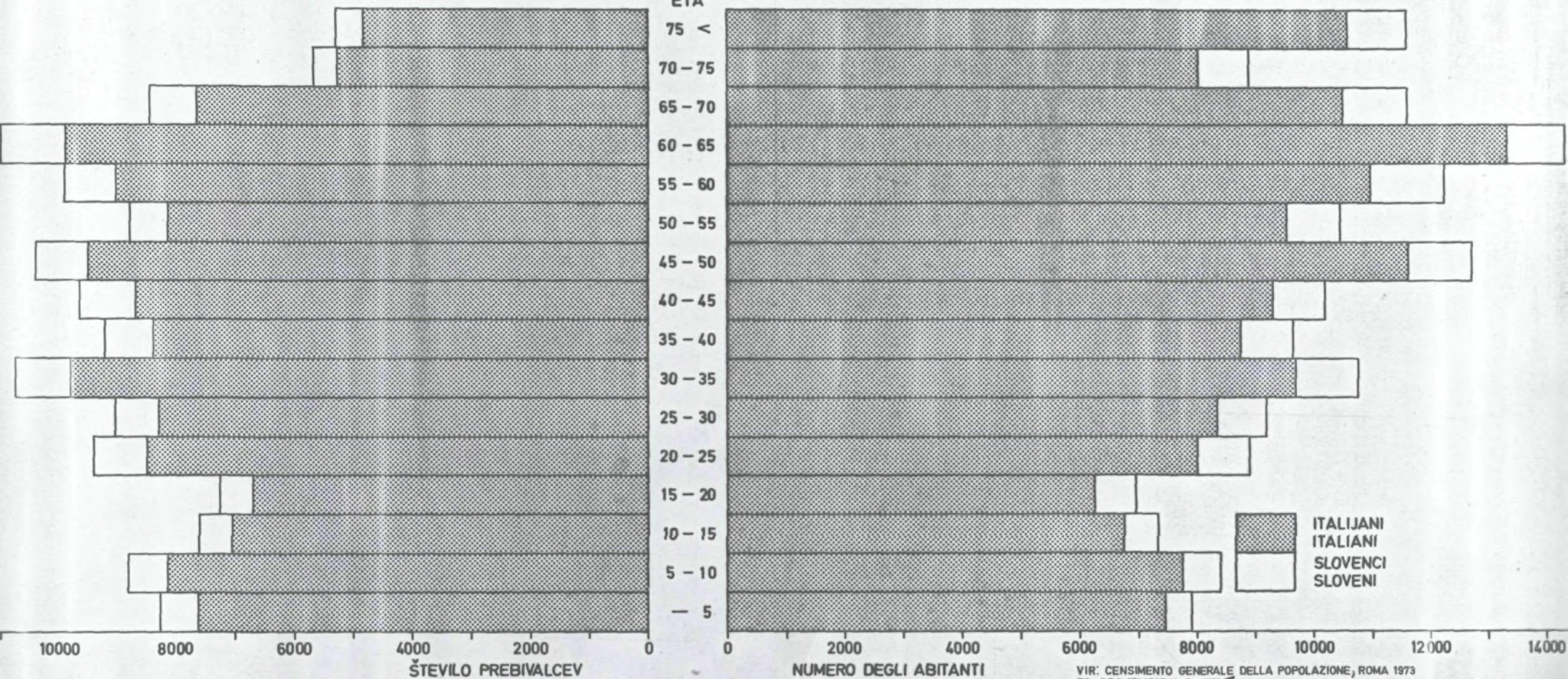
PROVINCIA DI TRIESTE

1971

MOŠKI - MASCHI

STAROST
ETA

ŽENSKE - FEMMINE

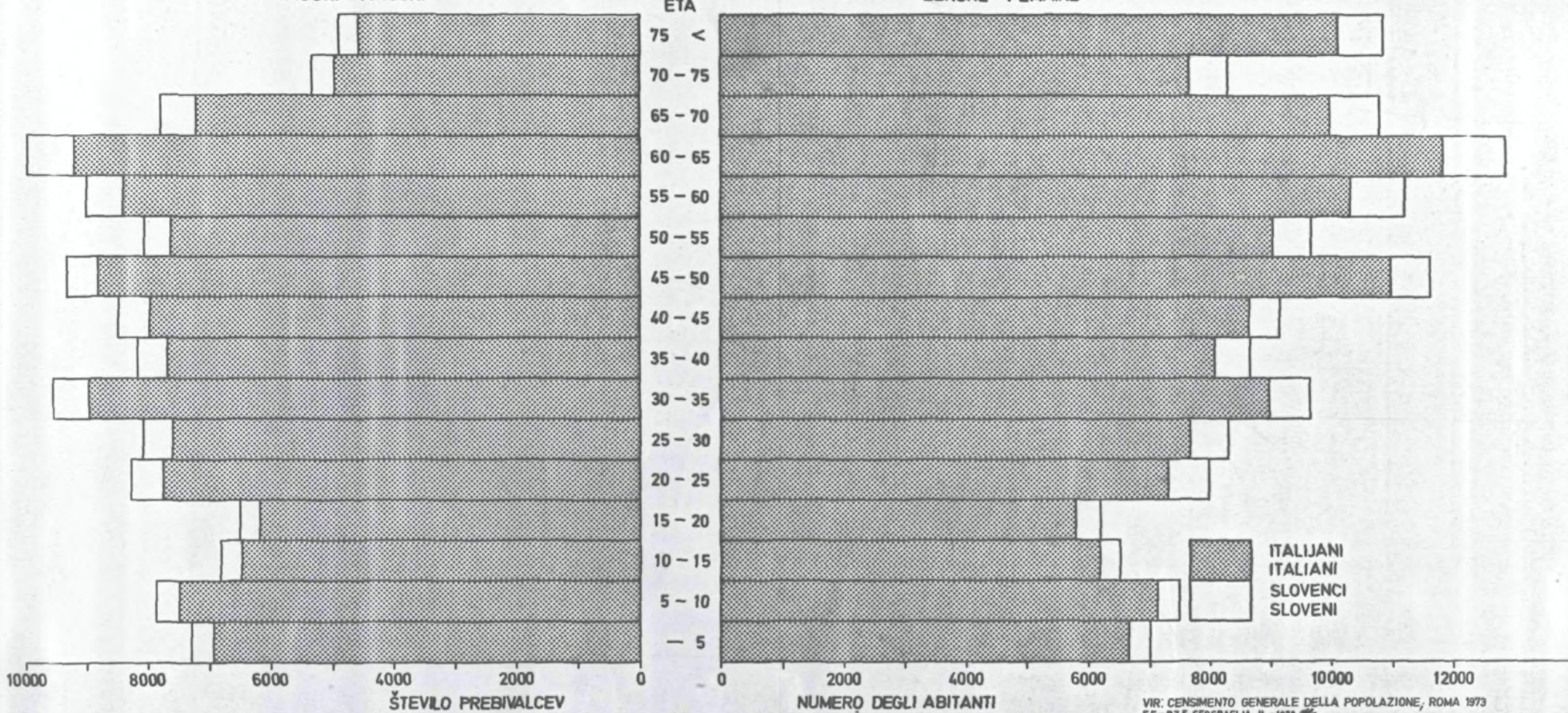
VIR: CENSIMENTO GENERALE DELLA POPOLAZIONE, ROMA 1973
P.F. - P.Z.E. GEOGRAFIA 2 - 1978

TRST - TRIESTE 1971

MOŠKI - MASCHI

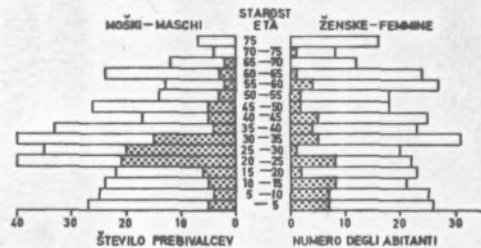
STAROST
ETA

ŽENSKE - FEMMINE

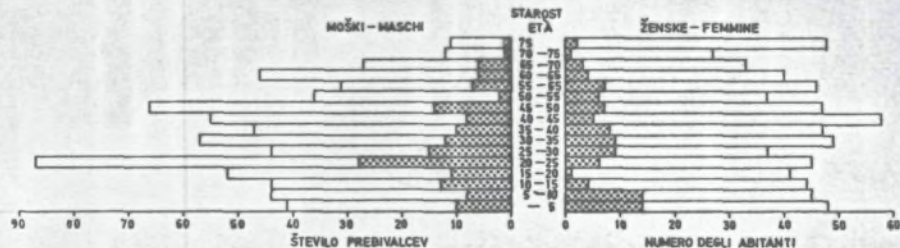
VIR: CENSIMENTO GENERALE DELLA POPOLAZIONE, ROMA 1973
P.F. - P.Z.E. GEOGRAFIA II - 1976 96

REPENTABOR - MONRUPINO

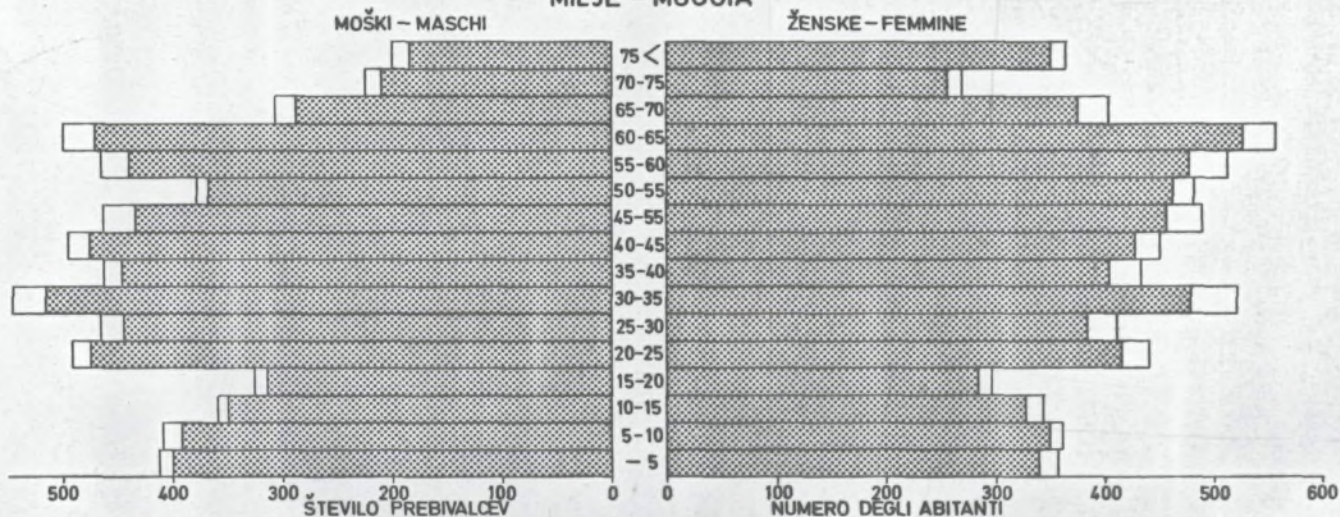

1971

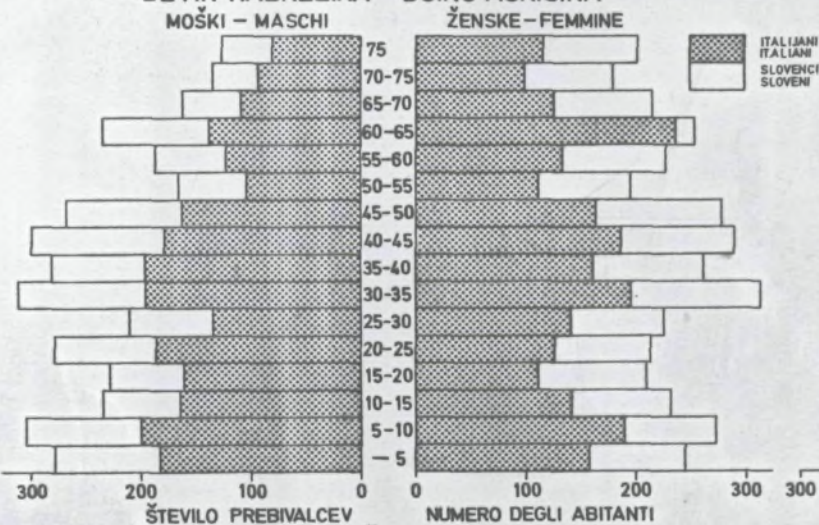
ZGONIK - SGONICO

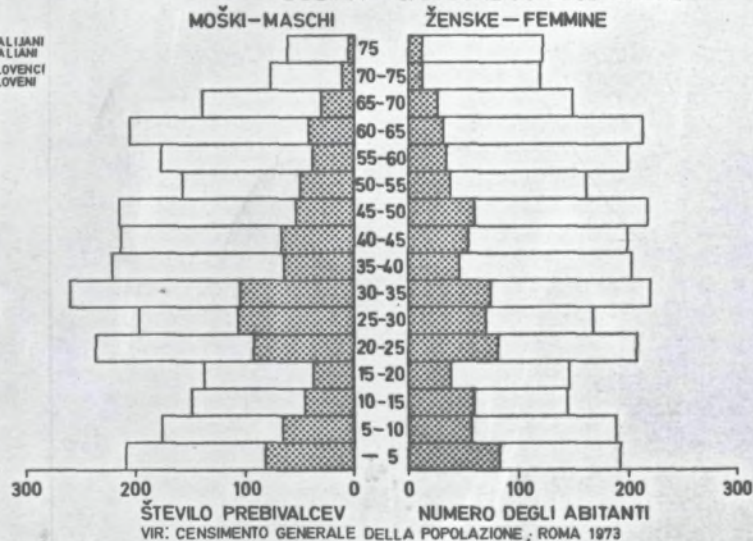
MILJE - MUGGIA

DEVIN-NABREŽINA

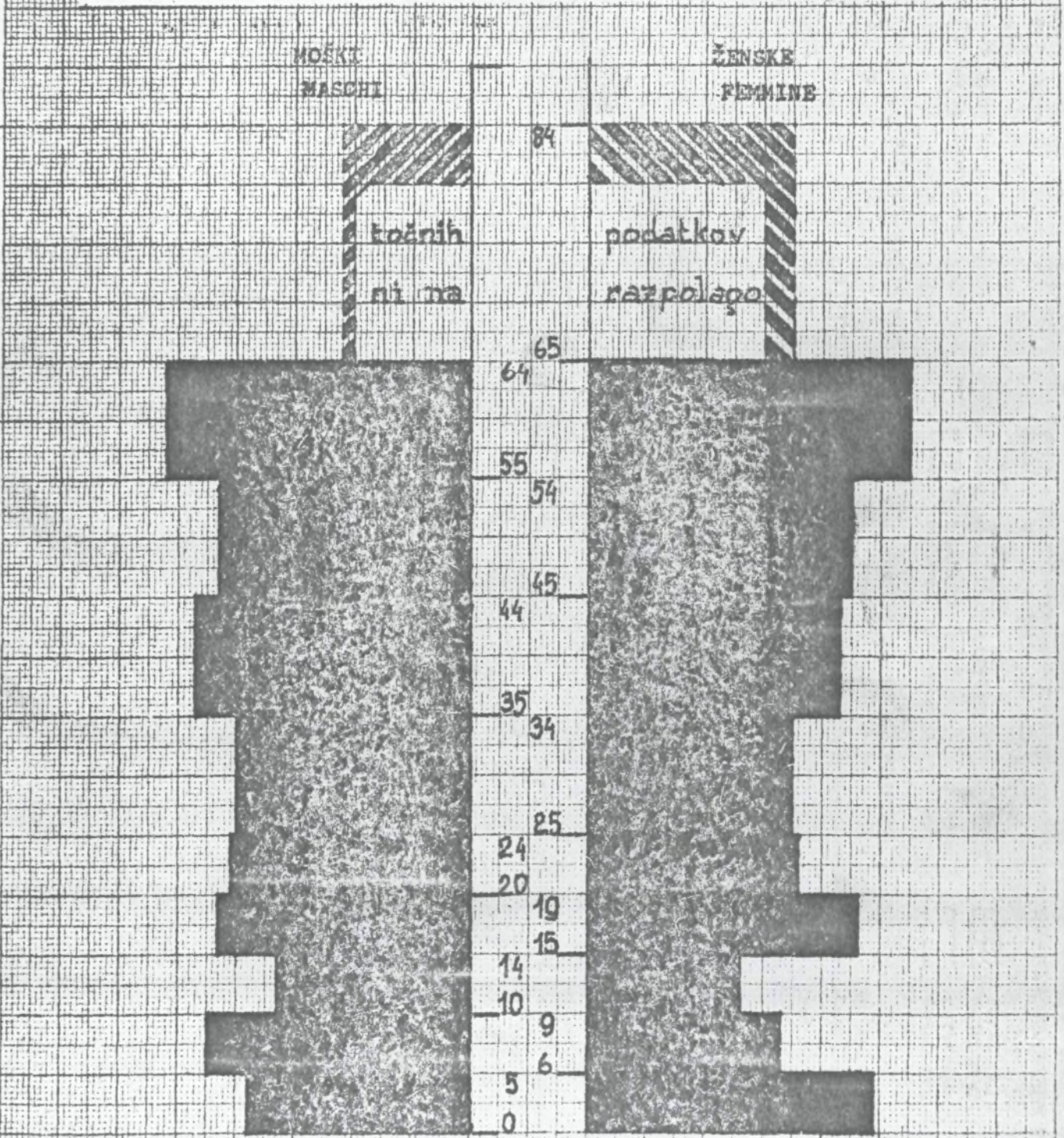

DOLINA - SAN DORLIGO DELLA VALLE

STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALSTVA PETIH NASELIJ OBMOČJA
 PREDVIDENE PROSTE INDUSTRIJSKE CONE NA TRŽAŠKEM KRASU
 PO PODATKIH POPISA L. 1971

STRUTTURA PER ETA' DEGLI ABITANTI DEI CINQUE BORGHI CARSIICI
 INTERESSATI DALLA ZONA FRANCA INDUSTRIALE SUL CARSO TRIESTINO
 IN BASE AI DATI DEL CENSIMENTO
 DEL 1971

25 mm = 10 enot
 unita

Iz predelnice je razvidno, da v nobeni občini srednji generaciji ne sledi mlada niti v obsegu "enostavne" reprodukcije. Najboljši je položaj v vseh treh kraških občinah, najslabši pa v tržaški oziroma v Trstu. Počoben je položaj v pri ostarelem (nad 60 let starem) prebivalstvu; v tržaški občini njihovo število celo presega število mladega prebivalstva. Primerjava starostne in narodnostne sestave prebivalstva je značilna: bolj ko je območje slovensko (velja v občinskem merilu!), boljšo starostno sestavo prebivalstva ima. Nasprotno pa je pri prebivalstvu s slovenskim pogovornim jezikom (statistična opredelitev) v pretežno italijanskem okolju relativno manjši delež mladega ter večji ostarelega prebivalstva. Že ta podatek pričča o asimilacijskih procesih, seveda če ga jemljemo kot podatek o narodnostni opredelitvi prebivalstva. Na drugi strani pa so maloštevilni (v repentaborski in zgoniški občini) ali številnejši (v dolinski in devinsko-nabrežinski občini) italijanski prebivalci v pretežno slovenskem okolju relativno mlajši od domačinov. Vzrok je v novejšem doseljevanju italijanskega prebivalstva na atraktivna bivalna območja.

P r e b i v a l s t v o p o d e j a v n o s t i

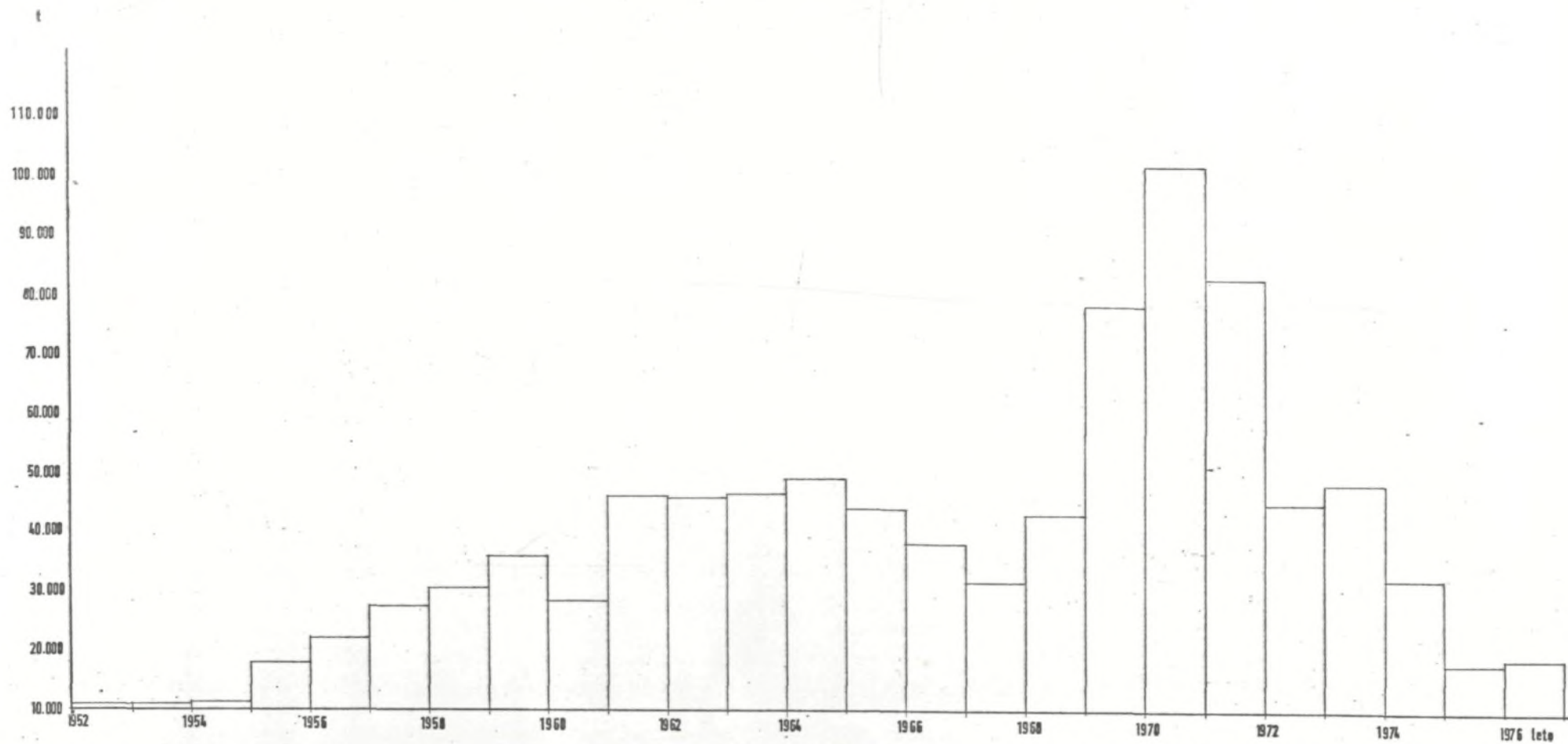
Delovni potencial

Osnovna značilnost aktivnega prebivalstva na Tržaškem je, da njegovo število neprestano upada; med popisoma 1. 1951 in 1961 je padec znašal kar 10 %.

Aktivno prebivalstvo je poraslo le v devinsko-nabrežinski (za 17 %) ter v repentaborski občini (za 11 %). Najmočnejši upad števila aktivnega prebivalstva je doživela tržaška občina (za 11 %).

V naslednjem desetletju je slika še bolj neugodna. Ob 12 % zmanjševanju števila aktivnega prebivalstva v pokrajini sta

TRŽAŠKO - Gibanje proizvodnje rezanega in gradbenega kamna v obdobju 1954 - 1976

doživeli porast le devinsko-nabrežinska (za 8 %) ter zgoniška občina (za 6 %). Kljub temu, da je bila leta 1971 spodnja starostna meja za aktivno prebivalstvo pomaknjena od prejšnjih 10 let na 14 let, se slika ne more popraviti, saj so v praksi vsi otroci zajeti v osnovnošolsko izobraževanje in kot taki se prištevajo k neaktivnemu prebivalstvu.

Osnovna značilnost delovnega potenciala na Tržaškem je ta, da močno upada v Trstu, da kaže znake močnejšega upadanja v miljski občini in deloma v repentaborski (kar je tudi povezano z majhno populacijo, ki je občutljiva tudi na manjše spremembe), da teži k stagnaciji v dolinski občini ter precejšnjemu porastu v devinsko-nabrežinski in zgoniški občini.

Gibanje strukture aktivnega prebivalstva po dejavnosti

Primerjava deležev aktivnega prebivalstva po posameznih panogah dejavnosti med popisi prebivalstva je močno otežkočeno zaradi spreminjanja kriterij za opredeljevanje posameznih sektorjev. Najbolj očitna sprememba je l. 1961 uveden nov sektor: storitve, ki ga l. 1951 še ni bilo. L. 1971 je prišlo do temeljite prerazdelitve posameznih vrst dejavnosti, l. 1961 vključenih pod kategorijo storitve, da je primerjava z l. 1961 nemogoča. Posamezne vrste dejavnosti so bile namreč iz prejšnjih "storitev" uvrščene med trgovino, upravo, bančništvo in celo kmetijstvo.

Po zadnji vojni je pokrajina doživela močno deagrarizacijo. Razen v obeh pretežno mestnih občinah (tržaški in miljski) je l. 1951 v ostalih štirih občinah znašal delež aktivnega kmečkega prebivalstva od 10 % v devinsko-nabrežinski do 25 % v zgoniški občini. L. 1971 je bil največji delež aktivnega kmečkega prebivalstva v zgoniški (9 %), nato pa v dolinski in devinsko-nabrežinski občini (4 %).

Delež v industriji zaposlenega prebivalstva se po posameznih občinah zmanjšuje. Nad 40 % v industriji zaposlenega aktivnega prebivalstva sta l. 1951 imeli miljska in repentaborska (kammolomi!) občina, l. 1961 in 1971 pa le še miljska. Danes je ta delež poleg občine (24 %) najnižji v obeh najbolj odmakajenih občinah: repentaborski in zgoniški (28 %).

V okviru tržaškega podeželja (izven tržaške občine) je imela l. 1971 delovna sila v posameznih občinah naslednjo strukturo: devinsko-nabrežinska občina: struktura aktivnega prebivalstva po dejavnostih se skoraj pokriva s strukturo v pokrajini. Nekoliko nad povprečjem so terciarne in kvartarne gospodarske dejavnosti;

dolinska občina: precej izstopa gradbeništvo, v manjši meri kmetijstvo;

miljska občina: ima nadpovprečen delež industrijskih delavcev;

repentaborska občina: močno izstopa delež v upravi zaposlenega prebivalstva, manj v trgovini;

zgoniška občina: nadpovprečno izstopajo deleži aktivnega prebivalstva, zaposlenega v kmetijstvu, transportu in upravi.

Starostna in narodnostna sestava aktivnega prebivalstva

Starostna sestava prebivalstva, zaposlenega v kmetijstvu, industriji in ostalih dejavnostih, je zelo značilna. V najmlajši starostni skupini do 20. leta skoraj ni kmečke delovne sile, nasprotno pa znaša delež industrijskih delavcev v tej starosti 10 % (izven tržaške občine). Bolj ko se pomikamo v višje starostne skupine, tembolj se starostna sestava aktivnega prebivalstva izenačuje. Ravnotežje z drugimi panogami doseže kmečka delovna sila okrog 40. leta starosti. Velik delež aktivnih kmetov v najvišjih starostnih skupinah priča o zmanjševanju pomena kmetijstva, hkrati pa o neenakopravnem odnosu do ostalih, demografsko bolj vitalnih dejavnosti. Delež kmetov, starih več kot 65 let, doseže v dolinski občini kar 24 %,

najmanj pa v devinsko-nabrežinski (8 %); pri podeželskih občinah doseže delež industrijskih delavcev v tej starostni skupini le en odstotek in pri ostalih dejavnostih največ 3 %.

V narodnostnem pogledu velja, da so slovenski kmetje v povprečju starejši od italijanskih (devinsko-nabrežinska in miljska občina), le v dolinski občini je položaj obrnjen. Nasprotno pa so v industriji (dolinska občina) in v ostalih dejavnostih (miljska občina) zaposleni Slovenci mlajši od italijanskih kolegov. Navedenih odnosov pa ne moremo objektivno oceniti v zgoniški in repentaborski občini in sicer zaradi nizkega deleža prebivalstva italijanske narodnosti in majhnega števila celotnega prebivalstva občine.

ZNAČAJ POSELITVE

Dvojnost osnovnih prirodnih potez Tržaškega nas navaja k predpostavki, da obstaja dvojnost tudi v načinu poselitve; poselitev na Krasu naj bi bila redkejša in bolj zgoščena kot na flišu.

Osrednja italijanska statistična služba uporablja za opredeljevanje naselij tri kategorije: naselbinska središča, jedra in razpršene hiše. Podatki zadnjega popisa kažejo na precejšnje razlike v zgostitvi prebivalstva posameznih občin. Le v repentaborski občini je vse prebivalstvo skoncentrirano v naselbinskih središčih. Sledi ji miljska (92 %) ter devinsko-nabrežinska (87 %), na zadnjem mestu pa je dolinska občina (77 %).

Primerjava podatkov iz leta 1951 kaže, da se proces koncentracije poselitve nadaljuje. Tega leta je bila že zelo izražena razlika v zgostitvi poselitve med kraškim in flišnim delom Tržaškega. V miljski občini je le 46 % in v dolinski 68 % prebivalstva živelo v naselbinskih središčih, medtem ko je bil na Krasu ta delež najnižji v devinsko-nabrežinski občini (76 %). Iz podatkov razvidna koncentracija poselitve pa ni posledica procesov klasične urbanizacije (preseljevanje v mesta oziroma večje kraje), temveč regionalne. Prihaja namreč do širjenja sicer maloštevilnih vitalnih krajev, ki počasi vključujejo sosednja naselja (na primer Sosljan, okolica Milj).

Naselja

Iz popisa prebivalstva l. 1971 izhaja, da je na Tržaškem podeželju (izven Trsta) 75 naselij, od tega na kraški planoti 46 in na flišnem območju 29. Naselja so večinoma majhna; kar 32 % ima manj kot 100 prebivalcev, manj kot 500 pa

že 80 % naselij. Zato je razumljivo, da imajo glede človeškega potenciala posebno vlogo večja, čeprav maloštevilna naselja: tretjina prebivalcev tržaškega podeželja živi v krajih s 1000 do 3000 prebivalcev, druga tretjina pa v Miljah in na Opčinah. Relativno precejšen delež prebivalstva (4 %) živi v hišah, ki so organsko vključena v naselja. Žal tudi ta podatek ne more povsem objektivno predstavljati dejanskega stanja, saj se kriterij menja od popisa do popisa in očitno močno zavisi od osebne razlage popisovalcev.

Posebej so zanimiva naselja s 1000 do 3000 prebivalci. Takih je osem: pet na Krasu in tri na flišnem območju.

Na Krasu so to naselja: Sosljan-Vižovlje, Nabrežina, Križ, Prosek in Kontovel, ki so postavljena na rob kraške planote. To so stare kraške vasi, ki so živele od vinogradništva, živinoreje in ribištva. Od omenjenih dejavnosti se je v največji meri ohranilo vinogradništvo, medtem ko je ribištvo praktično izumrlo. Povojni čas je dal naseljem novo funkcijo: od bivalne (Kontovel), bivalno-oskrbne (Prosek), proizvodno-upravne (Nabrežina) do bivalno-turistične (Sosljan). Značaj funkcije naselja določuje tudi njegov razvoj. Pri tem sta posebej značilna Nabrežina, ki z upadom kamnoseške proizvodnje zmanjšuje tudi število prebivalstva ter Sosljan, ki pridobiva na pomenu kot turistično središče, obenem pa nezadržano raste število prebivalstva. Atraktivnost območja ter ugodne prometne zveze s Trstom in Furlanijo so povzročile pravo urbanizacijo. L. 1971 je statistika že začela obravnavati do tedaj ločeni naselji Sosljan in Vižovlje kot enotno naselbinsko enoto, kar danes dejansko tudi je. Poleg tega je Sosljan med petimi naštetimi naselji na Krasu edino, ki izstopa iz tradicionalnega značaja ostalih štirih kraških vasi. Njegovo mesto bi moral po tej logiki imeti Devin. Tudi to nam govori o izjemni vlogi Sosljana v tradicionalno kraškem okolju.

Na južnem, flišnem delu Tržaškega so tri naselja v velikosti od 1000 do 3000 prebivalci: Dolina, Žavlje in Cindis. Vsa tri naselja so prišla do te velikosti v zelo kratkem povojnem času. Izjema je Dolina, ki je bila že tradicionalno centralno naselje in ji je le industrija v sosledstvu pomagala, da je prestopila mejo 1000 prebivalcev.

Žavlje so iz majhnega naselja z razvojem tržaške industrijske cone postale znatna naselbinska aglomeracija. Izmed vseh treh naselij pa je doživel najhitrejšo rast Cindis, predvsem zaradi doseljevanja beguncev. Po 1. 1961 pa doživlja stagnacijo, kar tudi govori o slabi funkcionalnosti oziroma življenjski sili naselja.

V naselbinskem sistemu Tržaškega imata svoje posebno mesto tudi Milje in Opčine. Medtem ko imajo Milje stoletja urbani značaj in vlogo, pa so se Opčine šele v začetku stoletja začele izvijati iz povsem agrarnega značaja. Vse močnejša ekspanzija bogatejših Tržačanov proti Opčinam se še posebno močno nadaljuje po vojni s pravo urbanizacijo, kateri se je pridružila oskrbna funkcija obmejnega mesta.

Novejše tendence v gradbeni dejavnosti

Zgradbena struktura na Tržaškem je v povprečju stara. Značilna sta dva podatka: da je bila polovica stanovanjskih hiš zgrajena pred zadajo vojno ter da je bila v desetletju -med zadajima popisoma (1961-1971) zgrajena četrtnina hiš. Poleg tega močan delež ^{prvo, sistemsko} predvojn^o zgrajenih hiš (tretjina) daje svojstveno podobo zgradbene strukture na Tržaškem: izrazito močnemu jedru stavb iz avstrijske dobe se pridružuje sorazmerno močan delež novejših zgradb (zgrajenih v razdobju 1961 - 1971). Pri tem pa nastopajo precejšnje razlike med posameznimi občinami. V devinsko-nabrežinski občini se na relativno skromno avstrijsko gradbeno jedro navezuje

živahna gradbena dejavnost po l. 1960 (dobra tretjina vseh hiš). Narodnostna slika prebivalcev pokaže, da komaj šestina lastnikov ali najemnikov zgradb italijanske narodnosti živi v stavbah, zgrajenih pred zadnjo vojno. Nasprotno jih pa živi kar 45 % v hišah, zgrajenih v letih 1961-1971. Pri Slovencih je slika praktično obrnjena: 45 % jih živi v predvojnih hišah, četrtna pa v novejših (zgrajenih v letih 1961-1971).

Repentaborska občina je po starostni strukturi stanovanjskih hiš močno podobna devinsko-nabrežinski občini. Razlika je le v narodnosti sestavi prebivalcev. 3 % italijanskega prebivalstva živi v stavbah, zgrajenih pred prvo svetovno vojno in kar 33 % slovenskega prebivalstva. Na drugi strani 69 % italijanskega in le 33 % slovenskega prebivalstva biva v stavbah, zgrajenih med letoma 1961 in 1971.

Zgoniška občina ima kar 45 % stanovanjskih stavb zgrajenih pred prvo svetovno vojno in le 28 % zgrajenih v novejšem času. Pri italijanskem prebivalstvu znaša delež bivaajočih v najstarejših stavbah 30 %, pri slovenskem pa 48 %. Skoraj nasproten odnos je za novejše stavbe: v njih živi 48 % italijanskega in le 24 % slovenskega prebivalstva.

Pri dolinski občini precejšen delež stavb brez podatkov o času njihove izgradnje onemogoča natančnejšen pregled starostne sestave gradbenega fonda. Kljub vsemu je razvidno, da se gradbena dejavnost odvija blizu pokrajinskega povprečja, torej bliže manj aktivni gradbeni dejavnosti Trsta kot gradbeno živahnajšim občinam. Razvodna je tudi izrazita koncentracija italijanskega prebivalstva v novejših zgradbah (polovica prebivalcev), nasproti 28 % slovenskega prebivalstva.

V nasprotju z ostalimi občinami ima miljska občina poleg zmernega deleža stavb iz avstrijske dobe precejšen delež hiš, zgrajenih med letoma 1946-1960. To pomeni, da je bila živahna gradbena dejavnost takoj po vojni in se je enakomerno nadaljevala še v naslednje desetletje. Miljska občina je tudi edina v

pokrajini, kjer se narodnostna sestava prebivalcev glede na starost stavb ne razlikuje.

Značaj bivalne kulture oz. stopajo urbanizacije ponazarjata tudi podatka o deležu stanovanj s kopalnico ter deležem stanovanj, ki imajo stranišča zunaj stanovanja.

L. 1971 je bilo v tržaški pokrajini (brez tržaške občine) 71 % stanovanjskih kopalnic; za slovensko prebivalstvo znaša ta delež 61 %. Med občinami je v najboljšem položaju devinsko-nabrežinska (76 %), na najslabšem pa zgoniška občina (60 %). V vseh primerih je italijansko prebivalstvo v ugodnejšem položaju od slovenskega, saj pri njih znaša najnižji delež stanovanj s kopalnico 70 % (miljska občina), najvišji pa kar 91 % (repatoborska občina), medtem ko za slovensko prebivalstvo znašata ustrezna deleža 57 % (zgoniška občina) in 65 % (miljska občina).

Vzroki za tako stanje niso le v večji gradbeni dejavnosti italijanskega prebivalstva v zadnjih 20 letih (s tem je tudi večji delež sodobnih stanovanj s kopalnico), pač pa v splošni socialni podrejenosti slovenskega prebivalstva.

Zaprepašča podatek o velikem deležu stanovanj, ki imajo stranišče izven stanovanja in to v urbanem kot v podeželskem okolju. To priča o obstoju zelo močnega jedra gradbene strukture, ki se v vsem času ni spreminjala, kar je povezano z nizkim socialnim položajem dobršnega dela prebivalstva. Delež takih stanovanj je najnižji v devinsko-nabrežinski in miljski občini (16 %), najvišji pa v zgoniški občini (36 %). Tudi v tem primeru gre za velik razkorak med slovenskim in italijanskim prebivalstvom. V pokrajini (brez tržaške občine) znaša delež za Italijane 13 %, za Slovence pa kar 31 %. Po posameznih občinah razen v miljski je slika še nekoliko slabša za slovensko prebivalstvo.

JAVNI PROMET KOT DEJAVNIK PROSTORSKE DIFERENCIACIJE

Prometne razmere

Tržaško leži na prometno zelo zanimivem območju, predvsem po zaslugi tržaškega pristanišča. Po zadnji vojni je prišlo do temeljite preorientacije smeri prometnih tokov: tradicionalno severovzhodno smer je zamenjala severozahodna, od Trsta proti furlanski nižini. Ta nova smer je morala prevzeti večino prevozov bivše osnovne prometne smeri. Poleg tega se je moralo tudi osnovno regionalno prometno omrežje prilagoditi novemu položaju ter se usmeriti predvsem na dve osnovni smeri: proti Trstu in proti furlanski nižini. Življenje je kmalu pokazalo, da popolna preusmeritev na omenjeni smeri ne zagotavlja normalnega socialnega, gospodarskega in narodnostnega življenja prebivalcem Tržaškega. Danes postaja vse bolj nujnost socioekonomskega in prostorskega razvoja pokrajine povezovanje s tradicionalnim zaledjem.

Lokalni prometni sistem

Na osnovi analize vozniških redov je bilo mogoče ugotoviti stopnjo enotnosti in funkcionalnosti lokalnega prometnega sistema.

Lokalno avtobusno omrežje na Tržaškem ima naslednje osnovne poteze:

1. je izrazito usmerjeno proti Trstu;
2. izrazito razbito in ločeno na prometne podsisteme posameznih občin;
3. neposredna prometna moč Trsta na njegovo zaledje hitro opesha - seže le do Nabrežine na severozahodu ter se le skromno vključi v prometni sistem miljske občine;
4. ob zelo močni frekvenci povezav bližjih krajev s Trstom so cela območja z njim zelo slabo povezana.

Lokalne avtobusne zveze so organizirane po posameznih občinah. Devinsko-nabrežinski prometni sistem je povsem zaključen in

se navezuje na osrednjega, tržaškega, s prestopanjem potnikov.

Tržaški prometni sistem vključuje prometne podsisteme zgoniške, repentaborske ter dolinske občine in je povezan s prometnim sistemom miljske občine. Zahodni del osrednjega, tržaškega prometnega sistema je usmerjen izrazito radialno iz (proti) Trsta. V prostorskem oziru ima to pomembne posledice: kraji znotraj zgoniške in repentaborske občine so med seboj prometno zelo slabo povezani, kot tudi s Trstom. V prvih večjih naseljih, na Opčinah in na Proseku se posamezne lokalne linije združijo in nenadoma dobimo od tu izredno številne povezave s Trstom.

Nasprotno deluje vzhodni del tržaškega prometnega sistema. Tu se odvija promet po prometni hrbtenici Trst-Bazovica-Opčina-Trst, pri čemer se osnovna povezava Bazovice s Trstom celo še nekoliko okrepi v smeri proti Opčinam.

Prometni podsistem dolinske občine ima obliko drevesa: "deblo" dobrih prometnih zvez Trsta z Domjom ter od tu dalje vejasto razvejane slabo frekventirane linije, pri čemer občinsko središče Dolina ne igra vloge lokalnega prometnega središča. Prometni sistem miljske občine je izrazito samostojen in je zaradi izoblikovanosti reliefa razvejan radialno.

Frekvenca voženj nam pove stopnjo povezanosti kraja s centralnim naseljem. V tem primeru Tržaško lahko obravnavamo kot enotno območje. V prvo območje z več kot 50 enosmernimi avtobusnimi zvezami s Trstom, lahko uvrstimo smor do Opčin in Proseka. V drugo območje, ki je povezano med seboj s 25 do 49 enosmernimi vožnjami, uvrščamo območje med Prosekom in Nabrežino, skoraj celoten Vzhodni Tržaški Kras ter neposredna jugovzhodna obmestna dela Trsta in Milj (Domjo oz. Frnej).

V tretji tip spadajo območja vs kraji, ki so med seboj povezani z lo do 24 linijami. To so predvsem lokalna prometna ogrodja (Nabrežina-Ribiško naselje, Nabrežina-Praprot, Domjo-Dolina-Mačkovlje, Trst-Rabuje) nali pa stranski odcepi do posameznih naselij (Padriče-Gropada, Trebče-Bani, Domjo-Ricmanje, Milje-Korošci, Milje-Lazaret). V četrti tip območij spadajo kraji s 5 do 9 medsebojnimi povezavami: repentaborska ter skoraj vsa zgoniška občina, Milje-Cerej itd. V najslabše prometno povezana območja, z manj kot 5 avtobusnimi zvezami, spada celoten vzhodni del devinsko-nabrežinske občine ter manjša območja v dolinski in miljski občini.

Povsem brez javnih avtobusnih zvez je celotno severovzhodno območje dolinske občine, od Zabrežca do Gročane.

CENTRALNOST PODEŽELSKIH KRAJEV NA TRŽAŠKEM

Pri opredeljevanju stopnje opremljenosti krajev na Tržaškem z oskrbnimi dejavnostmi naletimo na vrsto težav, tako vsebinsko kot metodološkega značaja. Naselbinski sistem na Tržaškem je v veliki meri umeten, neuravnotežen, to pa zaradi neskladja v velikosti in funkciji posameznih naselij na Tržaškem. V tridesetih letih se to stanje počasi popravlja predvsem z odpiranjem proti tradicionalnemu zaledju - proti Sloveniji oziroma Jugoslaviji. Na drugi strani so razdalje med posameznimi kraji in Trstom tako kratke, da bi pričakovali kar največjo stopnjo navezanosti krajev na Trst v zvezi z oskrbo.

Analiza velikostne strukture naselij nas je vodila k temu, da smo naselbinsko mrežo Tržaškega, iz katere smo izločili le Trst, Milje in Opčine, obravnavali kot enoten naselbinski sistem. K takemu izhodišču nas je navajalo tudi dejstvo, da ni bilo mogoče dobiti ustreznih podatkov za omenjena tri mestna naselja brez naporov in tveganj, ki ne bi poplačala dobljenih rezultatov. Pri obravnavi centralnosti podeželskih krajev smo izhajali iz teze, da se med seboj podobno ponašajo v odnosu do treh mestnih naselij.

Za analizo stopnje centralnosti so bili upoštevanji podatki, dobljeni z izpisom oskrbnih dejavnosti iz telefonskega imenika ter lastnega kartiranja vseh naselij na Tržaškem.

Funkcijska analiza naselij na Tržaškem Krasu

Za Tržaški Kras je bila predhodno opravljena funkcijska analiza naselij na Tržaškem Krasu, v kateri so bile upoštewane trgovska, obrtna, upravno-administrativna, šolska in gostinska dejavnost.

V analizo je bilo vključenih 39 naselij s skupno 24.172 prebivalci po rezultatih štetja iz l. 1971. Naselja so zelo majhna. Največje med njimi so Opčine s 6000 prebivalci, ostale pa lahko razvrstimo v naslednje velâkostne skupine:

Število prebivalcev	Število naselij
0 - 99	8
100 - 499	21
500 - 999	4
1000 - 2999	5

Naselja so značilno razvrščena v dveh vzporednih črtah. Večja in gospodarsko pomembnejša naselja ležijo v nabrežinskem podolju, ki poteka v dinarski smeri vzporedno z obalo med Sealjonom in Devinom. Drugi pas leži v vznožju vzpetin ob državni meji. Glavno prometno omrežje se je naslonilo na nabrežinsko podolje.

Metodološka zasnova

Zaradi pomanjkanja podatkov se je bilo treba v prvi fazi raziskave omejiti na prikaz opremljenosti naselij z oskrbnimi dejavnostmi, vendar ob tem upoštevati probleme, ki so specifični za narodnostno mešano ozemlje.

Pri delu sem deloma uporabil metodo, s katero sta B. J. L. Berry in W. L. Garrison določevala centralnost krajev v okrožju Snohomush (6), predvsem pa sem se naslonil na metodo določevanja centralnosti naselij s stališča določene regije (naselbinska sistema), ki sta jo izdelala J. E. Alvazer in M. A. A. Lou (7).

Osnova analizi je seznam vseh oskrbnih dejavnosti glede na vrste in število, in sicer za vsako naselje posebej. Na obravnavanem območju je bilo evidentiranih 114 vrst oskrbnih

dejavnosti. Izločili smo tiste, ki služijo izrecno le eni narodnostni skupnosti.

Dejavnosti so bile razdeljene v štiri skupine: trgovina (46 vrst) storitve individualnega značaja (npr. obrt: 44 vrst), storitve množičnega značaja (gostinstvo, turizem: 16 vrst) in upravne dejavnosti (8 vrst).

Na podlagi izdelanega pregleda števila in vrste obratov s posameznimi oskrbnimi dejavnostmi za celotno območje so bili izračunani lokacijski koeficienti za vsako dejavnost posebej na osnovi formule W. K. D. Davisa (8):

$$K = \frac{D}{d} \cdot 100$$

d = obrat dejavnosti D,

D = število obratov določenega sistema ali podsistema

Koeficient ima lahko naslednje vrednosti: $0 < K \leq 100$.

Opremljenost nekega naselja z oskrbnimi dejavnostmi izračunamo z množenjem števila obratov določene dejavnosti z lokacijskim koeficientom za to dejavnost in sicer za vse dejavnosti, ki nastopajo v naselju. Vsota rezultatov nam izraža opremljenost naselja.

Primer: v naselju Gročana sta dve gostilni in en avtoprevoznik. Lokacijski koeficient za gostilno znaša 1,37, za avtoprevoznništvo pa 1,59. Opremljenost naselja je torej izražena z vrednostjo 4,33.

Nekatere značilnosti funkcionalnosti naselbinskega omrežja NA Tržaškem Krasu

Analiza opremljenosti naselij je pokazala na dvojno strukturo

naselbinskega sistema: na eni strani še obstaja stara tradicionalna, bolj na hierarhičnem principu zgrajena struktura centralnih krajev, na drugi pa po različnih naseljih razpršena razporeditev dejavnosti višje stopnje.

Obe strukturi sta tudi prostorsko jasno ločeni; potekata namreč vzporedno z obalno črto oziroma z državno mejo. Prva obsega drobni (mejni) del območja, druga pa predstavlja prostor vzdolž glavnih prometnih poti.

Neposrednoobmejno območje, ki v zadnjih desetletjih ni doživelo pomembnejša gospodarskega in socialnega napredka, je ohranilo dokaj pravilno hierarhično razporeditev centralnih krajev. Tak način opremljenosti območja z oskrbnimi dejavnostmi je izraz ohranitve organizacije prostora v agrarni družbi. Za današnje razmere so ta naselja zelo skromno opremljena. Upravne funkcije so na tem območju osnovni nosilci centralnosti, medtem ko je opremljenost s trgovinami in storitvami izredno skromna. Nacionalna struktura prebivalstva je homogena, saj Slovenci predstavljajo preko 90 % prebivalstva.

Z oskrbnimi dejavnostmi bolje opremljeno območje odlikuje izredno gosto cestno omrežje s pomembnima daljnovodnima cestama, ki povezujeta Trst z notranjo Italijo oziroma preko mejnega prehoda z jugovzhodno Evropo. To je območje doseljevanja, predvsem neslovenske narodnosti.

V narodnostnem oziru vlada večja pestrost, saj se v posameznih območjih delež italijanskega prebivalstva približuje polovici. Najbolj razviti dejavnosti sta trgovina in gostinstvo, pri čemer trgovina dosega visoko stopnjo specializacije (prodajalna avtomobilov, prodajalne zlatih predmetov, prodajalna umetniške keramike itd.). Specialnejše dejavnosti niso osredotočene v enem kraju, ampak so razpršene in se navezujejo predvsem na turistični kompleks Sosljana. Izjema je Nabrežina, ki ima enako-

merno razvite trgovsko, storitveno in upravno funkcijo.

Za podeželska naselja celotnega Tržaškega je bila izvedena analiza razmestitve oskrbnih dejavnosti (trgovine in gostinskih obratov).

Metodologija dela

Evidentiranih je bilo kar 42 vrst trgovin, ki so bile razdeljene na štiri kategorije:

- a) trgovine za vsakdanjo oskrbo (špecerija, mesnica, mlekarna, trafika itd.);
- b) trgovina za srednjeročno oskrbo (papirnica, drogerija, lekarna, trgovina s čevlji, konfekcija, električni aparati in tehnični predmeti, igračkami, filmi, športnimi artikli itd.);
- c) trgovine za redkejšo nakupno trajnega značaja (s sanitariji, ogrevalnimi napravami, gradbenimi materialom);
- d) trgovine s predmeti luksuznega značaja (parfumerija, zlatarna, prodajalna umetniške keramike, pohištva in avtomobilov).

Da bi se dosegla kar najbolj smiselna primerjava med posameznimi vrstami trgovin znotraj štirih kategorij ter se hkrati odrazil določen kvaliteten skok med posameznimi kategorijami, je bila uporabljena naslednja metodologija. Osnovna vrednost za trgovino znotraj vsake kategorije je bila podana z recipročno vrednostjo rezultata, dobljenega po deljenju števila trgovin znotraj kategorije s številom vrst trgovin v isti kategoriji trgovskih obratov.

Tabela: Število in vrste trgovin po stopnjah oskrbe na Tržaškem podeželju ter njihova numerična valorizacija

stopnja oskrbe	Število trgovin	Število vrst trgovin	b/c	1/b/c
a	b	c		
1	130	9	14,4	0,069
2	96	16	6,0	0,166
3	7	2	3,5	0,286
4	10	5	2,0	0,5

Pri oskrbnih središčih prve stopnje izstopajo štirji kraji: Sosljan, Nabrežina, Križ in Prosek, medtem ko so ostala središča enakomerno porazdeljena. Brez trgovine je kar 21 naselij, čeprav so to najmanjša. Med njimi jih je 9 na Krasu in kar 12 na flišnem območju kar je verjetno tudi posledica značaja razpršene stopnje so očitno pogojevali trije dejavniki: velikost naselij ob infrastrukturnem koridorju (med Prosekom in Devinom), obstoj manjših lokalnih središč (npr. Bazovica, Boljunec, Žavlje) ter lega ob mednarodnih mejnih prehodih (Feretiči, Oreh). Nobenega oskrbnega središča druge stopnje pa nima območje zahodnega dela tržaškega Krasa, ki leži vzhodno od železniške proge.

Lokacijo oskrbnih središč tretje stopnje, ki jih je le pet, pogojujejo isti dejavniki kot oskrbna središča druge stopnje.

Vsa štiri oskrbna središča četrte stopnje ležijo ob infrastrukturnem koridorju Zahodnega Tržaškega Krasa: Devin, Sosljan, Nabrežina in Prosek. Med njimi izstopa Sosljan zaradi opremljenosti na račun turizma in ugodne prometne lege.

Regionalna razporeditev oskrbnih središč na tržaškem podeželju kaže na dvojnost sistema: na obstoj nekaj močnih oskrbnih središč na Zahodnem Tržaškem Krasu ter na dekoncentracijo oskrbnih funkcij na ostalem delu pokrajine. Vsa najmočnejša oskrbna središča (Prosek, Sosljan in Nabrežina) so na zahodnem delu pokrajine, prav tako pa dva (Devin in Križ) od treh (Žavlje) središč nižje stopnje.

Šele naslednja stopnja oskrbnih središč ima težišče v vzhodnem in južnem delu pokrajine.

Med najmanjšimi oskrbnimi središči razen ene izjeme ni naselij s flišnega območja. Menimo, da je to posledica strajenosti poselitve na Krasu.

Zanimivo je, da niti v eni od podeželskih občin ni občinsko središče tudi najmočnejše oskrbno središče. V devinsko-nabrežinski občini je to Sesljan, v zgoniški Salež, v repentaborski Fernetiči ter v dolinski Boljunec. V zgoniški in repentaborski občini je to še aktualnejše saj je oskrba v vseh središčih omejena na zadovoljevanje vsakodnevnih potreb in le deloma (izjemoma) srédnjeročnih.

Tako stanje je izraz sprememb v regionalni strukturi podeželja na Tržaškem; polarizacija regionalnega razvoja se odraža tudi v oskrbni strukturi naselij.

Gostinstvo kot dejavnik oskrbe

Kljub temu, da gostinstvo spada neposredno med oskrbne dejavnosti, jih v našem primeru obravnavamo posebej. Gostinstvo predstavlja namreč na Tržaškem dejavnost, ki izredno močno odraža socialnoekonomsko diferenciacijo Tržaškega kot neposrednega zaledja Trsta.

Med gostinsko-turističnimi obrati na tržaškem podeželju lošimo štiri osnovne vrste: t. im. bare (v nekaterih točijo pijačo), gostilne, restavracije in hotele. Od navedenih vrst lokalov so najmanj tipični bari.

Gostilne tradicionalno vršijo dvojno vlogo: kot násilci pomembne oblike vaškega družabnega življenja ter kot priljubljene izletniške točke za tržaško prebivalstvo koncem tedna. Ta njihov prvotni značaj se vse bolj izgublja v korist brezdušnejšim oblikam gostinske ponudbe (restavracije). Praksa kaže, da predstavljajo tradicionalne gostilne pomemben dejavnik vzdrževanja in razvijanja narodnostne zavesti zaradi njihove vloge vzdrževanja družabnosti. Z adaptacijami gostiln običajno izginejo prostori, namenjeni predvsem domačemu prebivalstvu, s čemer je le-to izrinjeno in še bolj potisnjeno med hišne zidove. Zato

ni čudno, da skoraj ni (pretežno) slovenske vasi, v kateri ne bi bilo gostilne. Od naselij, ki imajo trgovine, jih je le pol brez gostilne; med temi jih je večina na flišnem območju med Trstom, Dolino in Žavljami.

Prostorska razporeditev restavracij kaže na tri vrste porabnikov tovrstnih gostinskih storitev: za tržaško prebivalstvo (Vzhodni Tržaški Kras, V. Repen, Zgonik itd.); za ljudi, ki prehajajo državno mejo (Fernetiči, Pesek, Oreh itd.) ter stacionarne turiste (Grljan, Sosljan, Devin).

Regionalna razporeditev hotelov se povsem pokriva z razporeditvijo restavracij. Na njihovo postavitve vpliva predvsem možnost razvoja stacionarnega turizma (obala pri Lazaretu, Grljan, Sosljan, Devin).

Analiza prostorske razporeditve gostinskih obratov omogoča omejitev območij, ki so trajno vključena v turistično povpraševanje prebivalstva iz Trsta, Jugoslavije in iz drugih dežel.

Za meščane je to poleg Vzhodnega Tržaškega Krasa predvsem območje med Colom, Zgonikom in Briščiki.

Jugoslovanskim gostom predvsem so namenjeni gostinski objekti ob cestnih vpadnicah v Italijo (Fernetiči, Pesek, Oreh).

Mednarodni stacionarni turizem se je uveljavil med Miljami in Lazaretom, v Grljanu ter predvsem na sosljsko-devinskem območju.

KMETIJSTVO IN RAZVOJ REGIONALNE STRUKTURE

Povojni razvoj zemljiških kate- gorij

Iz diagramov gibanja poljedelskih in travniških površin na Tržaškem je razvodno, da večina občin izkazuje do l. 1956 zelo skokovito spremembe obeh vrst kmetijske izrabe. Ne glede na vzrok nastanka podatki do tega obdobja niso primerljivi s kasnejšimi, zato smo vzeli v pretres razdobje 1957-1975.

V izrabi zemlje je Tržaška pokrajina doživela po vojni temeljite spremembe. Na splošno so se močno skrčile kmetijske površine, povečale pa neproduktivne, neobdelane ter gozdovi. Za osnovno predstavo o obsegu sprememb sta dovolj podatka, da se je v razdobju 1957-1975 povečal obseg, neproduktivnih površin za nekaj več kot je bilo vinogradniških površin l. 1957 oziroma, da so se neobdelane in gozdne površine povečale za več kot je bilo l. 1957 njivskih površin.

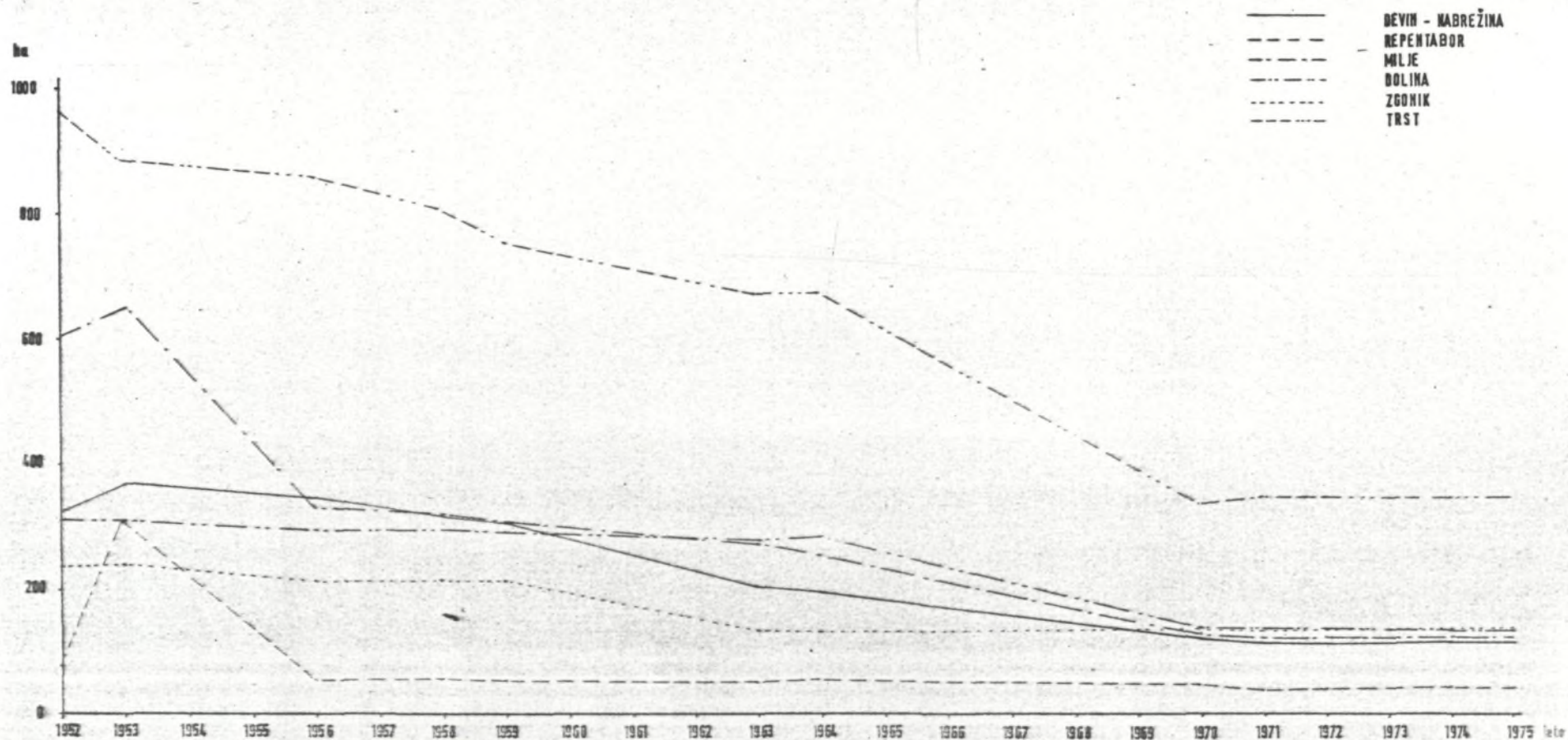
Razdobje 1957 - 1975

V navedenem obdobju se je zmanjšal delež poljedelskih površin za 57 %, vinogradniško-sadarskih za 53 % ter travniških za 28 %.

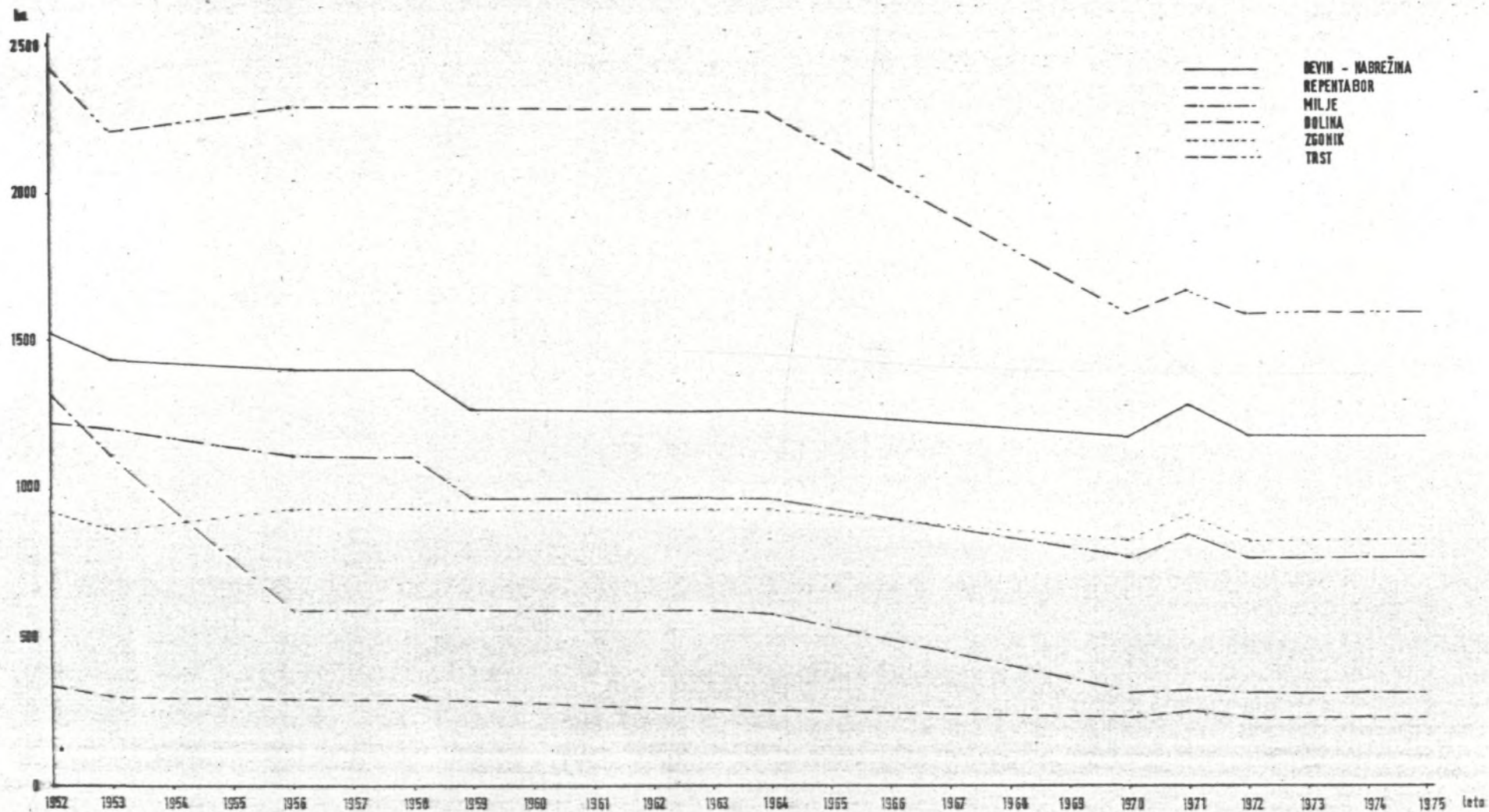
Podpovprečno je padel delež poljedelskih površin v treh občinah: devinsko-nabrežinski, miljski ter tržaški; v mejah povprečne je padel delež v dolinski občini, medtem ko je v najmanjših občinah: repentaborski in zgoniški padec veliko manjši (za 23 oz. 36 %).

Podobno zmanjšanje obsega so doživlele vinogradniške in sadarske površine, pri čemer pa prihaja do zelo zanimivih regionalnih razlik. Največje zmanjšanje sta doživeli tradicio-

TRŽAŠKO - Gibanje poljedelskih površin po občinah v obdobju 1951 - 1975

TRŽAŠKO - Gibanje travniških površin po občinah v obdobju 1951 - 1975

nalno najmočnejši "vinogradniški" občini: Trst in Dolina in to kar za 75 %. V repentaborski in zgoniški občini z majhnimi vinogradniškimi površinami se je njihov delež zmanjšal le za 10 %. Znatno povečanje vinogradniških površin izkazuje devinsko-nabrežinska (za 33 %) ter miljska občina (za 47 %).

Podobno kot pri vinogradniških površinah je tudi pri travniških prišlo do največjega zmanjšanja v tržaški in dolinski občini (za 30 %). Izjema je le miljska občina, ki je v tem razdobju zgubila skoraj polovico travnikov. Ostalim trem kraškim občinam se je zmanjšal delež travnikov v manjši meri (od 22 % v repentaborski do 12 % v zgoniški občini).

Gozdne in neobdelane površine so se na Tržaškem povečale za 27 %. Do zmernega povečanja je prišlo v vseh treh kraških občinah (od 3 do 17 %), v večji meri (za 75 %) v dolinski ter za več kot osemkrat v miljski občini.

Nerodovitne površine so se povečale za dobro polovico. Pri tem je prišlo do relativno najmanjšega povečanja v obeh urbanih občinah: tržaški in miljski (za 30 oz. 40 %) ter do največjega v miljski občini (za 232 %).

Različno intenzivne spremembe zemljiških kategorij v posameznih občinah spreminjajo tudi odnose v obsegu posameznih zemljiških kategorij po občinah v okviru pokrajine.

V razdobju 1957-1975 se odnos med občinami pri obsegu poljedelskih površin ni bistveno spremenil. Na pomenu sta pridobili najmanjši občini, pri čemer ima repentaborska v celoti izredno skromne njivske površine (4,5 %). Največje zmanjšanje je dosegla devinsko-nabrežinska občina. Še naprej ostaja tržaška občina daleč pred ostalimi glede obsega njivskih površin z 39 %. Ostale občine imajo približno enake deleže, razen repentaborska.

Do večjih sprememb je prišlo pri vinogradniško-sadjarških površinah, tako da se je celo zamenjal vrstni red občin z največjim obsegom vinogradniških površin. Tržaška dolina je s prvega mesta l. 1957 padla na drugo l. 1975, medtem ko je miljska s tretjega pristala na prvem. Dolinska je zdrsnila z drugega na tretje mesto, medtem ko ostale tri niso menjale mest. Tako je danes vinogradniško najpomembnejša miljska občina z dobro tretjino vseh vinogradov. Sledita ji tržaška s slabo četrtino in dolinska s slabo petino vinogradniških površin. V okviru pokrajine ima večji pomen le še devinsko-nabrežinska občina s 13 % vinogradov, medtem ko imata ostali dve kraški občini vinogradov v simbolično majhnem obsegu.

Pri travniških površinah ni bistvenih sprememb v odnosu med občinami. Zopet ima največ travniških površin tržaška občina (tretjino). Sledi ji devinsko-nabrežinska s četrtino, tej pa dolinska in zgoniška s po 16 %. Najmanj travniških površin v okviru pokrajine imata repentaborska in miljska občina (skupno 11 %).

Iz podatkov v obsegu gozdnih in neobdelanih površin je razvidno, da statistična služba ni uspela določiti ustreznih kriterijev za ločevanje obeh kategorij, zato jih obravnavamo skupaj. V naravi predstavlja skupna površina vsa opuščena zemljišča, ki so v različnem stadiju zaraščenosti ter gozd. Tako enotno opredeljena zemljiška kategorija je razporejena med občinami skoraj v popolnoma enakem deležu kot pa travniške površine.

Posebej je značilna slika pri neproduktivnih površinah. Če je l. 1957 odpadlo kar 68 % teh površin na tržaško občino, se je l. 1975 delež zmanjšal na 57 %, kljub absolutnemu povečanju. Bistven skok je doživela le dolinska občina (širjenje industrijske cone na njeno ozemlje). Ti podatki torej govorijo o procesu dekoncentracije nekmetijskih površin iz Trsta v njegovo zaledje.

Zemljiške kategorije po občinah

Polovico površin v pokrajini obsegajo gozdne in neobdelane površine. Sledijo ji travniške (23 %) ter neproduktivne površine (19%). Njivskih površin je le 4 % skupne površine, vinogradniških pa skoraj 3 %. Močno napreduje delež neproduktivnih in neobdelanih ter gozdnih površin, medtem ko se kmetijskim površinam pomen močno zmanjšuje.

Devinsko-nabrežinska občina ima od pokrajinskega povprečja manj ornih in neproduktivnih površin ter več neobdelanih in gozdnih.

Struktura kmetijskih površin v zgoniški občini je močno podobna pokrajinskemu povprečju, le da ima manjši delež vinogradov. Poleg tega ima še manjši delež neproduktivnih ter večji delež neobdelanih in gozdnih površin.

Repentaborska občina je izrazito gozdnata v primerjavi z drugimi, tako da so vse ostale zemljiške kategorije pod pokrajinskim povprečjem, posebno še neproduktivne površine.

Tržaška občina se glede strukture zemljiških kategorij močno približuje pokrajinskemu povprečju, le pri neproduktivnih površinah izstopa.

V dolinski občini je nadpovprečno velik delež vinogradniških, travniških in neproduktivnih površin, podpovprečen pa pri neobdelanih in gozdnih površinah. Miljska občina izrazito izstopa z velikim deležem vinogradniških površin, z nadpovprečno visokimi deleži njiv in reproduktivnih površin ter skromnim deležem neobdelanih in gozdnih površin.

Kmetijska proizvodnja

Osnovno usmerjenost kmetijske proizvodnje na Tržaškem pogojeta dva dejavnika: prirodne osnove ter neposredna bližina Trsta kot velikega potrošnika kmetijskih proizvodov. Tako je bil v preteklosti Kras izrazito usmerjen v živinorejsko-vinogradniško dejavnost, flišni predeli pa v vinogradniško-zelenjavno. Hiter razvoj agrotehnike ter možnosti najemanja kreditov za dvig kmetijske dejavnosti ob bližini trga vse bolj zabrisujejo tradicionalno rajonizacijo kmetijske proizvodnje. Najboljši primer sodobnega povojnega razvoja kmetijstva so pokrili svetličnjaki, ki so tako na Krasu kot na flišnem območju, prav tako pa tudi v tržaških predmestjih.

Živinorejska proizvodnja

Iz diagrama gibanja števila živine na Tržaškem v razdobju 1930-1976 je razvidno, da njeno število do konca zadnje vojne upada, doživi v razdobju 1945-1953 povečanje in upad, tako da v letu 1953 nekako doseže stanje iz l. 1945 sledi dolgotrajno obdobje stalnega upadanja števila živine, le v zadnjih dveh letih se kažejo znaki stagnacije. Zaradi navedenih razlogov smo za prikaz razvoja števila živine vzeli razdobje 1953-1976.

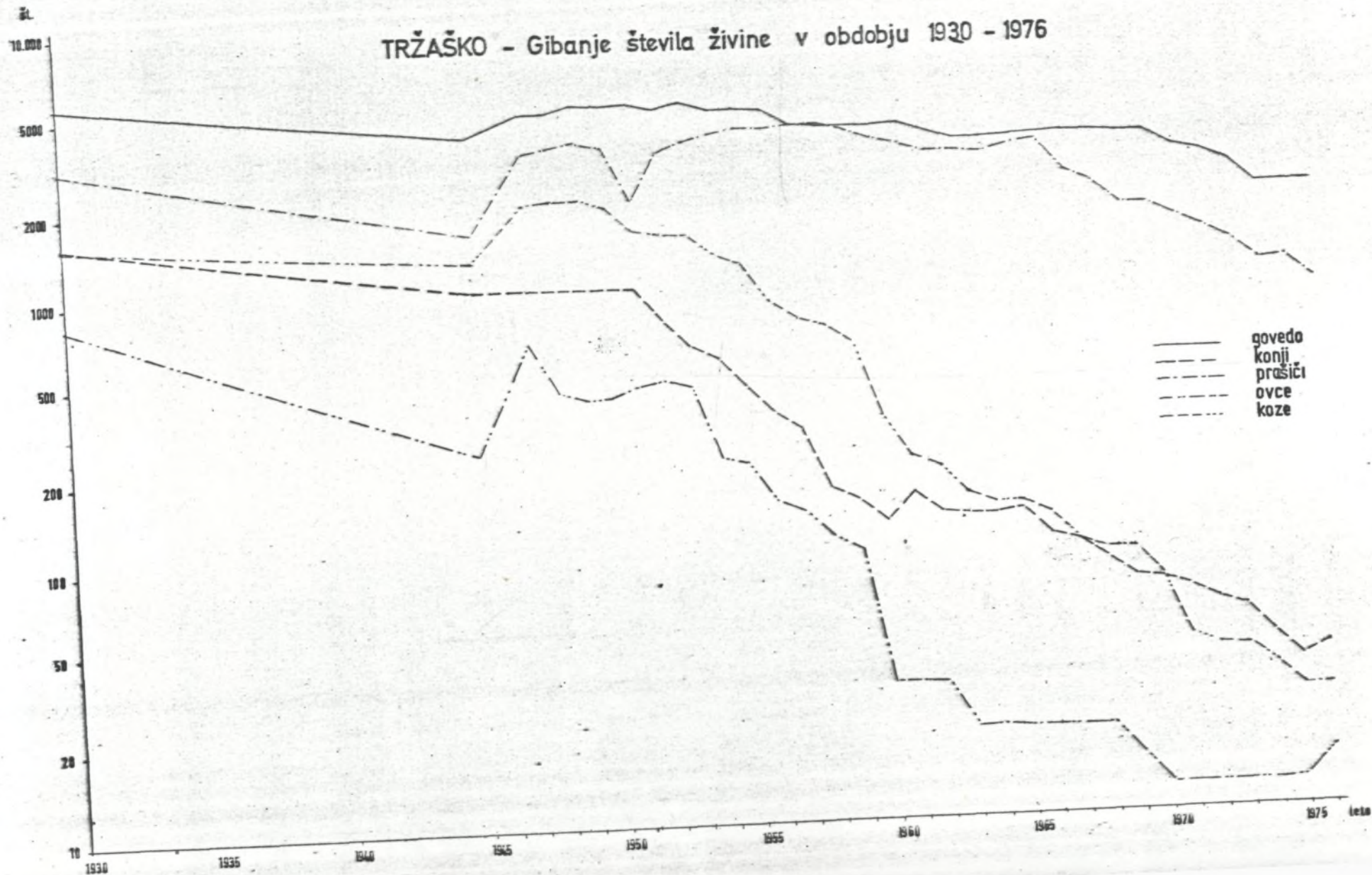
V omenjenem obdobju so v pokrajini skoraj povsem izginile koze in ovce (98% oz. 96 % zmanjšanje), pa tudi število konj se je zmanjšalo za minimum (93 % zmanjšanje). Število prašičev se je zmanjšalo za 70 %, goveda pa za 58 %.

Razvoj govedoreje

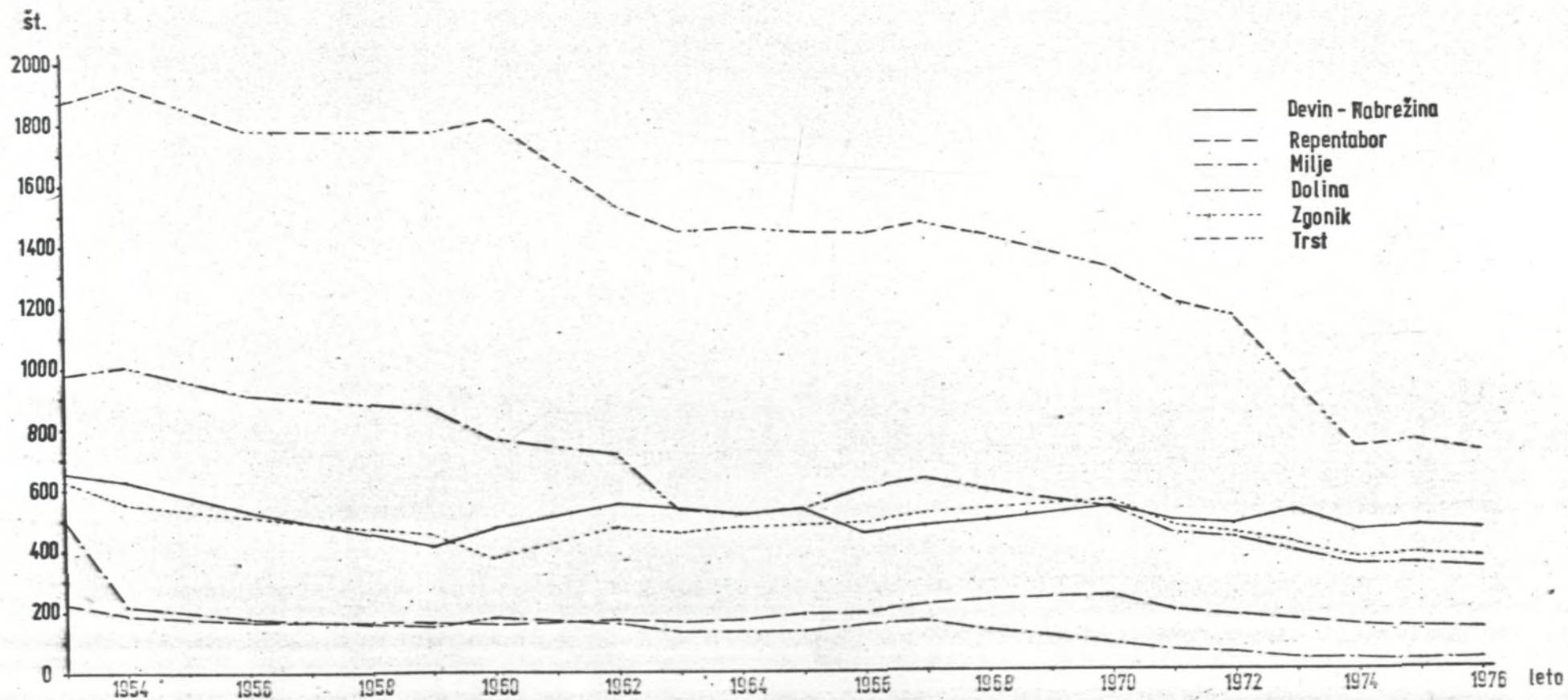
Na izrabo prostora ima vpliv govedoreja, ki se je tudi v največji meri ohranila med vsemi živinorejskimi panogami.

Po administrativnih enotah (le v okviru teh je možno dobiti uradne podatke) največ goveje živine rrdijo v tržaški občini

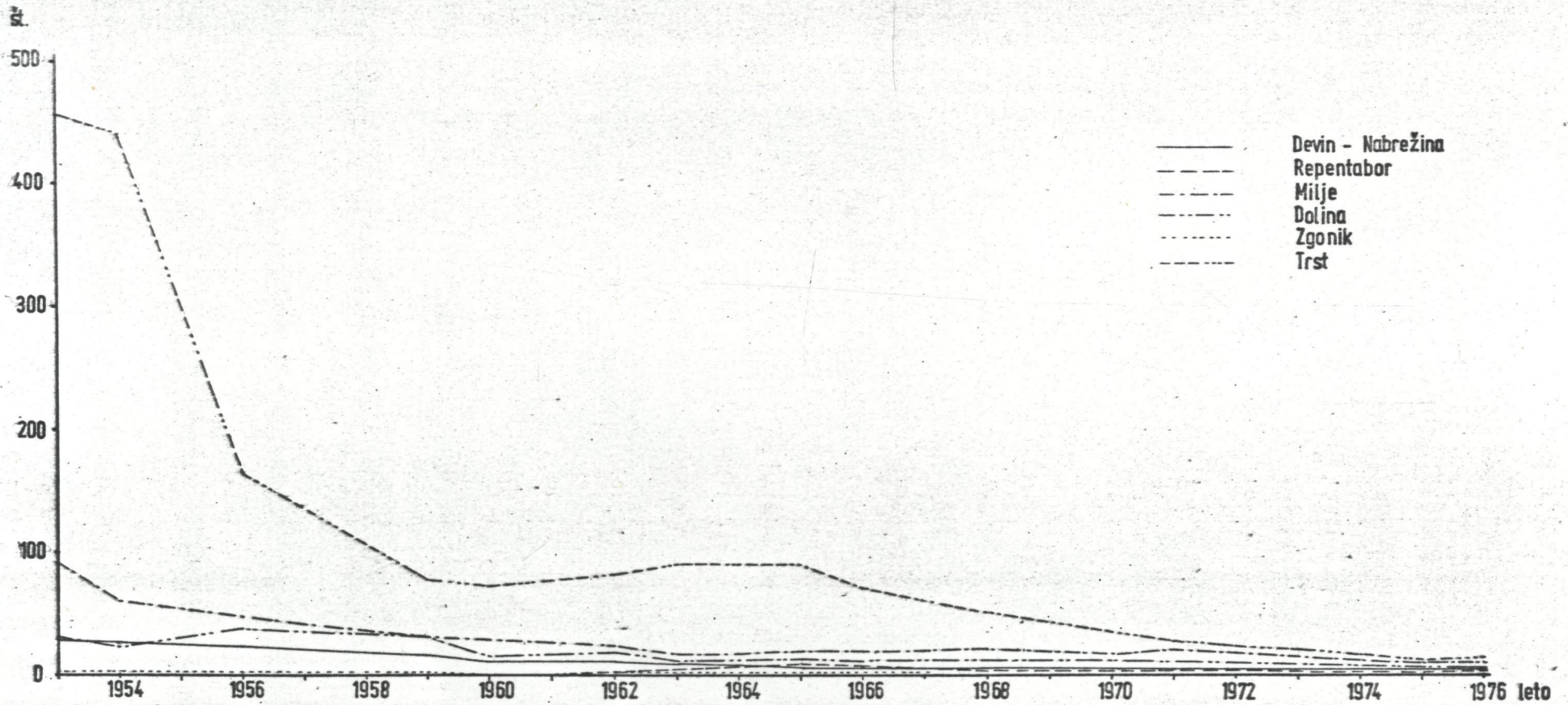
TRŽAŠKO - Gibanje števila živine v obdobju 1930 - 1976

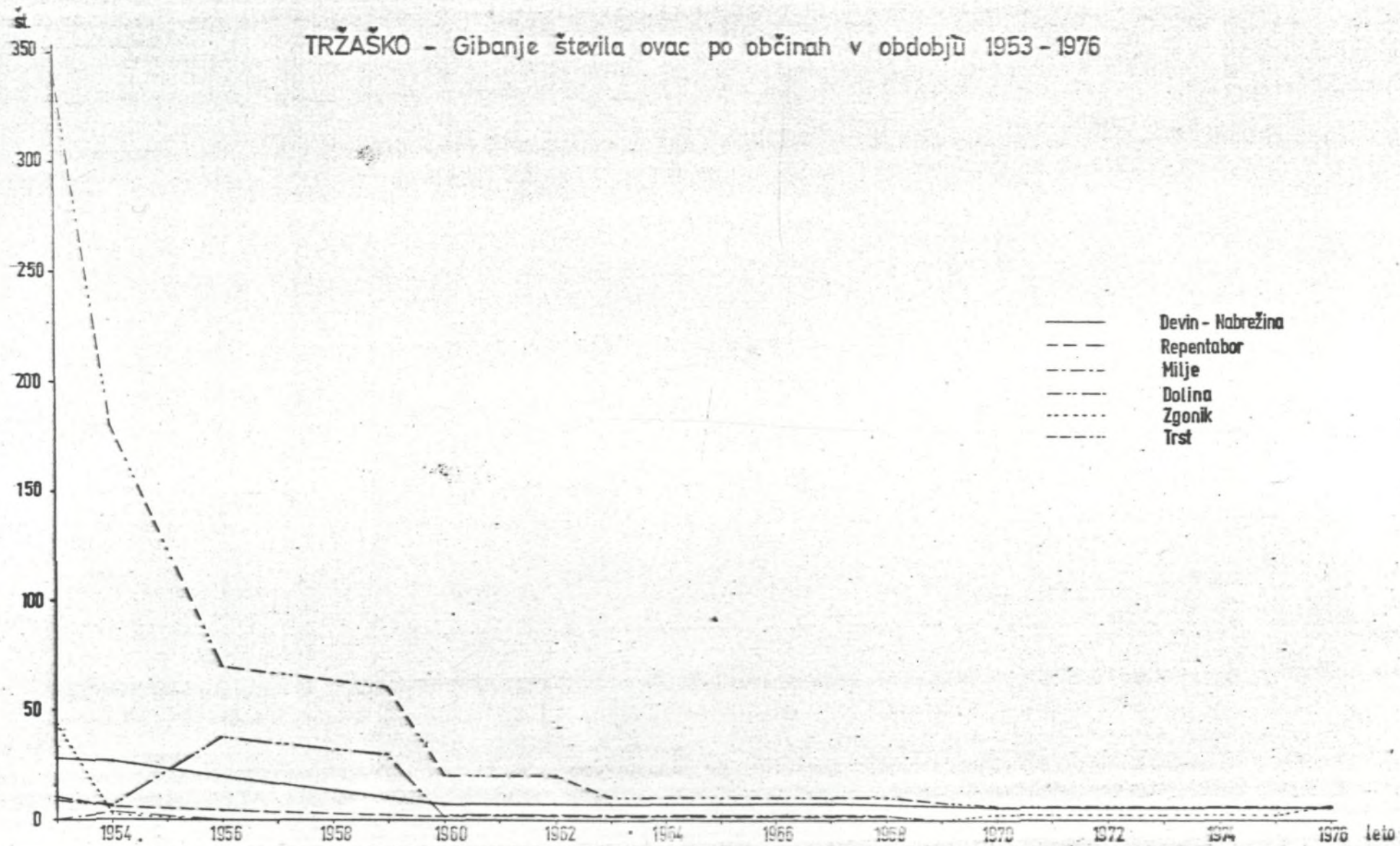
TRŽAŠKO - Gibanje števila goveje živine po občinah v obdobju 1953-1976

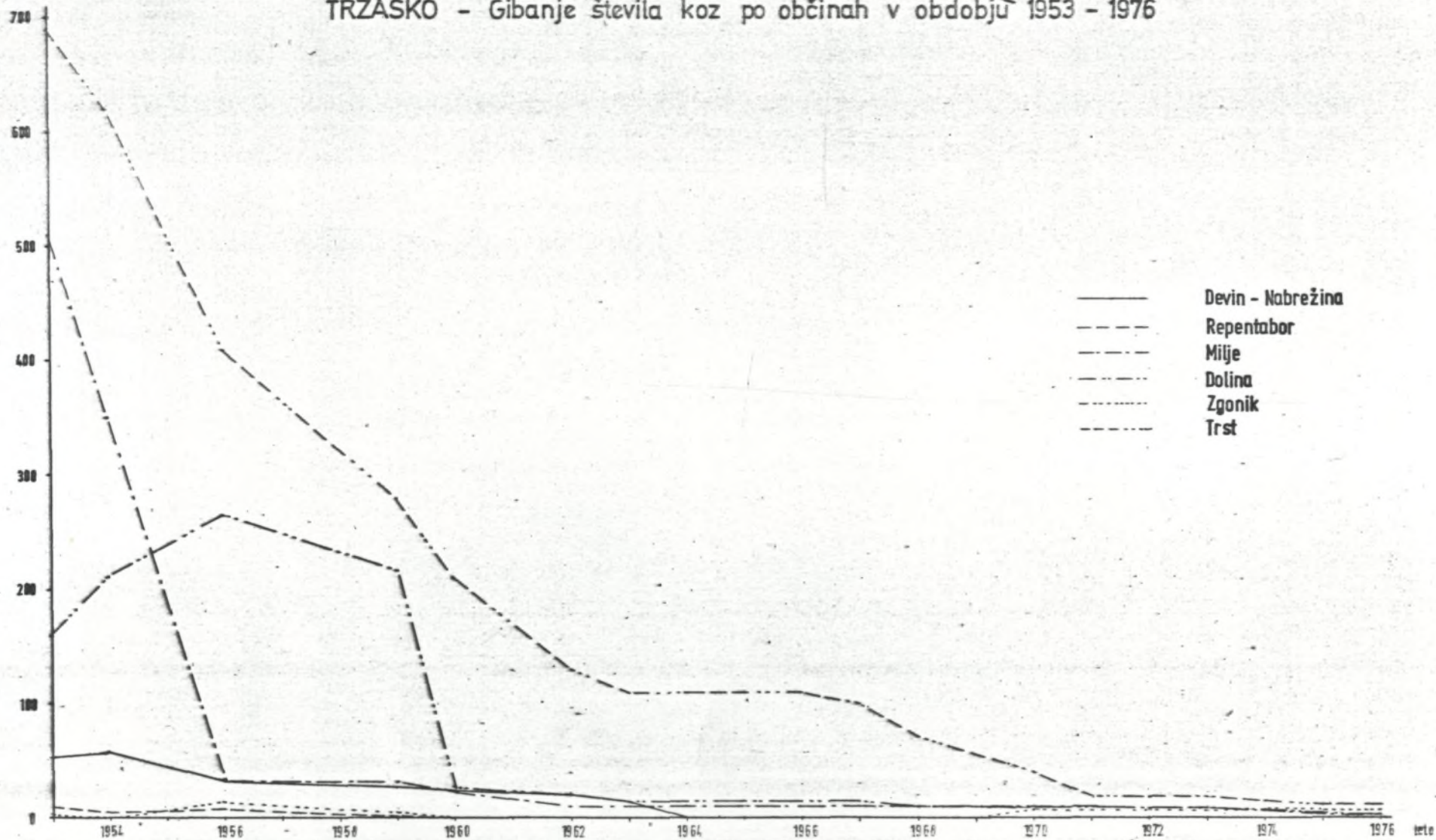
TRŽAŠKO - Gibanje števila konj po občinah v obdobju 1953 - 1976

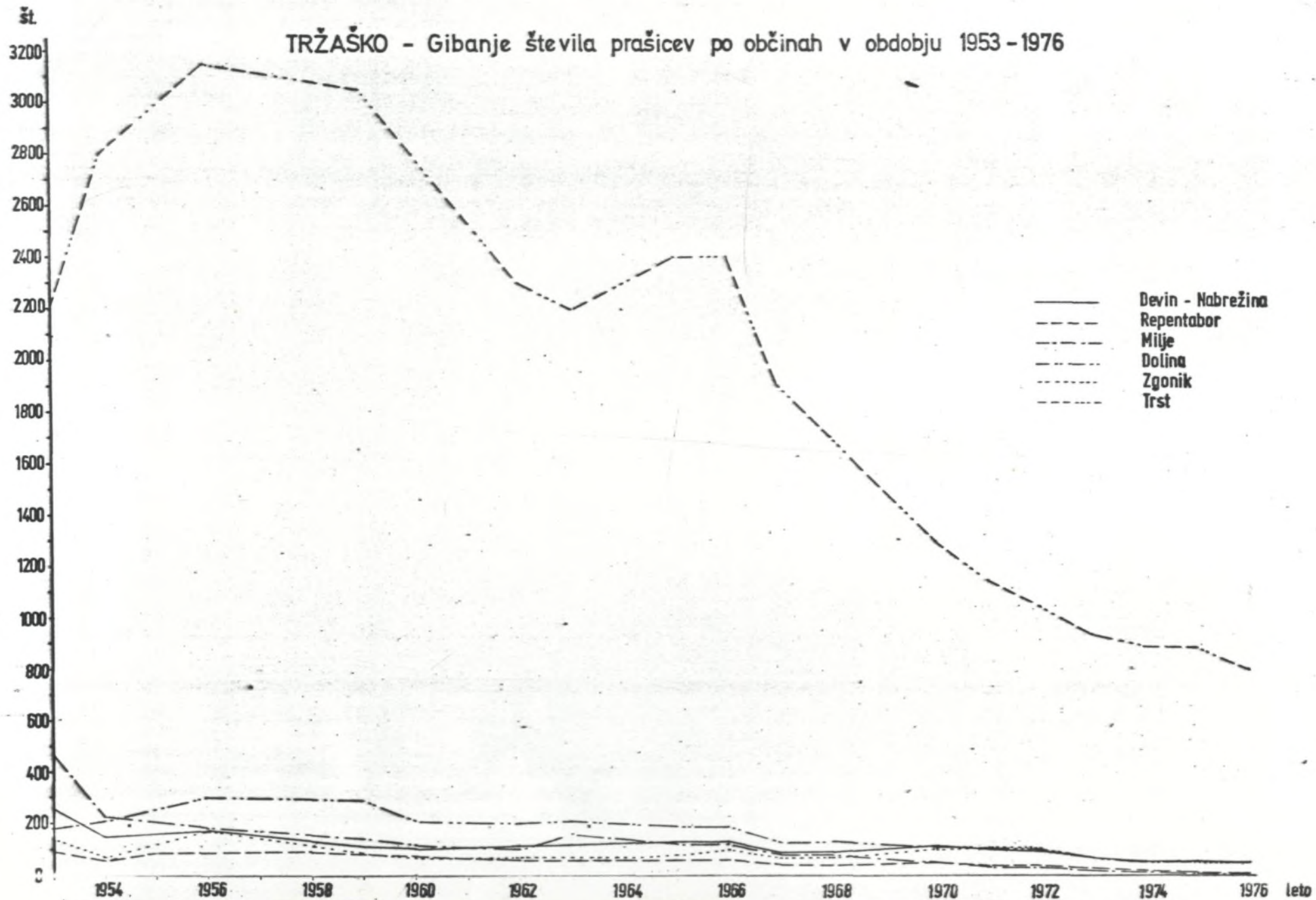
TRŽAŠKO - Gibanje števila ovac po občinah v obdobju 1953-1976

TRŽAŠKO - Gibanje števila koz po občinah v obdobju 1953 - 1976

TRŽAŠKO - Gibanje števila prašicev po občinah v obdobju 1953 - 1976

in to tretjino. Na drugem mestu je devinsko-nabrežinska občina s 23 %; tej sledita zgoniška in dolinska s približno po 17 %. Na predzadnjem mestu je repentaborska občina (zaradi majhne površine), na zadnjem pa miljska s simboličnim deležem (1,6 %) l. 1976. V regionalnem oziru odpade na flišna območja 13 % goveje živine. Živinorejska proizvodnja ima torej težišče na Krasu, kjer lahko ločimo tri osnovna območja: Vzhodni Tržaški Kras, obmejni ter obalni del Zahodnega Tržaškega Krasa.

Na vzhodnem delu kraške planote ležita kraja z največjim številom goveje živine na Tržaškem: Bazovica in Gročana, ki redita skupno kar 18 % živine na Tržaškem.

obalni

Zahodni del kraške planote z največjimi podeželskimi naselji na Tržaškem ter infrastrukturnim koridorjem ima le neznamenit delež živine. Navedeni podatki so za l. 1978 in jih je zbrala Kmečka zveza v Trstu. Po uradnih statističnih podatkih je v razdobju 1953-1976 prišlo do nadpovprečnega zmanjšanja števila goveje živine v občinah spodnjega dela Tržaškega: tržaški, dolinski, predvsem pa miljski. Najmanjše zmanjšanje je v devinsko-nabrežinski občini (za 30 %), za dobrih 10 % večje pa v repentaborski in zgoniški.

Vinogradniška proizvodnja

Vinogradništvo kot tradicionalna kmetijska dejavnost mediteranskih in submediteranskih dežel ima še danes pomembno vlogo na Tržaškem. V prostorskem oziru danes lahko ločimo med tremi osnovnimi vinogradniškimi območji: flišnim gričevjem, ozkim pobočnim delom med Trstom in Nabrežino ter zahodnim delom kraške planote.

Po podatkih o proizvodnji vina l. 1977 je razvidno, da približno 56 % vinske proizvodnje odpade na flišni del.

Izmed občin sta najmočnejši proizvajalki tržaška in dolinska s skupno 57 %. Sledita jima nabrežinska in zgoniška občina s slabo tretjino.

V pokrajinskem pogledu cvetličarstvo nima velike vloge, zato pa predstavlja zelo intenzivno in specializirano obliko kmetijske proizvodnje. Dve tretjini obratov sta med Prosekom in Samotorco, ostali pa - razen skromnega deleža v miljski občini - v tržaških predmestjih.

RAJONIZACIJA KMETIJSKE PROIZVODNJE

Že pregled obsega proizvodnje posameznih kmetijskih dejavnosti po naseljih je pokazal, da moramo na Tržaškem ločiti več proizvodnjo različno usmerjenih območij. Tradicionalna osnovna delitev na kraško in flišno proizvodno območje ostaja še danes aktualna. Na kraškem območju smo izločili 6 ter na flišnem 4 kmetijsko-proizvodne enote in sicer po načelu homogenosti.

1. Živinorejsko-vinogradniško območje I: obsega najzahodnejši del Tržaškega Krasa in sicer med Medjo vasjo in Samotorco. Za to območje je značilna intenzivna kmetijska proizvodnja, ki se odraža tako v velikem številu goveda (v Cerovljah 109 l. 1978) kot v močni vinogradniški proizvodnji (letna proizvodnja preko 250 hl na naselje). Pokrajina ima po zunanjem videzu še močno agraren značaj s tipično koncentrično kmetijsko izrabo: v neposredni bližini vasi so vinogradi in posamezne njive, drugi širši pas okrog vasi je pod travniki, naslednji, najbolj oddaljen na pretežno pod nekdanjimi pašniki oziroma hostami. V takih koncentričnih krogih tudi sicer sledi stopnja kultiviranosti kraških površin.

2. Živinorejsko-vinogradniško-vrtnarsko območje: med Samotorco in Zgonikom. Usmerjenost kmetijske proizvodnje je močno podobna prvemu tipu, le da se je tu v zadnjem času razvila zelo intenzivna oblika cvetličarstva.

3. Živinorejsko-vinogradniško območje II: obsega predem med Zgonikom in Colom. Predstavlja sicer del proizvodno enotnega območja od Medje vasi do Cola, ki ga je modificiral v srednjem delu z vrtnarstvom. Razlika z ostalima območjema (prvim in drugim tipom) je v manjšem obsegu kmetijske proizvodnje, kar je verjetno že posledica večjega turističnega in urbanizacijskega pritiska Trsta.

4. Vinogradniško-živinorejsko območje: od Nabrežine do Križa. Prodor nekmetijskih dejavnosti v ta prostor je izredno močan, kar se odraža predvsem pri živinorejski proizvodnji, ki postaja vedno bolj simbolična. Nasprotno pa ostaja pomen vinogradništva, posebej še na področju, ki se spušča v kraške planote proti morju. Letna količina pridelanega vina presega 300 hl na Nabrežini oziroma 400 hl na Križu.

5. Vinogradniško-vrtnarsko-živinorejsko območje: podobno kot zgoniško območje prekine enoten kmetijsko-proizvodni prostor kontinentalnega dela Zahodnega Tržaškega Krasa, tako da v obalnem pasu proseško-kontovelsko območje. Tuđi v tem primeru gre za intenzivno vrtnarstvo oziroma cvetličastvo. Osnoven kmetijski prostor je na terasiranem pobočju z monokulturo vinske trte.

6. Živinorejsko območje; obsega celotni Vzhodni Tržaški Kras s podtipoma okrog Trebč in okrog Bazovice. Prvi podtip je precej skromen po svoji živinorejski proizvodnji, kar je tudi posledica povojne izgradnje glavne ceste iz tržaške industrijske cone proti Furlaniji. Cesta je namreč uničila del najboljših kmetijskih površin (na primer v Trebčah), del pa je bil odrezan od vasi. Nasprotno pa je skrajni vzhodni del živinorejsko najmočnejše območje na Tržaškem z naselji-
ma, ki redita največ živine: Bazovica in Gročano (po 170 glav l. 1978).

7. Vinogradniško-vrtnarsko-živinorejsko območje: na območju dolinske občine z osnovno vinogradniško proizvodnjo, ki je med najmočnejšimi v pokrajini. Znotraj območja so lokalne razlike usmerjenosti kmetijske proizvodnje glede prirodne razmere. Središče vinogradniške proizvodnje je v t. im. Bržaniji, območju od Boršta, Zabrežca, Boljunca do Doline. V veliki meri se nadaljuje v višje predele (Mačkovlje, Prebenek). V nižjih predelih, predvsem v dolini in pred zgraditvijo tovarne v Boljuncu, je pomembna vrtnarska proizvodnja. Ži-

vinorejska proizvodnja je bolj simbolična in nastopa le obrobno ob ostalih dveh osnovnih.

8. Vinogradniško-vrtnarsko območje; v osapski dolini je tradicionalno pomembna vrtnarska proizvodnja, predvsem na mokrotnem dnu, medtem ko so pobočja večinoma pod vinogradi.

9. Vinogradniško-vrtnarsko-vinogradniško območje miljskih hribov je tipični izraz submediteranskega kmetijstva s poudarkom na vinogradništvu.

10. Obmestno (predmestno) kmetijstvo kombiniranega tipa
Posplošeni mnenje, da je kmetijska proizvodnja na Tržaškem neznatna, velja v toliko večji meri za neposredno okolico mesta. Dejanski podatki pa dokazujejo nasprotno. Celo več, kmetijska proizvodnja obstaja v samih predmestjih in to v obsegu, s katerim se lahko enakovredno primerjajo s kmetijsko proizvodnjo na podeželju. To je razumljivo za vrtnarstvo, drugače pa za govedorejo in vinogradništvo. Število goveje živine l. 1978 v predmestjih Trsta (Rojan, Piščanci, Lonjer, Sv. Marija Magdalena) je bilo enako številu goveje živine najmočnejšega živinorejskega proizvajalca na Tržaškem - Bazovice oziroma Gročane. Še bolj očiten primer je pri vinogradništvu. L. 1978 je bila proizvodnja vina v tržaškem obmestju (med Logom, Sv. Marijo Magdaleno, Lonjerjem in Bar-kovljami) še enkrat večja kot v celi miljski občini.

ZNAČILNOSTI MESTNEGA ROBA NA PRIMERU PREDMESTNEGA NASELJA LONJER

Ena od osnovnih značilnosti mestnega organizma je, da s svojimi funkcijami navezuje naše širše ali ožje območje, pri tem se privlačna moč praviloma zmanjšuje z oddaljenostjo od mesta. Najbližja mestna cona naj bi se preobrazala po dveh poteh: s preobrazbo podeželskega tipa pokrajine zaradi koriščenja centralnih funkcij v bližnjem mestu ter s prostorskim širjenjem mesta navzven in vključevanjem najbližnjih naselij v mestni organizem.

Moč mesta še torej kaže tudi v stopaji in hitrosti preobrazbe območja na mestnem robu. V našem primeru zaradi pomanjkanja ustreznih podatkov lahko vzamemo kot območje, kot ga opredeljuje statistična služba. Naselje, ki naj bi bilo po statističnih podatkih najbližje mestu, je Lonjer. Le-to naselje je bilo podrobno proučeno z namenom, da se ugotovi moč Trsta na njegovo najbližjo okolico oziroma, da se ugotovi funkcijska meja med mestom in podeželjem.

Lonjer leži na dnu doline na vzhodnem robu mesta. V gradbenem oziru predstavlja del Trsta, saj je zazidava od Lonjerja proti središču mesta, ki je oddaljeno komaj tri kilometre, strajena.

Demografske poteze

Po zadnjih statističnih podatkih se je v Lonjerju število prebivalcev v razdobju 1951-1971 zmanjšalo za 29 %, med zadnjima popisoma pa za 13 %.

Starostna sestava prebivalstva^x je podobna tisti v samem mestu: četrtnina prebivalstva je starejša od 60 let in le 21% prebivalcev je mlajših od 20 let. Od najmlajše skupine, do pet

^x podatki se nanašajo na rezultate 1. 1976 izvedene ankete v Lonjerju. Anketiranje 96 gospodinjstev sta izvedla prof. Gojmir Budal in prof. Ksenija Levak, sodelavca Slovenskega Raziskovalnega inštituta v Trstu.

let starih prebivalcev, je manj številčna le najstarejša: vsi nad 80 let stari. Najmočnejši starostni skupini sta od 50 do 60 let. Vsi ti podatki govorijo o izrazito šibkem delovnem in reprodukcijskem potencialu prebivalstva.

Razumljivo je, da se taka demografska siromašnost kaže tudi v socialnoekonomski moči gospodinjstev. Kar v 11 % gospodinjstev živi en sam član, v 28 % dva in 25 % gospodinjstev je takih s štirimi člani.

V četrtini gospodinjstev ni niti enega aktivnega člana, v naslednji četrtini sta dva in v kar 43 % je en sam. Od vseh gospodinjstev so najštevilnejša štiričlanska z enim aktivnim članom (16 %), tem pa že sledijo dvočlanske brez aktivnega člana (13 % gospodinjstev).

Podobna je slika gospodinjstev glede na generacijsko sestavo članov. V slabi tretjini gospodinjstev so vsi starejši od 50 let. Zelo majhen je delež gospodinjstev, v katerih živijo pripadniki treh generacij (10 %), kar priča, da je proces razkroja stare agrarne demografske strukture v končni fazi. Nov demografski položaj pa se izraža v zelo močnem deležu mladih družin, v katerih zakonca nista starejša od 30 let (29 %). V demografskem oziru smo torej priča izraziti polarizaciji starostnih tipov gospodinjstev kot izraz socioekonomske preobrazbe naselja.

V narodnostnem pogledu je Lonjer pretežno slovenski, saj je 80 % gospodinjstev slovenskih, 16 % slovensko-italijanskih, le 13 % italijanskih in 1 % hrvaških.

Drugače: 93 % prebivalcev Lonjerja je slovenske in le 5 % italijanske narodnosti.

55 % prebivalstva je neaktivnega, od tega je 20 % predšolskih in šolskih otrok oz. dijakov ter 35 % gospodinj in upokojenec. Kvalifikacijska sestava aktivnega prebivalstva je ugodna:

kar 78 % zaposlenih je vsaj kvalificiranih. Kljub neposredni bližini pa je še vedno pet odstotkov aktivnega kmečkega prebivalstva. Kmečka dejavnost je še vedno precej živa. Približno 27 % prebivalcev dodatno še dela na zemlji, poleg že omenjenih 5 % aktivnih kmetov.

Pri aktivnih kmetih gre za ostarelo delovno silo, medtem ko pa se s kmetijstvom kot dodatno dejavnostjo ukvarjajo v vseh tipih gospodinjstev, največ pa v treh in sicer v precej enakovrednih deležih: v gospodinjstvih z nad 50 let starimi člani, v trogeneracijskih gospodinjstvih ter celo v gospodinjstvih s srednjo in mlado generacijo.

Od vsega prebivalstva v Lonjerju je 30 % priseljenega; četrtna se je priselila do konca vojne, naslednja četrtna v naslednjih desetih letih ter 30 % v razdobju 1955-1970. Po letu 1970 je doselitvena dinamika sorazmerno živahna v primerjavi s prejšnjimi obdobji. Kljub vsemu pa gre za absolutno zelo skromna števila (povprečno trije letno doseljeni).

Podobno sliko izkazuje odseljevanje tako da znaša v razdobju 1971-1976 migracijski saldo 0.

Po 30 % doseljenega prebivalstva je prišlo iz Trsta ter tržaškega podeželja, 28 % pa iz Jugoslavije in sicer iz 10 km obmejnega pasu. Iz ostale Italije se je doselilo 5 % priseljenega prebivalstva, ravno toliko pa tudi iz ostalih območij Jugoslavije.

Do 1. 1970 se je iz Jugoslavije in tržaškega podeželja doselilo po 88 % priseljenih s teh območij, medtem ko iz Trsta 72 %. Regionalna razporeditev po 1. 1970 doseljenega prebivalstva se je v primerjavi s prejšnjim spremenila v toliko, da je sedaj delež iz Trsta doseljenih več kot enkrat večji (47 %) od skupnega deleža iz tržaškega podeželja in Jugoslavije doseljenega prebivalstva (po 20 %. Ta premik k povečanemu demografskemu pritisku Trsta bi bil lahko dober pokazatelj sociogospodarskih premikov

na robu mesta, če njegovega pomena ne bi zmanjšali drugi elementi; nizko absolutno število doseljenih, nevtralen migracijski saldo itd. Nacionalna sestava iz Trsta doseljenih kaže, da je med njimi vedno večji delež italijanskega prebivalstva. Če do leta 1960 med njimi praktično ni bilo Italijana, je bilo v razdobju 1961-1970 razmerje iz Trsta doseljenih 5:3 za Slovence, v naslednjih šestih letih pa že 2:5 za Italijane.

Po letu 1966 odseljeni prebivalci (skupno 26) so se usmerili proti Trstu in tržaškemu podeželju (po poloviva).

Da se bo odseljevanje tudi v bodoče nadaljevalo je razvidno iz tovrstnih načrtov prebivalcev Lonjerja. Devet ali polovica se jih je odselila v Trst, kjer bodo dobili stanovanja, ostali pa se bodo preselili v sosednjo Katinaro ter na Bane. To, da morajo domačini odhajati od doma zaradi pomanjkanja stanovanj, je posledica svojstvene urbanistične politike, ki zavira organski razvoj naselij, hkrati pa povzroča vse večjo italijanizacijo povsem slovenskih naselij.

Stanje kmetijstva

Kmetijstvo v Lonjerju se je kmalu prilagodilo povpraševanju po kmetijskih pridelkih v Trstu in se usmerilo v vrtnarsko in vinogradniško proizvodnjo, deloma tudi v živinorejo. Pogoje za tako usmeritev je nudilo šaško zemljišče, ki je obsegalo tako za vrtnarstvo in vinogradništvo ugodne flišne površine kot tudi obsežna pašniška območja.

Agrarna tradicija naselja je razvidna iz posestne strukture. Kar 84 % anketiranih gospodinjstev ima zemljo. Od tega ima slaba tretjina gospodinjstev manj kot en hektar zemlje in kar četrtnina več kot pet hektarov.

Tudi obseg kmetijske mehanizacije priča o še vedno močni funkciji kmetijstva, saj je v kraju 6 traktorjev, 7 kosilnic ter

ter 20 strojev za okopavanje vinogradov. Na vsako drugo posestvo, večje od 3 ha pride en stroj za okopavanje v vinogradih.

Med njivskimi kulturami je na prvem mestu zelenjava. Sledita ji krompir in fižol in deloma cvetje. Značaj kultur govori o izrazito intenzivnem načinu kmetovanja. Zelo močno vlogo ima vinogradništvo, ki se vse bolj spreminja v rekreativno obliko kmetovanja.

Zanimivo, je, da se je v zadnjih 15 letih zmanjšalo pridelovanje predvsem okopavina in fižola, največ zaradi prenehanja vzreje živine ter pomanjkanja delovne sile.

Stanje in premiki v kmetijstvu so najlepše razvidni iz stanja živine. V letu 1976 je bilo v vasi še 22 glav goveje živine ali komaj četrtnina črede iz l. 1960. Še večji padec je doživela vzreja prašičev, saj jih je ostalo komaj 10%, števila iz l. 1960. Poglavitna vzroka za upadanje števila živine naj bi bila po mnenju ljudi premajhen ekonomski učinek ter pomanjkanje delovne sile.

Tudi kmetijski prostor se vse bolj krči. Po podatkih ankete je bilo v obdobju 1960 - 1976 opuščenih kar 7,5 ha kmetijskih površin. Osnovni vzrok opuščanja je razviden v dobršni meri iz strukture gospodinjstev, ki so opuščala obdelavo. Dve tretjini opuščenih površin sta namreč v lasti ostarelih gospodinjstev (z vsemi člani starejšimi od 50 let).

Iz že opisanih elementov kmetijske proizvodnje je bilo razvidno, da le-ta ne more biti le samooskrba. V l. 1976 je bilo v naselju prodanih preko 100 hl vina, od 60 do 70 tisoč litrov mleka, preko ene tone sadja ter večje količine zelenjave in cvetja. Če v tej proizvodnji prištejemo še tisto za dom vidimo, da predstavlja kmetijstvo še vedno pomembno gospodarsko

dejavnost na samem pragu Trsta.

Oskrba prebivalstva

Število in regionalna razporeditev oskrbnih središč, katerih se poslužuje določeno prebivalstvo, govori o stopnji njegove socialnoekonomske razvitosti. V primeru Lonjerja smo pričakovali, da bo Trst pokrtil skoraj vse potrebe prebivalcev Lonjerja. Rezultati anketiranja kažejo drugačno sliko.

Najpomembnejši motivi pri izbiri kraja nakupa živil so: bližina trgovine, izbira, cena, bližina delovnega mesta. Tako sta pri živilih od oskrbnih krajev na prvem mestu Lonjer in Trst s po 45 %, na naslednjem mestu pa so kraji v Jugoslaviji (7%).

Pri nakupovanju mesa prihaja v primerjavi z ostalimi živili do sprememb. Osnovna motiva pri izbiri kraja nakupa sta kakovost in cena (v polovici primerov). Tema sledita bližina mesnice in izbira itd. Polovico nakupov je opravljenih (1.1976) v Jugoslaviji, dobrih 40 % pa v Trstu. Poseben položaj je pri nakupu benzina. V tem primeru prihaja do izraza obmejni položaj ob odprti meji. Preko 80 % nakupov bencina je bilo opravljenih 1. 1976 v Jugoslaviji.

Do nakupov tekstila, obutve, predmetov za gospodarstvo in gospodinjstvo ima prebivalstvo skoraj enak odnos. Vsaj v treh četrtinah primerov odloča možnost večja izbira, temu pa s približno 15 % sledi bližina trgovine. Od oskrbnih središč ima pri omenjenih vrstah blaga Trst skoraj monopolen značaj s preko 95 % nakupov. Naslednje mesto zavzemajo oskrbna središča v Jugoslaviji ter nato v posameznih primerih središča izven tržaške pokrajine.

Pri nakupovanju pohištva kot predmeta dolgoročne oskrbe se motivi izbire kraja nakupa spreminjajo. Na prvem mestu je možnost izbire (73 %), nato pa enakovredno bližina trgovine ter cena. Poleg Trsta kot pglavitnega nakupovalnega središča za pohištvo so pomembna središča v Furlaniji.

Glavni problemi v Lonjerju

Iz seznama glavnih problemov, ki tarejo prebivalce Lonjerja je razvidno, da so to v veliki večini komunalni. Značaj problemov priča, da se prebivalci trudijo za opremo prostora, ki je značilna za urbanizirana območja. Na prvih mestih so problemi izboljšanja kvalitete cest, ureditev avtobusne čakalnice ter napeljava plinskega omrežja. V drugo skupino spada ureditev kanalizacije, otroškega in športnega igrišča, regulacija potoka. Tem problemom sledijo številni drobnejši, ki spadajo v komunalno opremljenost naselja (ureditev pokopališča, prometnih znakov, razsvetljava itd.). Pojavljajo se potrebe po boljši oskrbi (samoposrežna trgovina, gostilna, mesnica, drogerija itd.). Ob navedenih problemih se vrsta povsem drugačnega značaja, povezanih s prosvetno-kulturno dejavnostjo prebivalstva, ki ima v tem primeru še narodnostno-obrambni značaj. V prvi vrsti je problem gradnje prosvetnega doma, ki spada po mnenju domačinov sploh med enega od pglavitnih problemov v kraju. Sledijo želje po sedežu planinskega društva, slovenskem vrtcu, šoli itr..

Stiki z Jugoslavijo

Kljub sorazmerni oddaljenosti Lonjerja od državne meje so prehodi preko meje izredno pogosti. Iz desetine gospodinjstev vsaj en član potuje v Jugoslavijo večkrat tedensko. Vsaj enkrat tedensko odhajajo preko meje člani 60 % gospodinjstev; le iz petine gospodinjstev potujejo člani v Jugoslavijo le nekajkrat letno. V tretjini primerov so, po izjavah prebivalcev Lonjerja, osnovni motiv potovanja v Jugoslavijo izleti. Sledijo nakupi in obiski sorodnikov s 54 %. Ostali manj zastopani motivi so pomembni zaradi narodnostnega značaja, saj krepijo vezi med Slovenci na obeh straneh meje (nastopanje in obisk prireditelj, tudi zdravljenje).

PROSTORSKI SOCIOGOSPODARSKI IN NARODNOSTNI PROBLEMI NA OB-
MOČJU PREDVIDENE JUGOSLOVANSKO-ITALIJSKE PROSTE INDUSTRIJSKE
CONE NA TRŽAŠKEM KRASU.^x

O p i s o b m o č j a

Položaj

Območje, ki ga Osinski sporazum predvideva za prosto industrijsko cono na tržaškem Krasu obsega približno deset kvadratnih kilometrov. Besedilo, protokola, ki obravnava to točko sporazuma takole omejuje območje: na italijanskem ozemlju železniška proga od državne meje do križišča s cesto Fernetiči-Opčine, cesta Fernetiči-Opčine, cesta Opčine-Bazovica, cesta Bazovica-državna meja in sama državna meja.

Politično teritorialne enote

Na tem območju, ki leži v celoti v mejah tržaške občine, senahajajo vsa naselja vzhodnega Krasa, ki skupno z Opčinami tvorijo istoimensko konzulto. Območje industrijske cone zajema različno velike dele zemljišč posameznih katastrskih občin: eno dvajsetino površine katastrske občine Opčine, nekaj več kot eno polovico površine občine Bane, skoraj tretjino Trebč, četrtno Padrič, celo Gropado in skoraj eno četrtno površine katastrske občine Bazovica.

x

analiza je bila opravljena v okviru Slori v Trstu, pod vodstvom Pavla Stranje, Mirjam Koren in Marijana Khemenčiča ob sodelovanju številnih mladih sodelavcev Slorija.

Tabela: Površine posameznih katastrskih občin in velikost njihovega dela, ki je zajet v območje proste industrijske cone

1	2	3	4	5
	km ² ha a m ²	ha a m ²		
Opčine	9.58.25,20	46.44.33	4,8 %	350
Bane	2.66.09.88	1.45.76.97	54,8 %	750
Trebče	6.90.74.29	1.99.63.34	28,9 %	1.500
Padriče	4.18.65.17	1.01.69.44	24,3 %	400
Gropada	2.43.65.39	2.43.65.39	100,0 %	1.400
Bazovica	9.78.93.87.	2.34.26.36	23,9 %	850
Skupno	35.56.33.80	9.71.47.03	27,3	5.250

Legenda k tabeli:

Stolpec 1.: katastrska občina

2.: površina cele katastrske občine

3.: površina dela katastrske občine v območju predvidene industrijske cone

4.: odstotek cele površine v območju predvidene industrijske cone

5.: približno število parcel v območju predvidene industrijske cone

Kot je znano so deli katastrskih občin Trebče, Gropada in Bazovica, kakršne so nastale pod avstro-ogrsko upravo, ostali po letu 1945 na jugoslovanski strani meje. Ta zemlja, ki je razen redkih izjem še last domačinov, meri po uradnih podatkih:

224 ha za Trebče

296 ha za Gropado

761 ha za Bazovico, skupno torej 1281 ha, oziroma 12,81 km².

Infrastruktura

Vsa omenjena naselja ležijo v bližini važnih prometnih žil, ki povezujejo Trst, njegovo industrijsko cono, še zlasti pa mestno pristanišče z notranjostjo Italije in z zaledjem v Jugoslaviji. Najvažnejše vozlišče tega prometnega toka je pri Opčinah, le malo za njim pa zaostaja pri Bazovici, kjer se stekata cesti, ki prihajata z mednarodnega mejnega prehoda prve kategorije pri Pesku in s prehoda druge kategorije pri Lipici. Med Lipico in Opčinami je še mejni prehod druge kategorije pri Gropadi. Navedene prometne zveze so namenjene tranzitnemu prometu, zato nimajo nobenega vpliva na gospodarski razvoj naselij, ki jih obidejo. Slabe zveze z mestom, slaba opremljenost z lokalnimi infrastrukturnimi in z gospodarskimi dejavnostmi privedejo celo do kritičnega nasprotja med deležem, ki ga daje območje tranzitnemu prometu ter med skromno opremljenostjo naselij z osnovno infrastrukturo. V precejšnji meri se je ohranil "vaški značaj" naselij in ta značaj se stopnjuje, čim bolj se odmikamo od omenjenih vozlišč ter doseže višek v Gropadi.

Med tranzitne prometne žile moramo šteti ne le državno cesto št. 202, ki seka ozemlje Opčin, Banov, Trebč in Padrič, ampak tudi železniško progo, ki teče po ozemlju Opčin, Banov in Trebč, naftovod, ki je speljan po ozemlju štirih katastrskih občin in daljnovode visoke napetosti, ki se dotikajo tudi Gropade in Bazovice. Načrtovana je avtocesta, ki bo predvidoma speljana vzporedno z današnjo cesto od Opčin do Peska. Manj opazna je nadaljnja namembnost precejšnjih površin v skoro vseh omenjenih katastrskih občinah, ki dodatno bremenijo prebivalce, n. pr. vojaške služnosti.

Demografske poteze območja

Gibanje števila prebivalstva

Redni in zanesljivi podatki o gibanju števila prebivalstva na obravnavanem področju so znani na dvesto let nazaj. Iz

apr. (priloga št. 1) je razvidno, da je rast petih naselij dosegla višek v obdobju prve svetovne vojne. Podatek o Opčinah ne navajamo, ker se območje predvidene cone le dotika te katastrske občine, ki po svojem obsegu in značilnostih odstopa iz skupine ostalih. Po zadnji vojno je razvidno nadaljnje počasno, a stalno upadanje števila prebivalstva v vseh naseljih. Te podatke, ki so povzeti za zadnje tridesetletje iz italijanskih popisov prebivalstva, je dopolnila in potrdila anketa, ki je bila izvedena v Gropadi in v Trebčah v poletnih mesecih lanskega leta.

V petih naseljih in v raztreseani hišah, ki jim pripadajo je živel ob zadnjem popisu prebivalstva leta 1971, po podrobnejših neobjavljenih podatkih Centralnega zavoda za statistiko, nekaj nad 2600 prebivalcev.

Tabela: Prebivalstvo po narodnosti po popisih l. 1961-1971:

Kat. občina	P O P I S '71			P O P I S '61			PRIRASTEK	
	vse rezid. preb.+ preb. ci ++	le Slo- ven- ven. ++	% Slo- ven.	vse rezid. preb.	le Slo- ven.	% Slo- ven.	Slovenci Abs.	Italijani Abs.
Bane	262	155	59,2	276	191	69,2	- 36	+ 222
Trebče	673	545	81,0	694	607	87,5	- 62	+ 41
Padriče	700	226	32,3	1752	219	12,1	+ 7	- 1038
Gropada	271	254	93,7	336	309	92,0	- 55	- 10
Bazovica	747	647	86,6	786	679	86,4	- 32	- 9
Skupno	2658	1827	68,6	3824	2005	52,4	- 178	- 994

+ neobjavljeni podatki Centralnega zavoda za statistiko

++ neuradni podatki o narodnostni strukturi, objavljeni v časopisju.

Po istih virih se je v istem desetletju odstotek Slovencev, ki žive v Tržaški občini spremenil na sledeči način: (v odstotkih)

	<u>1961</u>	<u>1971</u>
- mestno središče	15,1	17,8
- predmestje	46,0	47,7
- okolica	38,9	34,5

Medtem, ko je celotno prebivalstvo prešlo:

- mestna središča	od 49,7	na 41,9
- predmestje	od 43,6	na 52,7
- okolica	od 6,7	na 5,4

Številke kažejo, da se proces selitve Slovencev v Mesto še vedno nadaljuje in to celo proti mestnemu središču, kar je v nasprotju s težnjami prebivalstva v vseh večjih mestih.

Ob teh tabelah je umestnih nekaj pripomb o razpoložljivosti in verodostojnosti uradnih podatkov, ki so nam služili za opis splošnega dogajanja na Tržaškem in posebej za pet obravnavanih naselij. Pri analizi je povzročalo težave dejstvo, da Centralni zavod za statistiko ISTAT od popisa do popisa menjuje kriterije za kategorizacijo različnih statističnih pojavov, od opredeljevanja poklicev do oblikovanja popisnih okolišev. Tudi če so dostopni osnovni podatki po okoliših najdemo podatke povezane na različne načine, tako da je primerjava med različnimi obdobji nemogoča. Kar se tiče verodostojnosti, oziroma sprejemljivosti podatkov o narodnosti, smo v našem primeru ugotovili sledeče: leta 1971 naj bi v petih vaseh živelo 831 Italijanov poleg 1827 Slovencev, torej je 31,2 % neslovenskega prebivalstva. Rezultati anket, ki jih je Slori izvedel za ta simpozij v Gropadi in Trebčah ter poizvedbe v ostalih vaseh pa se ne ujemajo s podatki popisa. Res je, da je minilo od popisa že pet let in res je tudi, da je lahko bil odnos prebivalstva do sodelavcev Slori različen kot pa do uradnih popisovalcev in končno tudi kriterij in odnos Slorija do narodnostnega dejstva se je gotovo razlikoval od uradnega, dejstvo pa je, da smo v Trebčah našli za 300 % manj Italijanov kot uradni popisovalci leta 1971.

Narodnostna struktura prebivalstva

Mirno lahko trdimo, da znaša delež slovenskega prebivalstva v petih obravnavanih katastrskih občinah več kot tri četrtine vseh prisotnih in da je slovensko prebivalstvo, razen v Banih, v ogromni večini. Pred nami je torej narodnostno homogeno območje s trajnim slovenskim prebivalstvom in kot tako je zadnje v tržaški občini.

Med italijanskim prebivalstvom, ki se je v povojni dobi naselil na tržaškem Krasu, lahko ločimo dve osnovni kategoriji: premožnejše meščane, ki so si zgradili hiše za stalno ali polčasno bivanje na kupljenem zemljišču, običajno nekoliko stran od vasi, ter istrske begunce, katerim so bila namenjena strajena naselja na razlaščenem zemljišču, navadno tik ob starem jedru slovenskih naselbin. Kategoriji se po socialnem sestavu in po učinkovanju na okolico precej razlikujeta, za obravnavano območje pa se v tem razliki ne moremo poglobljati. Omenimo naj le, da je območje doživelo prvi tip poselitve, ki je dosegel posebno intenzivnost v okolici Padrič, drugega pa le prehodno, kajti begunsko taborišče pri Padričah je bilo izpraznjeno, obstoječi begunski center pa je prehodnega značaja.

Obstaja še tretja kategorija italijanskega prebivalstva; to so osebe, ki živijo na območju, ker so tja službeno nameščene in sicer v glavnem pripadniki vojske in uslužbenci raznih javnih ustanov.

Starostna struktura prebivalstva

Starostna piramida kaže na prehod iz zrele strukture v ostarelo (glej prilogo št. 1). Število članov družin je med zadnjim popisom močno padlo, kar je povezano z razkrojem tradicionalnih kmečkih družin in z uveljavljanjem družin modernega tipa. V Gropadi kjer pride povprečno največje število članov

na družino, se je število članov znižalo od 3,7 na 3,1, v Bazovici pa je povprečno število družin zdrknilo s 3,5 na 2,8. Približno na isti ravni so danes tudi Trebče in Padriče, medtem ko so Bane že dosegle pokrajinsko povprečje 2,5.

Zaposlitvena struktura prebivalstva

Leta 1971 so bila na območju razpoložljiva sledeča delovna mesta in to po sektorju dejavnosti, po krajevnih enotah in po številu zaposlenih:

- manufakturna industrija oz. ustrezni obrtni obrati:	20 enot	
z		38 zaposlenimi
- gradbeništvo in z njim povezane dejavnosti:		
15 enot z		20 zaposlenimi
- trgovina in gostinstvo:		
50 enot z		120 zaposlenimi
- prevozi, komunikacije in razne usluge:		
8 enot z		20 zaposlenimi
Skupno vse dejavnosti razen javnih služb:		
93 enot z		198 zaposlenimi.

Ker je skupno število vsega aktivnega prebivalstva v petih vaseh 909, znaša torej odstotek zaposlenih v domačem kraju le 22 %.

Razpolagamo tudi s podrobnejšim opisom obrtnikov po dejavnosti za leto 1975, kot ga hrani tržaška trgovinska zbornica. V petih vaseh je delovalo devet prevoznikov, sedem pleskarjev in mizarjev, šest inštalaterjev, tri peki, električarji in zidarji, dva kleparja, kamnoseka, mehanika in kovača in sedem obrtnikov raznih drugih strok (krojači, šoferji)...).

Kot je razvidno je produktivna struktura prebivalstva zelo šibka, obstoječa delovna mesta v industriji in trgovini so le tista, ki so neobhodno potrebna za oskrbo prebivalstva razen redkih izjem. Nekoliko drugačno je stanje v gostinstvu, kjer

podatki trgovinske zbornice za isto leto navajamo 16 obratov, od katerih je skoro polovica osredotočenih v Bazovici, kjer je najmočnejša prisotnost obrtnikov na sploh. Struktura prebivalstva po aktivnosti in po staležu je po že navedenih podatkih zadnjega popisa naslednja:

	Strukt. območja		Strukt. pokrajine v %	
	abs. št.	%	Slov. %	Ital. %
- podjetniki	33	1,4	1,8	2,2
- vodilno osebje in uradniki	143	15,7	21,7	36,2
- samostojni delavci	219	24,1	17,0	11,5
- odvisni delavci	534	58,7	59,5	50,1

Po deležu aktivnega prebivalstva so vse vasi pod italijanskim in pod slovenskim povprečjem tržiške občine, enaka je tudi slika po položaju v poklicu.

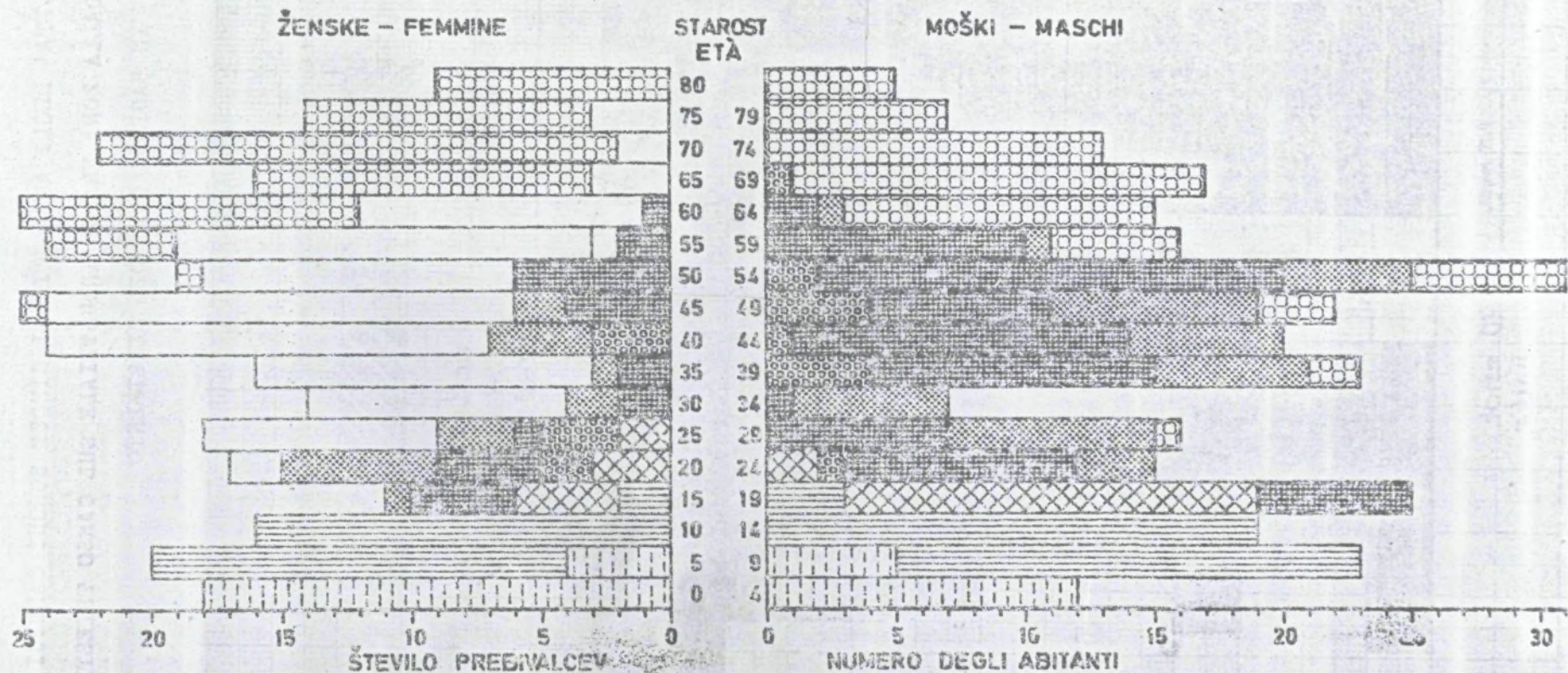
Velik odstotek obrtnikov potrjuje hipotezo o obstoju obrambnega mehanizma manjšine, ki iz kmetijstva raje prehaja v samostojno dejavnost kot pa v odvisno, čemur je treba dodati seveda še terciarno značilnost tržiškega gospodarstva in njen vpliv na zaposlovanje tudi v skrajnem robu mestnega okoliša.

Izobrazbena struktura prebivalstva

	strukt. območja		strukt. pokrajine v %	
	abs. št.	%	Slov.	Ital.
- osebe z univerz. diplomo	14	0,6	1,9	2,7
- osebe z maturo višje sr. šole	98	4,0	8,1	11,3
- osebe z maturo nižje sr.šole	892	36,0	30,7	29,6
- osebe z osn.šolo	1419	57,4	46,8	40,6
- osebe z neopravljeno osn. šolo	51	2,0	12,5	15,8
Skupno	2474	100	100	100

TREBČE 1976 TREBICIANO

STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALSTVA STRUTTURA DELLE CLASSI DI ETÀ

 PREDŠOLSKI OTROCI
BAMBINI IN ETÀ PRESCOLASTICA

 UČENCI
SCOLARI

 DIJAKI IN ŠTUDENTI
STUDENTI

 URADNIKI IN USLUŽBENICI
IMPIEGATI

 KVALIFICIRANI DELAVCI
OPERAI QUALIFICATI

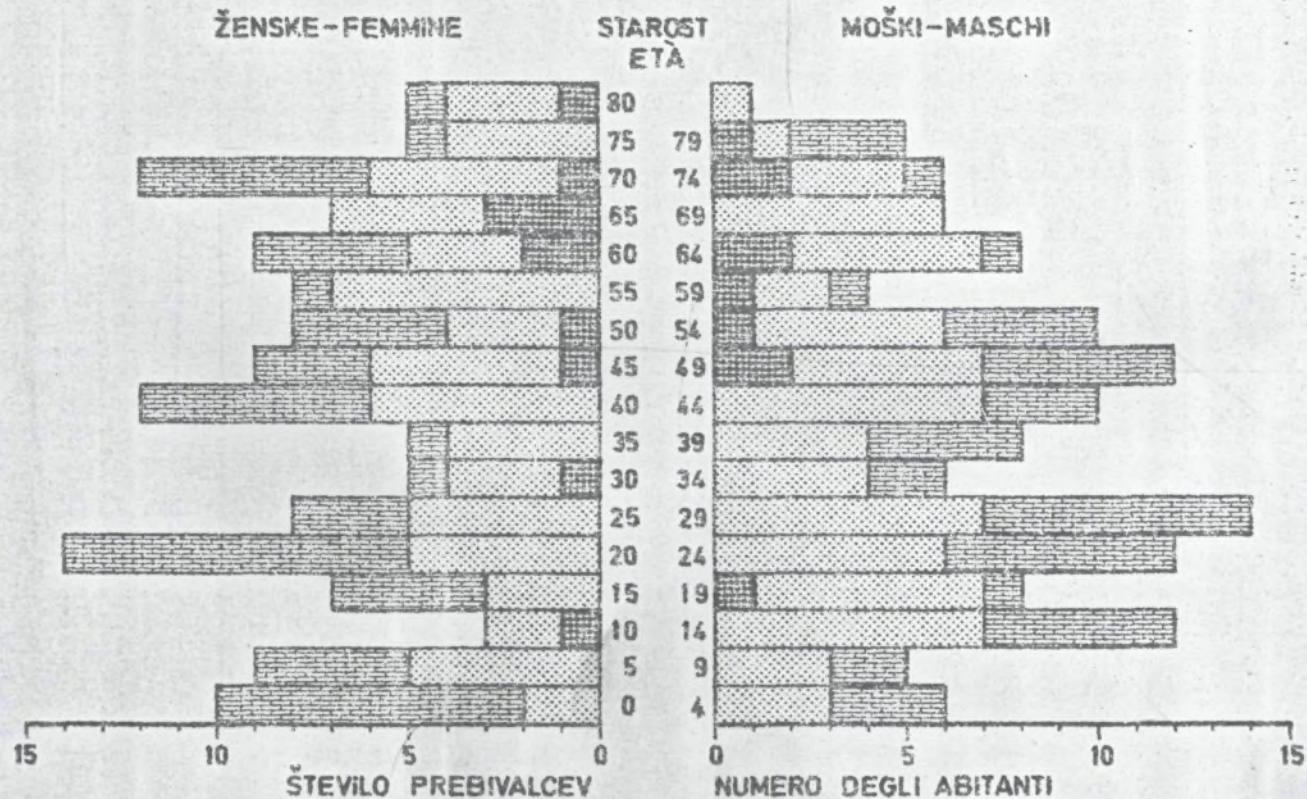
 NEKVALIFICIRANI DELAVCI
OPERAI NONQUALIFICATI

 GOSPODINJE
CASALINGHE

 UPOKOJENCI
PENSIONATI

GROPADA 1976

STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALSTVA STRUTTURA DELLE CLASSI DI ETÀ

PREBIVALCI KI ŽIVJO V:

ABITANTI VIVENTI PRESSO:

- KMEČKI DRUŽINI
UNITÀ FAMILIARI AGRICOLE
- MEŠANI DRUŽINI
UNITÀ FAMILIARI MISTE
- NEKMEČKI DRUŽINI
UNITÀ FAMILIARI NON AGRICOLE

V analizi posameznih naselij izstopata Gropada, kjer leta 1971 ni bilo nikogar z visokošolsko izobrazbo, kar 43,4 % pa z maturo nižje srednje šole in Trebče z enim samim diplomiranim prebivalcem, medtem ko je kar 64,2 % prebivalcev imelo le osnovnošolsko izobrazbo.

Opremljenost stanovanj

Z navedenim pokazateljem socialnega statusa prebivalcev območja moramo dodati še enega, ki ga nudi popis prebivalstva in sicer opremljenost stanovanj.

Tu navajamo le najrazličnejša dejstva za območje v celoti in nekaj izstopajočih podatkov za posamezna naselja. Na območju je bilo leta 1971 skupno 781 stanovanj. Skoro 15 % od teh ni imelo vode v hiši, zlasti v Gropadi, kjer doseže ta odstotek vrednost 41,4 %. Celih 38,7 % stanovanj ima stranišča izven hiše in tudi tokrat izstopata Trebče z 47,8 % in Gropada z 59,8 %. Brez kopalnice je 43,8 % stanovanj; 5,3 % v Trebčah in točno dve tretjini v Gropadi. Električno ima 98,6 % bivališč, plin pa le 2 %. Plin v jeklenkah ima 83,5 % stanovanj, vsaj 14 % stanovanj pa je torej brez vsake vrste plina in uporabljajo drva kot osnovni vir energije. Važnost uporabe srenjske zemlje za oskrbo lesa za kurjavo pokaže svojo vrednost pri podatkih o načinu ogrevanja: 4,9 % stanovanj ima centralni sistem ogrevanja, 23,4 % druge trajne ogrevalne naprave, ostalih 71,7 % gospodinjstev pa je brez teh naprav in se torej poslužuje starega načina ogrevanja, kar potrjujejo podatki, zbrani iz anketiranja v Gropadi in Trebčah.

Kot dodatek k opisu strukture območja naj navedemo še nekaj dejstev o njegovi opremljenosti. Opčine predstavljajo prvi in najpomembnejši gravitacijski in servisni pol območja, zlasti kar se tiče sanitarnih uslug in šolstva; na slovensko nižjo srednjo šolo prihajajo otroci iz celega vzhodnega Krasa, celo iz Peska. Drugi in manjši pol pa Bazovica, ki ima tudi lekarno in nekaj drugih manjših storitev. Preostale slovenske osnovne šole in vrtci se nahajajo še v Trebčah in v Gropadi.

Italijanske osnovne šole pa se poleg Opčin nahajajo še v Bazovici, Trebčah (en sam razred s tremi učenci) in v Banih.

Stanje kmetijstva in živinoreje Centralnost naselij

Po uradnih podatkih o popisu prebivalstva za leto 1971 se je s kmetijstvom, gozdarstvom ali lovom in ribolovom na celem tržaškem ozemlju ukvarjalo 859 oseb, od tega 364 Slovencev, oz. za tržaško občino 485 oseb in 171 od teh slovenske narodnosti. Od navedenih 859 prebivalcev je bilo 315 samostojnih delavcev. Neobjavljeni podatki po popi^hih okoliših za obravnavano območje petih vasi ne beležijo nobene take enote, v celi tržaški občini pa le 31 z 47 zaposlenimi. Ta vir podatkov ne upošteva javnih služb, po čemer bi se lahko sklevalo, da je od omenjenih 485 zaposlenih v tem sektorju v tržaški občini preostalih 438 zaposlenih v javnem sektorju.

Podatki popisa kmetijstva iz leta 1971 zmedo le povečaje. Popis navaja za pokrajino 3086 kmečkih obratov od katerih jih 3029 (98,2 %) upravlja obdelovalec sam. Od teh jih 577 redi tudi živino (skupno 2085 glav).

Zmeda v navedenih podatkih izvira iz neenotnih kriterijev o opredeljevanju kmeta in iz neupoštevanja novega stanja v kmetijstvu, saj na Tržaškem prevladujejo polkmetje. Če se deželni in občinski načrtovalci naslanjajo pri svojem delu le na omenjene uradne podatke, obstoja možnost nevarnih in težkih napak pri planiranju.

Ker torej ne moremo predstaviti uradne splošne slike za ožje območje predvidene industrijske cone - uradnih podatkov o tem ni - prepuščamo to nalogo rezultatom ankete v Gropadi in v Trebčah. Tu navajamo le nekaj podatkov o izrabi

zemlje, o strukturi posestev ter o živimoreji z zgodovinskim ozadjem, kjer je le to mogoče.

Kmečka izraba tal

Izraba zemlje na ozemlju današnje tržaške občine zadnjih 150 let (v odstotkih):

	1822	1896	1938	1945	1970
orae površine in vrtovi	19,6	23,4	25,4	17,9	7,0
travnate površine	57,2	51,1	40,3	34,9	24,9
gozdne površine	22,9	25,5	34,3	21,9	30,2

Pri zadnjih dveh stolpcih je treba upoštevati, da je ostalo v Jugoslaviji 12 kvadratnih kilometrov pretežno travnate in gozdne površine, zato so navedeni odstotki nekoliko manjši od dejanskega stanja.

Kljub indikativnosti podatkov je razvidno, da se je proces intenzifikacije izrabe zemlje stopnjeval do druge svetovne vojne, po kateri se je začel obraten proces, ki se nadaljuje še danes.

Na območju predvidene industrijske cone je bilo stanje kulturnih kategorij leta 1822 in leta 1870, ko je bila izvedena zadnja reambulacija, ki ima še danes značaj uradnega stanja, sledeča:

	1822	1870
- orae površine	5,2 %	9,7 %
- travnate površine	68,2 %	61,4 %
- gozdne površine	25,2 %	28,7 %

(Prvi stolpec navaja podatke katastrskih občin v celoti, drugi pa le tistih delov, ki so izrecno vključeni v območje cone)

Žal ni bilo mogoče kvantificirati današnjega stanja, razvidnega iz razstavljenih map. Opisali smo le splošne poteze stanja in razvoja sprememb kulturnih kategorij.

Živinoreja

Gibanje in struktura živine določenega območja sta najbolj-ša pokazatelja sprememb in usmerjenosti kmetovanja in hkrati premikov v izrabi zemlje. Po podatkih popisa kmetijstva je število govedij na območju petih vasi v stoletnem razdobju 1822-1920 naraslo od 551 na 743. To povečanje števila goveje živine je vsekakor izredno veliko, pri čemer pa moramo upoštevati, da se je v istem času močno zmanjšalo število ovac. Za leto 1822 beleži avstrijska statistika v petih vaseh 1325 ovac, medtem, ko jih je leta 1920 na celem tržaškem ozemlju le 832. Torej so popolnoma izgubile na svoji funkciji. Omenjena sprememba v strukturi živine ima za posledico opuščanje najslabših kmetijskih površin (kraških pašnikov).

Pd leta 1920 dalje se število goveje živine stalno zmanjšuje; leta 1950 je na obravnavanem področju 554 glav, leta 1975 le še 256 in leto pozneje pa 236. Gibanje strukture živine v povojnem obdobju v celi tržaški pokrajini kaže na stagnacijo števila približno do leta 1953, ko se je nenadoma močno zmanjšalo število vseh vrst, razen prašičev in temu upadanju sledimo vse do danes. Današnja struktura živine na Tržaškem je izredno skromna, saj je število ovac, koz in konj le simbolično; le govedoreja ohranja pomembnejšo vlogo v kmetijstvu.

K r a š k o p o v r š j v e i n k m e t i j s t v o

Možnosti kmetijstva na Krasu

Kras predstavlja tip površja, izredno neugodnega za intenzivnejše oblike kmetijstva. Vertikalni vodni odtok, brez površinskih voda je predstavljal prvim doseljencem pol puščavski - kmetijsko neuporabni svet, kar je poudarjala še močna kamnitost površja. Sicer dokaj obširne uravnave površja so močno razbite z vrtačami različnih velikosti. Prvim doseljenim Slovincem je v kmetijskem oziru pomenil Kras predvsem kot pašniške površine. Tudi klimatski in pedološki faktorji niso najbolj naklonjeni poljedelstvu. Svojstva burje so dovolj znana

Prst je bila bolj kot ploskovno nakopičena vertikalno v obliki globokih žepov. Ustalitev doseljencev in večanje števila prebivalcev sta silila, da je prebivalstvo začelo borbo z naravo za pridobitev kmetijskih površin. Ta boj z naravo se je odvijal do druge svetovne vojne, tako kot nam danes pomeni večji del Krasa poseben tip kulture pokrajine vrtaega tipa, z različno obsežnimi gladkimi površinami, obdanimi s kraškimi zidovi.

Preko stoletij je kraška pokrajina poleg produkcijske vrednosti dobila tudi posebno kulturno-zgodovinsko vrednost, saj pomeni izraz več kot tisočletnega sproščanja fizičnih in duhovnih ustvarjalnih sil avtohtonega prebivalstva.

Stopnja kultiviranosti kraškega sveta

Tereško kapiranje stopnje kultiviranosti kraškega sveta je omogočilo boljše predstavo nad različnimi stopnjami kultiviranosti kraških tal in nad njihovim obsegom. Kraške površine so razdelili na pet tipov:

1. gladke površine, brez kamenja na površju;
2. glede površine, ki imajo očiščeno kamenje zbrano v obliki velikih kupov;
3. zemljišče, na katerih se pojavlja na površini kamenje, vendar pokriva manj kot 10 % površine zemljišča;
4. površine, ki jih od 10 do 50 % pokriva kamenje;
5. griže, oziroma kamnite polpustanje, kjer je več kot polovica površine prekrita s kamenjem.

V ustvaritev prvega in drugega tipa površja je bilo vložena največ dela; te površine so bile namenjene za njive in travnike, in so predvidoma koncentrirane v neposredni bližini vasi. Še danes so skoraj v celoti obdelane in so torej nosilke kmetijske produkcije.

Na tretjem tipu že opazamo močnejši proces opuščanja obdelave, ker marsikje površinsko kamenje ne dopušča uporabe motorne kosilnice. Za te površine je značilna tanjša debelina

prepereline in praviloma srednja oddaljenost od vasi.

Četrty tip kraškega površja predstavljajo delno očiščene kraške površine, ki so bile v času največjega pritiska na zemljo košene s srpom, kasneje pa služile predvsem kot pašniki. Danes vse te površine izkoriščajo le izjemoma. V večini primerov jih prerašča hosta, ponekod pa so bila načrtano pozdane. Z ogozditvijo teh površin bi verjetno dosegli najboljši način izrabe tudi v bodočnosti.

V zadajo skupino smo uvrstili kraške pašnike običajno na najbolj oddaljenem delu vaškega zemljišča, predvsem pa na prirodno najslabšem svetu. V času agrarne prenaseljenosti so se na teh površinah pasle ovce in koze, ki so pa do danes praktično izginile. Vzporedno z zmanjševanjem števila drobnice je pašnike preraščala hosta, ponekod pa že tudi gozd.

Podrobna analiza razvoja kultiviranja Krasa in njegova ocena z različnih aspektov bi presegala okvir našega dela, pa tudi trenutne zmožnosti, potrebno pa je kljub vsemu opozoriti na dve potezi:

- na ogromni obseg fizičnega dela, zloženega v kultiviranje Krasa, skozi nešteto generacij, kar pa do sedaj še ni dovolj ovrednoteno in
- na estetsko - umetnostni značaj kultivirane kraške pokrajine, ki pa je širši javnosti bolj znan.

Poleg ekonomske navezanosti na zemljo je še izredno prisotna emocionalna navezanost, kot izraz omenjenega boja z naravo in hkrati z njim povezanega boja za narodnostni obstoj.

Kmetijstvo kot ohranjevalec kulturne pokrajine

V gospodarsko razvitih deželah je že dodobra prodrlo spoznanje o vsestranski vlogi kmetijstva za družbeni in gospodarski razvoj določene dežele. Poleg osnovne produkcijske vloge pridobiva z razvojem industrijske oziroma urbane družbe pomen vzdrževalca

kulturne pokrajine; torej negovalca pokrajine za izrabo v rekreativne namene v najširšem pomenu besede. Kmetijski zakon, ki ga je izdala dežela Baden-Württemberg (Zahodna Nemčija), 14.3.1972, določa kmetijstvu in gozdarstvu naslednje naloge:

1. produkcija hrane s posebnim ozirom na samooskrbi
2. oblikovanje in negovanje kulturne in rekreacijske pokrajine
3. ohranjanje in izboljšanje naravnega okolja, kot na primer tal, vode, zraka
4. ohranitev poselitvene gostote, ki bi v zadostni meri nudila agrarnim območjem različne funkcije: oskrbno, rekreacijsko, prometno itd.

Podedovane agrarne strukture ni moč v trenutku prilagoditi zahtevam moderne družbe, posebno še v fazi, ko kmetijstvo doživlja popolno propadanje prav na območjih, ki so najbolj privlačna za moderno družbo. Kmet je najcenejši negovalec pokrajine. Kjer kmetijstvo nima več moči, da bi bil vzdrževalec pokrajine, mora družba nuditi pomoč tistim, ki so pripravljeni skrbeti za kmetijski prostor. Tuji rezultati raziskav v Toskani, kažejo, da je ekološko naravnava obdelava zemlje najpomembnejša zahteva za vzdrževanje nedotakajenega okolja, ki pa ne more sloneti samo na kmetijstvu, če se je družba preusmerila od kmetijstva k drugim dejavnostim. Ekonomski problem nerentabilnosti samooskrbnega gospodarstva postaja v novjšem času vse bolj problem negovanja pokrajine.

Na kraškem območju pa je problem vzdrževanja kulturne pokrajine še posebno pereč. Dolgi kilometri kraških zidov se brez stalne nege rušijo, poti in parcele pa prerašča grmovje. Taka pokrajina je nezanesljiva, tako za turistično-rekreacijsko kot za drugo gospodarsko izrabo.

Socioekonomska analiza naselij Trebče in Gropada

Ker italijanska statistična služba za posamezna naselja ne nudi drugih podatkov kot število njihovega prebivalstva se je bilo treba za analizo socioekonomskega stanja in procesov poslužiti naporne izvedbe anketiranja vseh gospodinjstev v naseljih Trebče in Gropada. Z vprašalnikom smo želeli ugotoviti demografske, narodnostne, gospodarske in prostorske probleme, poleg tega pa tudi zmanjše dejavnike preoblikovanja življenja in okolja v obeh naseljih. Anketo je izvedel Slori poleti leta 1976. Naselji Trebče in Gropada sta bili izbrani za podrobnejšo analizo zato, ker bi bili glede na obstoječe načrte v zvezi s prosto industrijsko cono najbolj prizadeti: Gropada naj bi celo ležala znotraj najširšega območja planirane cone, medtem ko bi Trebče izgubile skoraj vso zemljo.

Demografske razmere

Starostna struktura prebivalcev

Statistični podatki o gibanju števila prebivalstva v Trebčah in Gropadi govore o neprestanem zmanjševanju števila prebivalstva v povejnem obdobju. To je lepo razvidno iz starostne strukture prebivalstva, ki kaže zrel stadij z močnimi potezami staranja, posebno še v Trebčah. Delež nad 65 let starih prebivalcev znaša 17 oziroma 18 %, delež otrok (do 15 leta) pa 18 oziroma 16 %. Za Trebče je značilen izredno majhen delež mlade generacije (od 20. do 35. leta) ter absolutna premoč staranja starostne skupine od 45. do 55. leta. Iz navedenega je lahko razumeti, da je od vseh starostnih skupin najšibkejša najstarejša (nad 80 let), kateri enakovredno sledita druga najstarejša (od 75. do 79. leta) ter izrazito mlada (od 30. do 34 leta) nato pa najmlajša (do 5. leta) kot izraz šibke reproduktivne moči generacije od 25. do 35. leta.

Za Gropado je značilna nekoliko enakomernejša porazdelitev prebivalstva po posameznih skupinah, vendar z močnejšimi vmesnimi zarezami. Najmočnejše starostne skupine so od 20. do 30. leta ter od 40. do 50. leta.

Migracije prebivalstva

Migracije so glede na specifične narodnostne razmere zelo pomemben dejavnik socialnega in gospodarskega, pa tudi narodnostnega razvoja. V tem pogledu kaže smer emigracij na izredno trdno povezanost obeh obravnavanih naselij s svojim narodnostnim, to je slovenskim ozemljem.

Od odseljenega prebivalstva smo zajeli le tistega, ki je pustilo v domačem kraju kakšnega sorodnika. Regionalna razporeditev emigrantov je zelo značilna. Od 37 v zadnjih desetih letih odseljenih prebivalcev Trebč, se jih je 40 % odselilo v Trst in dobra tretjina v naselja na kraški planoti. To razmerje je pri dvajsetih odseljenih prebivalcev iz Gropade obratno: le slaba tretjina se je preselila v Trst, kar 60 % pa v kraje na Tržaškem Krasu. Vzroka odselitve sta v obeh naseljih le dva: poroka in pomanjkanje prostora v domačem kraju, kar je povezano z obstoječim regulacijskim načrtom.

Pri doseljenih je slika pestrejša, posebno še ker je bilo lažje ugotoviti število in značilnosti doseljenih, ker le-ti še živijo v naselju. Od vseh doseljenih se jih je do leta 1945 doselila v Trebče petina, v Gropado pa četrtnina. V povojnem obdobju poteka doselitev v Trebče izredno enakomerno. Podobno je tudi z Gropado, le da se je zadnja tri leta tok doselitev podvojil. Vzrok doselitvam v Gropado je poroka, v zadnjih letih pa še želja živeti na deželi. V Trebče so se prebivalci doseljevali iz različnih vzrokov: zaradi iskanja dela pred vojno predvsem, iz političnih razlogov po zadnji vojni in zaradi iskanja ugodnih bivalnih pogojev.

V še večji meri kot se prebivalci izseljujejo v slovensko okolje, prihajajo doseljenci iz slovenskih krajev. Od vseh doseljenih v obeh naseljih se je tretjina doselila iz slovenskih krajev tržaškega Krasa, 40 % iz Jugoslavije (v pretežni meri z območja Krasa), slaba četrтина (Trebče) oziroma desetina (Gropada) iz Trsta in manj kot 10 % iz italijanskih pokrajin zunaj Tržaškega. Po letu 1970 se je to razmerje nekoliko spremenilo: v Gropadi prevladujejo doseljenci iz Jugoslavije (40 %), v Trebčah pa izseljenci iz Trsta (50 %).

Narodnostna struktura prebivalstva

Delež prebivalcev italijanske narodnosti je v obeh naseljih izredno skromen, saj v Gropadi ne doseže niti 5 %. Le malenkost večji delež Italijanov je v Trebčah, pri čemer jih približno polovica živi v čistih italijanskih družinah, druga polovica pa v mešanih slovensko-italijanskih.

Navedeni podatki se v precejšnji meri razlikujejo od tistih, ki jih podajajo italijanski viri. Ob zadnjem uradnem popisu prebivalstva leta 1971 je bil v Trebčah res večji delež italijanskega prebivalstva kot leta 1976, vendar še zdaleč ne tolik, kakršnega izkazujejo neobjavljeni rezultati popisa. Le ti navajajo za leto 1971 skoraj 20 % italijanskega prebivalstva. Med letoma 1971 in 1976 se je nekaj italijanskih družin izselilo iz vasi, vendar ne v taki meri, kot bi bilo sklepati iz primerjave obeh podatkov. Očitno je, da obstoječi mehanizem popisovanja prebivalstva neomogoča vpogleda v dejansko narodnostno strukturo prebivalstva.

Italijansko prebivalstvo v Trebčah je doseljeno v enakih deležih iz Trsta, Istre in notranje Italije.

Socioekonomske razmere v Trebčah in Gropadi

Kvalifikacijska struktura prebivalstva je zelo nizka. Če v Gropadi izvzamemo neaktivno in le deloma aktivno prebivalstvo (otroke, upokojemce, gospodinjce, invalide) vidimo, da

je samo dobra tretjina prebivalstva aktivnega v pravem pomenu besede. Od te tretjine kar dobra polovica opravlja težaška fizična dela, saj so brez kvalifikacije.

Podobno nizek delež aktivnega prebivalstva je v Trebčah. Za razliko od Gropade je tu kvalifikacijska struktura obrabljena, saj le še tretjina aktivnega prebivalstva opravlja poklice, za katere ni potrebna kvalifikacija. Starostna struktura zaposlenih v Trebčah kaže, da se generacija do 20. leta starosti neposredno po obveznem šolanju odloča za nadaljevanje šolanja ali pa za pridobitev kvalifikacije.

Delovna mesta v domačem kraju dajejo zaposlitev le 15 % aktivnih Trebčanem. Skoraj tri četrtine delavcev je zaposlenih v Trstu, 7 % na Opčinah, ostalih 10 % pa v dvajsetih krajih tržiške pokrajine.

Socioekonomska analiza gospodinjstev

Na podlagi izkušenj številnih že opravljenih teranskih raziskav smatramo, da je gospodinjstvo osnovni nosilec in gibalo demografskega in gospodarskega stanja in razvoja, zato smo namenili posebno pozornost prav analizi njihovo socioekonomske strukture. Gospodinjstva smo tipizirali glede na starostno, narodnostno in socioekonomsko strukturo. Gospodinjstva glede na starostno strukturo članov:

- a) ostarela (vsi člani starejši od 70 let);
- b) stara (vsi člani starejši od 50 let);
- c) gospodinjstva, v katerih so zastopane vse tri generacije: stara, srednja in mlada;
- d) gospodinjstva, v katerih sta zastopani stara in srednja generacija;
- e) gospodinjstva s srednjo generacijo;
- f) gospodinjstva s srednjo in mlado generacijo;
- g) mlade družine (zakonca mlajša od 30 let).

Kot orientacijski starostni meji med generacijami smo vzeli starost 25 do 30 let ter 60 do 65 let.

Tipi gospodinjstev glede na narodnost: slovenska, italijanska ter mešana slovensko-italijanska, kjer so v gospodinjstvu člani zastopniki obeh narodov, ne glede na delež.

Tipi gospodinjstev glede na socioekonomsko strukturo:

kmečja, mešana (delavsko-kmečka) in nekmečka. Za prvi tip je značilno, da dobiva gospodinjstvo dohodek izključno od kmetijstva. Polkmečka gospodinjstva so tista,

- kjer je vsaj en član zaposlen izven kmetije, gospodinjstvo pa mora rediti vsaj po eno kravo.
- in gospodinjstva, ki ne redijo veliko živine, zato pa mora biti vsaj en član gospodinjstva polno zaposlen na kmetiji.

Demografska struktura prebivalstva gospodinjstev

Demografska struktura gospodinjstev je zelo ugodna, pri čemer pa kažejo Trebče slabšo sliko od Gropade.

V Gropadi sta najbolj započena tipa gospodinjstev z vsemi tremi generacijami in pa gospodinjstva s srednjo in mlado generacijo (skupno 60 % gospodinjstev). Izrazito ostarelih gospodinjstev je kar desetina. Če primerjamo demografsko funkcionalna gospodinjstva (tipa f, g, v manjši meri tudi c in e) z demografsko nefunkcionalnimi (tipi a, b in d) znaša njuno razmerje 70:30 v korist funkcionalnih. V Trebčah je slika precej bolj ugodna, saj znaša razmerje 57:43.

Demografska struktura gospodinjstev jasno kaže na stopajo preoblikovanja velikih tradicionalnih kmečkih družin v družine modernega tipa. Podvrženost modernim gospodarskim tokovom - gospodarskemu vplivu Trsta - je precej večja v Trebčah kot pa v Gropadi, saj obstaja le še običajen delež družin, v katerih živijo vse tri generacije skupaj (15 %). Demografsko najbolj zdravih družin (starši z otroci) je 38 %. Velik delež ostarelih

družin je delno posledica razkrajanja starih kmečkih družin, ki pa nima ustrezne protivrednosti v deležu mladih družin; to je posledica brezustrezne gospodarske razvitenosti brez upoštevanja specifičnih potreb slovenske narodnostne skupnosti in pa za domačine povsem neživiljenjskih predpisov v občinskem regulacijskem načrtu (apr. prepoved zidave stanovanj).

Proces "modernizacije" družin je v Gropadi v precejšnjem zaostanku za tistim v Trebčah. Obstajata dva glavna tipa družin: "tradicionalne" (32 %) in "moderne" dvogeneracijske (27 %). Očitno v Gropadi še obstaja možnost, da se proces preobrazbe družin izvede na naraven, vsekakor pa manj boleč način kot v Trebčah.

Podan prikaz demografske strukture dobro dopoljujejo podatki o številu aktivnega prebivalstva v družinah. V Gropadi je 7 % družin, v katerih ni nobenega aktivnega člana, v Trebčah pa se ta delež dvigne celo na tretjino. Samo enega aktivnega člana ima v Gropadi 20 % družin, v Trebčah pa 40 %. Če navedene podatke primerjamo z nizko kvalifikacijsko strukturo prebivalcev vidimo, da so vezi, ki silijo ljudi vsaj k skromni obdelavi zemlje, globlje, kot pa je razvidno iz skopih podatkov o deležu kmetov.

Narodnostna struktura gospodinjstev.

Narodnostna struktura družin je enostavna. Delež italijanskih družin je v obeh naseljih neznamen: 1 % v Gropadi in manj kot 5 % v Trebčah. Ravno tako je nizek delež mešanih slovensko italijanskih družin: 5 % v Gropadi in 9 % v Trebčah.

Socioekonomska struktura gospodinjstev

Za razumevanje gospodarskega stanja naselij je posebno pomembna socioekonomska slika družin. Proces socialne preselitve družin sledi procesom drugod po svetu: močnemu zmanjšanju deležev kmečkih in polkmečkih družin, kar je v našem primeru pospešeno še z zelo težkimi prirodnimi razmerami za kmetovanje.

Kmetijstvo daje v Trebčah eksistenčno osnovo zelo majhnemu številu družin, kar pa ni posledica le naravnega preslojevanja v nekmečke poklice, pač pa predvsem odvzemu kmetijsko najboljše zemlje za gradajo ceste s 2o2 ter za vojaške namene. Preostalo vaško zemljišče leži na močno zakraselem svetu, kjer prevladujejo kamniti pašniki in hosta.

V Gropadi kmetijstvo v veliki meri ohranja svojo ekonomsko funkcijo, saj je še 10 % družin kmečkih in dobra polovica polkmečkih. Pri kmečkih kot tudi pri polkmečkih družinah lahko ločimo take, ki dajejo tržne viške in take, ki vso kmetijsko produkcijo porabijo doma. Razmerje obeh podtipov je pri kmečkih družinah 1 : 1, kar se neposredno povezuje s starostno strukturo družin: v vseh samooskrbnih kmečkih družinah so vsi člani starejši od 50 let. Pri mešanih delavsko-kmečkih družinah je družin brez tržnih viškov še enkrat več kot takih, ki prodajajo kmetijske produkte. Pri polkmečkih družinah se kmetijstvo veže z najštevilnejšima demografskima tipoma družin: dvo in tro generacijskimi.

Tabela: Demografsko-ekonomska slika družin v Gropadi 1976.

B \ A	1	2	3	4	5	6	7	skupaj
0	2	3	-					
1	5	1	4	4	-	2		16
2	-	7	10	7	3	2	-	29
3	-	-	3	10	4	3	1	21
4	-	-	-	1	3	1	-	5

Skupaj	7	11	17	22	10	8	1	76

Vir: anketiranje družin

A = družine po številu članov

B = družine po številu aktivnih članov

Tabela: Demografsko ekonomska slika družin v Trebčah 1. 1976

A \ B	1	2	3	4	5	6	11	skupaj
0	36	20	9	3	1			69
1	6	17	23	31	7	1		85
2	1	3	16	10	7	3		40
3	-	-	2	3	1	2		8
4	-	-	-	-	1	-	1	3
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
Skupaj	43	40	50	48	16	7	1	205

Vár: anketiranje družin

A = družine po številu članov

B = družine po številu aktivnih članov

Kmetijska proizvodnja in izraba zemlje

Kmetijstvo kot eksistenčna gospodarska dejavnost ima v Trebčah majhno vlogo. Vzroka za takšno stanje smo že navedli, dejstvo pa je, da skoraj vse družine, ki imajo zemljo, le-to tudi vsaj v skromni obliki obdelujejo. Ta povezanost z zemljo izhaja in nizke kvalifikacijske strukture zaposlenih, ko so ljudje prisiljeni, da si vsaj del hrane pridelajo doma.

Glede na statistične pokazatelje pa ima kmetijstvo precej večji pomen v Gropadi. Kar štiri petine družin obdelujejo zemljo, celo dobra polovica tistih, ki smo jih opredelili kot nekmečke. Glavna kmetijska dejavnost je živinoreja. Primerjava števila živine danes s stanjem leta 1966 pokaže, da je bila takrat le tretjina družin brez živine, medtem ko sta danes skoraj dve tretjini. Tusi število živine se je v tem času močno skrčilo, goveje živine za polovico. Poglavitni vzrok za zmanjšanje števila živine je, po mnenju prebivalcev, pomanjkanje delovne sile na kmetijah (dobra polovica odgovorov). Pomemben vzrok je tudi slab ekonomski položaj kmetijstva (petina odgovorov). Kljub različnim problemom v kmetijstvu pa nekaj družin še vedno vidi v živinoreji izboljšanje gospodarskega položaja in so za nadaljevanje vzreje živine pripravili hleve. Pri tem vsestransko pozitivnem procesu pa prihaja do nepremostljivih ovir. Družina, ki se želi specializirati v živinorejo zaradi obstoječega regulacijskega načrta ne dobi dovoljenja za gradnjo ~~novga~~ novega hleva. Prihaja do absurdnega položaja, da se z inštrumenti planiranja onemogoča samonikelj razvoj kmetijstva, katerega z velikimi napori skušajo oživiti po vsem svetu.

Pri delu na zemlji se uporabljajo predvsem manjši kmetijski stroji in sicer zaradi neekonomičnosti izrabe (majhne kmetije) in zaradi neprimernih površin za strojno obdelavo (kamnite površine, majhne parcele). Kosilnico ima slaba polovica kmečkih

in polkmečkih družin, traktor pa samo šestina.

Zaradi stalnega zmanjševanja kmetijske proizvodnje prihaja do opuščanja obdelave parcel. Osnovna značilnost opuščenih parcel je da obsegajo predvsem slabše kmetijske površine, najbolj oddaljene površine in zemljišča, ki so neprimerna za uporabo za kmetijske mehanizacije (majhne in kamnite parcele, parcele v dnu vrtač, itd.). Takemu razvoju kulturne pokrajine sledimo po vseh deželah, za katere je značilen prehod iz agrarne v industrijsko oziroma urbano.

Po izjavah domačinov je glavni vzrok opuščanja obdelave zemlje v pomanjkanju kmečke delovne sile (tri četrtine odgovorov), nato v gospodarski nerentabilnosti izrabe zemlje ter deloma še v veliki oddaljenosti parcel.

Posebna pomena za kmetijsko izrabo pokrajine je pripravljenost dela prebivalcev, da še naprej kmetujejo. V dobri tretjini družin obstaja pripravljenost, da se vsaj en član družine ukvarja samo s kmetijstvom. Veliko močnejša pa je pripravljenost do kmetovanja po delu izven kmetije (dobra polovica družin).

Problemi življenjskega okolja v vaseh Trebče in Gropada

Za vsak poseg v prostor je bistvenega pomena poznavanje problemov ljudi, ki živijo na tem območju. Z anketiranjem smo skušali ugotoviti kar največ problemov in njihovo težo. To smo dosegli tako, da nismo skušali usmerjati odgovorov na opredeljevanje do enega ali več problemov. Na ta način smo dobili zelo širok spekter problemov, ki zadevajo večino prebivalcev vasi ali pa samo določene skupine. Na vprašanje ni odgovorila tretjina družin v vsaki vasi, ostale družine pa so navedle enega, dva ali celo tri probleme. Podatki imajo torej bolj ilustrativno kot pa absolutno vrednost.

Prebivalce obeh naselij najbolj zanimajo problemi, ki naj bi jih prinesla planirana prosta industrijska cona, saj jih

35 do 40 % družin postavlja na prvo mesto: onesnaževanje okolja (vode, zraka in povečanje hrupa); porast različnih družbenih ekscesov zaradi doseljenega prebivalstva; razlašanje zemlje, ki pomeni vir preživljanja in zgodovinskega zaveznika v boju za ohranitev nacionalne zavesti, itd.).

Drugi najpomembnejša problem obeh vasi predstavljajo določbe občinskega regulacijskega načrta, ki prepoveduje nove gradnje na omenjenem območju. Celo za popravila hiš (glej poglavje o opremljenosti hiš!) je zelo težko dobiti dovolj nje, ker so zgradbe pod spomeniškim varstvom. Oba zakonska predpisa v končni fazi dosejata, da se prebivalstvo iz obeh vasi izseljuje, ker doma ne more dobiti prostora za bivanje. Problem verjetno ni nerešljiv, če bi se pri sprejemanju zakonov ne držali sektorskega principa (reševanje posameznih vprašanj brez predvidevanja učinska na ostale pojave in procese v prostoru), temveč problemskega,

Po odzivnosti ljudi lahko v tretjo skupino problemov uvrstimo obstoj družbenih ustanov najslabše vrste: kaznilnice za mladoletne v Padričah, begunska naselja, vojaških služnosti, itd., ki se za čudo rado locirajo ob slovenskih naseljih.

Med tipične vaške probleme spadajo na prvo mesto pomanjkljivosti v komunalni opremljenosti naselij (ceste, razsvetljava, kanalizacija, avtobusne zveze, trgovine itd.), nato kulturno-prosvetni problemi (želja po otroškem vrtcu, telovadnici, kulturnem domu, boljšem šolstvu, itd.).

V zadnjo skupino spadajo problemi socioekonomske narave (npr. problemi kmetijstva, izseljevanje prebivalstva).

Očitno je, da prebivalci obeh vasi dobro obvladajo prostorske probleme domačega kraja, hkrati pa z velikim zanimanjem in prizadetostjo sledijo vsem načrtom, ki skušajo vnašati v njihov prostor bistvene spremembe.

Spremembe v načinu izrabe zemlje

Primerjava kart kmetijske izrabe zemlje leta 1822 in 1976 nam daje možnost, da sledimo procesu spreminjanja obsega kmetijskih površin in uvajanja novih oblik izrabe zemlje. Karta izrabe zemlje za leto 1822 je bila izdelana na podlagi dokumentacije franciscejskega katastra. Za izdelavo karte so nas zanimale zemljiške kategorije za vsako parcelo posebej. Današnjega realnega stanja po parcelah žal ni bilo mogoče dobiti iz uradnih podatkov, ker ne sledijo dejanskemu stanju. Edini izhod je bil podrobnem terenskem kartiranju zemljišča, pri čemer je bilo možno ugotoviti vse faze opuščanja obdelave zemlje.

in
V prejšnjem stoletju v marsičem še do zadnje vojne je dajala pečat obsegu in načinu izrabe kmetijskih zemljišč agrarna prenaseljenost, kar se vidi iz intenzivne obdelave vsakega, za kmetijstvo kolikor toliko primernega koščka zemlje. Posebno močna je bila potreba po njivskih površinah. Karta današnje izrabe zemlje pa kaže na to, da so se njivske površine omejile na najboljša zemljišča v neposredni bližini vasi. Obseg travniških površin se je v zadnjih 150 letih zelo malo spremenil, močno pa se zanemarja pašniška izraba kmetijsko slabših površin, ki jih v prvi fazi prerašča gostogrmičevje, kasneje pa gozd.

Opisane spremembe v izrabi zemlje so posledica sprememb v socialni in gospodarski strukturi družbe ter v razvoju tehnologije kmetovanja v uadnjem stoletju. Konkurenca neagrarnih dejavnosti (boljši življenjski standard) je silila kmete v zaposlitev izven kmetije, s čemer se je bistveno spremenil odnos do zemlje. Bivši kmet začne v veliki meri kupovati hrano, zato lahko opusti obdelavo množice drobnih njivskih površin v dnu vrtač; na njihovo opustitev je vplivalo tudi pomanjkanje kmečke delovne sile. Kmetje so v večji meri obdržali le tisto dejavnost, ki je bila najbolj donosna in ni bila preveč intenzivna, to je govedorejo. Poseben padev je doživela ovčereja, kar je imelo za posledico preraščanje

kraških pašnikov v hosto in gozd. S socialno preslojitvijo bivši kmet namreč ni bil sposoben, pa tudi potrebe ni bilo, da bi obdeloval vse parcele še naprej. Prišlo je do procesa postopnega izločanja posameznih parcel iz obdelave. Temu procesu sledimo še danes; ugotavljamo, da so podvržene opuščanju posebno oddaljene parcele, majhne parcele in površine, kjer je na površini precej kamenja. Njivske površine prehajajo v travnike.

V splošnem lahko govorimo o dveh poglavitnih potezah agrarnega načina izrabe zemlje na obravnavanem območju: o procesu ozelenjevanja in koncentričnem krčenju kmetijsko izkoriščanega prostora okrog vasi.

Izraba zemlje v neagrarni namene

Kmetijska dejavnost že nekaj časa ni več edini koristnik pokrajine. S posebnim kartiranjem smo ugotovili, da se posebno v zadnjih letih pokrajini intenzivno kažejo učinki različnih oblik rekreacije: množično izletništvo koncem tedna, uporaba lastnih in najetih parcel za občasno izkoriščanje prostega časa, lastništvo počitniških hišic. Pri teranskem delu smo ugotovili, da dobiva izkoriščanje površin v rekreacijske namene vse večji obseg in dagre povsem za stihijski in nekontroliran proces, ki ima v velikih primerih značaj izigravanja zakonov. Predpisu regulacijskega načrta, ki prepoveduje vsako gradnjo na obravnavanem območju, se nekateri meščani izognejo tako, da pripeljejo na parcelo avtomobilsko prikolico in jo dodobra preuredijo v počitniško hišico, pri čemer pa imajo kolesa na prikolici edino vlogo, da formalno zadostijo zahtevam zakona.

Površine, namenjene rekreaciji, nimajo mnogo skupnih potez gléde tipa površja ali lege. Opazna je tendenca pollaščenja kmetijsko najkvalitetnejših zemljišč, predvsem večjih parcel in očiščenih kamenja. Parcele so zelo neenakomerno porazdeljene po vsem območju z izjemo Gropade, kjer se jih je večina

skoncentrirala v neposredni bližini vasi. Že bežen terenski pregled rekreacijskih površin je pokazal na nekatere probleme, ki jih s svojim pojavljanjem vnašajo v pokrajino. Izločili smo pet vidnejših.

1. neestitski videz: večina parcel, kupljenih za koriščenje prostega časa, je ograjenih z žičnatimi ograjami in opremljenih z ustreznimi opozorili o nedotakljivosti privatnega zemljišča. Tako ograjena zemljišča degradirajo estetski izgled pokrajine z rušenjem enotnosti vizuelnih elementov kulturnega okolja.

2. psihološki faktor: vsaka izrecna prepoved, postavljene meje, vzbujajo v človeku neugodno občutje, zato se takim objektom skuša izogniti. V primeru obstoja večjih objektov (parcel) pride do pojava, da objekti povsem razvrednotijo privlačnost pokrajine:

3. vzdrževanje kulturne pokrajine : empirične raziskave kažejo, da rekreacijske površine na obranavanem območju praviloma ne prispevajo k odpravljanju posledic propadanja kmetijstva, to je zaraščanju kmetijskih površin. V večini primerov velike parcele, namenjene rekreaciji, niso niti pokošene, torej puščajo pokrajino tako, kakšna postane s prenehanjem kmetovanja;

4. izvajanje regulacijskega plana je v takem prostoru bistveno oteženo;

5. postavljanje interesov posameznikov na račun širše družbene SKUPNOSTI; nekontrolirana in kaotična izraba prostora je sicer v korist nekaterim posameznikom, ki pa s svojim početjem onemogočajo normalen razvoj rekreacije širšim slojem prebivalstva.

Lastniške značilnosti zemlje in dinamika menjave lastništva

Potek analize menjave lastništva

Analizirali smo vse menjave lastništva v petih katastrskih občinah, ki bodo najbolj občutile prisotnost proste industrijske

cone kot so registrirane v zemljiški knjigi. Za Opčine smo se omejili le na ožje območje, ki je zajeto v opisane meje. Zaradi obsežnosti dela smo se morali omejiti na analizo zadnjih deset let, v pošteev pa smo vzeli tri glavne vrste menjave lastništva: dedovanje, preprodajo in prilaščanje. Naše zanimanje je bilo osredotočeno na preprodajo, ostali dve obliki pa smo zajeli, da bi ne izgubili celotne dimenzije dogajanja. Tako je iz naše analize izostala le tista menjava lastništva, ki je bila izvedena v obliki darovanj, vsi postopki, kjer zaradi komplikacij ni bilo mogoče jasno opredeliti značaj menjave, razne delitve dediščin, "dodelitve", "zamenjave" in priznanja lastnine.

Odločitev, da zajamemo tudi prilastitve se je izkazala kot koristno, kajti obseg zemlje, ki je menjala lastnika s tem postopkom se je izkazal nepričakovano velik. Desetletje naše analize je namreč zarezalo skoro v sredino obdobja, ko je bil s posebnim zakonom postopek precej poenostavljen in pogoji olajšani. Za normalni postopek je doba koristništva bila znižana od 20 na 15 let, in ta zakon je nehal veljati ob koncu leta 1974, ko opažamo da se je tudi posluževanje postopka prilaščanja precej umanjšalo. Obseg prilaščanj lahko razlagamo kot posledica ojačanega pritiska na zemljo, ki so si jo domačini s tem postopkom hoteli zagotoviti, ker se v polni meri zasedajo njene vrednosti.

Površine, ki so javna last

Pri ugotavljanju lastniške strukture je bila zanimiva ugotovitev kakšen je obseg zemlje, ki jo poseduje občina in druge javne uprave oziroma ustanove.

Prikaz je naveden v tabeli:

Površina parcel, ki so občinska, državna ali drugačna javna last na območju predvidene industrijske cone v tržaški občini

1. občinsko
2. državno
3. druga javna last

Katastrska občina	last	ha a m ²	skupno
Opčine	1.	17. 89. 09	
	2.	-	
	3.	-	17.89.09
Bani	1.	68.54.68	
	2.	-	
	3.	-	68.54.68
Trebče	1.	156.46.22	
	2.	17.47.03	
	3.	-	173.93.25
Padriče	1.	33.58	
	2.	5.89.64	
	3.	1.84.97	7.68.19
Gropada	1.	23.04.79	
	2.	-	
	3.	57.94	23.62.73
Bazovica	1.	99. 31.00	
	2.	71,54	
	3.	1.48	90.04.02.
SKUPNO	1.	355.59.36	
	2.	23.69.69	
	3.	2.42.91	381.71.96 oz. 3,8 km ²

Deleži, površine, menjave in števila parcel, ki so odpadli na vrste menjave lastništva v obravnavanem desetletju:

	št. parcel	površina	št. menjav	delež po % povr.
preprodaja	538	70.49.06 m ²	279	40,2 %
prilastitev	576	67.21.29 m ²	76	38,3 %
dedovanje	446	37.64.82 m ²	59	21,5 %
	1.560	1.75.35.17 m ²	414	

V nadalnje smo izločili površine, ki so bile dedovane.

Potek preprodaj po letih

Leto	število menjav	površina	število parcel
1966	24	5. 23. 61	47
1967	19	2. 69. 14	31
1968	25	6. 97. 77	46
1969	15	4. 44. 30	30
1970	29	5. 85. 11	75
1971	23	5. 81. 62	39
1972	34	10.05.56	73
1973	38	12. 67. 73	73
1974	38 (38)	6. 49. 31	60
1975	24	8. 32. 47	46
1976 (delno)	10	1. 92. 44	18
Skupno	279	70. 49. 06	538

Kot vidimo preprodaja ni potekala v obliki enakomerno naraščajoče ali padajoče krivulje. Vrh je vsekakor dosegla v letih 1972 in 1973.

Vsaka preprodaja je zajela povprečno 2526 m² povprečna velikost preprodanih parcel je bila 1310 m² in vsaka preprodaja je zajela poprečno po dve parceli (1,93). Odstopanja od povprečnih vrednosti, če jih analiziramo po narodnostnem značaju preprodaje so precejšnja: Slovenci so prodajali Slovincem po 1863 m²,

Italijanom po 3031 m², Italijani Italijanom pa po 2080 m². Razlike so tudi v povprečni velikosti parcel, po istem vrstnem redu: 891 m, 1521, 1548 m².

V poprečnem številu parcel zajetih v vsako prodajo je izrazita razlika med preprodajo Italijanov Italijanom, ki znaša po 1,3 parcele za vsak nakup, medtem ko so Slovenci prodajali Slovincem ali Italijanom po 2,0 parceli.

Skupni pregled narodnostnega značaja preprodaje je naslednji:
(v odstotkih števila prodaj)

- Slovenci	Slovincem	32,3 %
- Slovenci	Italijanom:	50,5 %
- Italijani	Italijanom	11,5 %
- Italijani	Slovincem:	3,2 %

Isti pregled lahko napravimo tudi za prilastitve. Najprej po letih:

1966	16	15.28.15	110
1967	7	6.28.26	43
1968	6	8.95.12	58
1969	9	6.39.68	47
1970	12	5.75.70	58
1971	8	6.44.28	46
1972	8	6.68.17	47
1973	-	-	-
1974	6	8.64.68	73
1975	3	2.31.15	14
1976	1	42.10	10
Skupno	76	67.21.29	536

Tudi pri prilastitvah ne jandemo enakomernega poteka krivulje. Kot je bilo omenjeno je zakon, ki je olajševal postopek stopil v veljavo že leta 1962 zato je zelo verjetno, da je vrh

krivulje ostal izven obdelanega desetletja.

Pri prilastitvah je povprečna površina, ki jo zajema menjava 8843 m², povprečna parcela meri 1254 m² in povprečno število parcel, ki jih zajema prilastitev je 7.

Narodnostna struktura je samo ena: razen redkih izjem, ki zajemajo manj kot en odstotek celotne površine, ki je bila prilaščena, so ta postopek sprožili Slovenci.

Pri točnosti navedenih podatkov je treba omeniti, da je bilo precej parcel večkrat preprodanih, na drugi strani pa manjkajo podatki o površini dela prodanih parcel. Po naših ocenah bi se oba popravka med seboj približno izenačila.

Analiza preprodaj ob upoštevanju narodnostnega in socialnega porekla kupcem in prodajalcev.

Socialni status prodajalcev (v odstotkih):

	Slovenci	Italijani
- podjetniki, svobodni poklici in vodilno osebje	: 0,9 %	10,6 %
- uradniki	: 2,8 %	10,6 %
- obrtniki	: 2,3 %	/
- trgovci	: 4,2 %	36,2 %
- odvisni delavci	: 51,4 %	2,1 %
- upokojnenci, gospodinje, dijaki	: 35,5 %	19,1 %
- neznano in ostalo (ustanove)	: 2,8 %	21,4 %

Poglejmo isto strukturo pri kupcih:

Socialni status kupca:

	Slovenec	Italijan
- podjetnik, svobodni poklic	: 1,6 %	11,4 %
- uradnik	: 8,7 %	23,6 %
- obrtnik	: 7,9 %	8,6 %
- trgovec	: 4,8 %	12,1 %

- odvisni delavec	: 40,5 %	14,3 %
- upokojenec, gospodinja, študent	: 16,7 %	12,1 %
- razne ustanove	: 0,8 %	6,4 %
- neznano	: 19,0 %	11,4 %

Nenavedene tabele skoraj ne potrebujejo komentarja.

Slovenci, ki prodajajo zemljo so odvisni delavci, upokojenci in gospodinje, torej v glavnem ljudje, ki potrebujejo denar in prodajajo iz potrebe. Italijanski prodajalci so sopripadniki višjih socialnih slojev ali trgovci, ki v tem primeru zavzemajo pogostoma vlogo špekulantov. Zanimivo je, da je med Slovenci veliko odvisnih delavcev tudi med kupci. Italijanske gospodinje in upokojenci, ki jih najdemo med prodajalci pa so v glavnem družinski člani premožnejših meščanov in pomenijo prikrivanje dejanskega socialnega statusa prodajalca.

To nam potrjuje vzporejanje podatkov o narodnosti prodajalca z njegovim krajem bivanja:

- 74,4 % slovenskih prodajalcev biva v istem naselju, kjer prodajajo zemljo
- 10,0 % sosednjem naselju
- 12,8 % v mestu
- 3,8 % neznano kje.

Pri italijanskih prodajalcih pa je slika drugačna:

- V istem naselju biva 7,1 %
- v mestu 85,7 %
- neznano kje 7,2 %

Poglejmo še kraj kupca glede na njihovo narodnost:

	Slovenci	Italijani
isto naselje :	52,4 %	6,9 %
sosednje naselje :	9,7 %	1,7 %
mesto :	34,0 %	90,2 %
neznano :	3,9 %	2,2 %

Vzporejanje kraja bivanja kupca s krajem bivanja prodajalca nam da naslednjo sliko:

Kupci, ki živijo v naselju v katerem se prodaja zemlja jo kupujejo v ogromni večini od oseb, ki živijo v istem naselju: , le 16,2 % jih kupuje od lastnikov, ki žive v mestu. Samo 54,8 % kupcev iz mesta pa kupuje od lastnikov, ki žive v istem naselju, kjer je zemlja. Točno 25 % pa jih kupuje od lastnikov, ki ravno tako kot oni žive v mestu.

Pri analizi prilastitev je bilo nemogoče dokumentirati narodnost in socialni status večine razlaščenih. Pri narodnosti dejansko ni moglo biti dvomov, saj večina obravnavanih parcel že dolga leta ni bila prepisana na dediče nekdanjih lastnikov, ki so bili, v ogromni večini primerov Slovenci. Pri njihovem poklicu pa, ker vemo, da je večina prilastiteljev domačinov (73 %) znanih primerov, se lahko v precejšnji meri naslanjamo na poznanje krajevne zaposlitvene strukture. Veljavnost take ocene potrjuje pregled poklicev znanih primerov: po večini so odvisni delavci.

Privladujoče smernice po katerih se odvija menjava lastništva zemlje na obravnavanem območju so:

- prodajalec ---- kupec
- vaščan ---- meščan
- Slovenec ---- Italijan
- revnejše prebivalstvo ---- premožnejše prebivalstvo
- ekonomske nuje ---- za razvedrilo

Urbanistični načrti in prostorski problemi

Nekateri prostorski problemi območja planirane proste industrijske cone

Za prebivalstveno strukturo na obravnavanem območju je značilno, da ima prostor značaj kompaktne slovenske poselitve in da je socioekonomska struktura prebivalstva zelo šibka, precej pod

poprečjem tržaške občine. Samo v Padričah, na Benih in delno v Bazovici je italijansko prebivalstvo pomešano s slovenskim, medtem ko sta naselji Trebče in Gropada praltično povsem slovenski.

Izredno šibka socioekonomska struktura se veže na slovensko prebivalstvo, ki je v poprečju precej manj kvalificirano in šolano kot pa znaša poprečje za tržaško občino in pokrajino.

Današnji gospodarski položaj postavlja slovensko prebivalstvo v nezavidljiv položaj; zaradi nerentabilnosti kmetijske proizvodnje so se v polpretekli dobi morali kmetje dodatno zaposliti izven kmetije in sicer kot nekvalificirani delavci. Že ostareli so danes ekonomsko na precej nižji stopnji od povprečja. Na njihovo zemljo vse bolj prodirajo tujci (meščani iz Trsta), ki izkoriščajo ugodnosti negovane kraške pokrajine za izkoriščanje prostega časa, istočasno pa domačinom grozi nevarnost, da ne bodo mogli omogočiti otrokom, da si sezidajo hišo in ostanejo v domačem kraju.

O prostorskih problemih območja ne moremo govoriti, ne da bi omenili učinke občinskega regulacijskega načrta na prostor. Če je občinski regulacijski načrt zavrl stuhijsko urbanizacijo (primer v Padričah), kjer je bil dejavnik anarhije predvsem element), pa je na drugi strani šel v drugo skrajnost, ko je dosegel v bistvu "konzerviranje" obstoječe socioekonomske strukture. Istočasno pa ni mogel rešiti niti kmetijstva kot producenta in negovalca kulturne pokrajine, niti špekulacij z nakupovanjem zemljišč s strani meščanov za postavljanje objektov turističnega značaja.

Obravnavano območje v luči deželnega urbanističnega načrta

Pri analizi deželnega urbanističnega načrta smo prišli do ugotovitve, da ostaja precejšnja razlika med dejansko izrabo prostora in namembnostjo po planu. Naj navedemo nekaj primerov:

- V Gropadi precejšen del travniških površin gozdu in gozdno-

Živinorejski izrabi, čeprav so to danes v kmetijske namene izkoriščene površine in zelo dobro kultivirane.

- Podobno je v Trebčah, kjer naj bi segel gozd na zahodu prav do roba samega naselja, in to na danes kmetijsko izkoriščeni in to na danes kmetijsko izkoriščeni in dobro kultiviranih površinah.
- Nasprotno pa plan namenja za območje vzdolž hitre ceste SS 202 agrarno ambientsko funkcijo, čeprav karta izrabe tal kaže, da je tu kmetijskih površin izredno malo, da so tu obsežne vojaške služnosti, da ga preseže drž, cesta SS 202 in da bo potekala čezenj nova avtocesta.

Deželni plan v največji meri predvideva razširitev gozda, kot je bilo že omenjeno v veliki meri tudi na račun danes v kmetijstvu namene izkoriščanih travnikov, na drugi strani pa močno zmanjšanje obstoječih kmetijskih površin, ki jih v bistvu zoži na pas Padriče - Gropada in Padriče - Bani.

Ker deželni plan ne izhaja iz dejanskega stanja izrabe prostora je torej njegova vrednost sporna že v osnovi.

POSKUS GEOGRAFSKE REGIONALIZACIJE TRŽAŠKEGA

Nekateri elementi prostorske strukture tržaškega podeželja

V demografském kot gospodarskem oziru Trst ne predstavlja nosilca razvoja svojega najbližjega zaledja. Res obstaja močan pritisk na zemljo, predvsem na Krasu s strani tržaškega prebivalstva in to zaradi najrazličnejših motivov: od povsem špekulativnih do želje po graditvi doma, predvsem pa sekundarnega počitniškega bivališča. V četrť miljonskem mestu je kljub njegovi demografski stagnaciji in celo upadanju obstajajo socialne skupine, ki so mobilne. Značaj pritiska na zemljo (gradnja počitniških bivališč) pa a priori ne nakazuje mladega prebivalstva, pač pa tudi (ali celo predvsem) starejše, ki se na starost skuša dokopati do mirnega in prijetnega okolja. V vsakem primeru je iz mesta doseljeno prebivalstvo izrazit družbeni tujek; išče namreč le zadovoljitev svojih neposredno osebnih potreb. To prebivalstvo torej ni dejavnik prostorskega razvoja podeželja, temveč njegov obremenjevalec.

Kljub vsemu pa predstavlja Trst tolikšen gospodarski, demografski, oskrbni, kulturni itd. potencial nasproti podeželju, da le stežka, počasi in v skromnih oblikah prihajajo do izraza spremembe v regionalni strukturi tržaškega podeželja, ki so izraz najnovejše dobe in dejavnikov izven Trsta. Nastopata predvsem dva dejavnika - prekomejni promet ter prometna infrastruktura deželnega in mednarodnega pomena. V vse večji meri prihaja do preobrazbe podeželja zaradi omenjenih dejavnikov, s čemer se šele naznačuje smer preobrazbe regionalne strukture tržaškega podeželja.

Za razvoj tržaškega podeželja je posebnega pomena dejstvo, da so ob skromno razviti (nazadujoči) primarni gospodarski dejavnosti izredno močno razvite terciarne in deloma kvartarne dejavnosti, skoraj povsem pa manjkajo sekundarne, torej tiste,

ki so nosilci gospodarskega in regionalnega razvoja. Visok delež aktivnega prebivalstva, zaposlenega v terciarnih panogah, lahko privede do napačnega sklepanja o visoki socialnogospodarski razvitosti prebivalstva na Tržaškem, če se ne upošteva vseh motivov za tako stanje.

Izhodišča za regionalizacijo

Pomanjkanje ustreznih podatkov, predvsem za najmanjše prostorske enote, onemogoča kvantifikacijsko izpeljavo regionalizacije Tržaškega. Kljub vsemu je na podlagi obravnavanih prostorskih elementov in dejavnikov možno izložiti prostorske enote, ki so po notranji strukturi in zunanjem izgledu kar najbolj homogene.

Osnovni prirodni dejavnik prostorskega razvoja tržaškega podeželja bi moralo biti mesto Trst. Mesto pa zaradi upadanja gospodarske moči te svoje vloge ne vrši, nasprotno, le s težavo vzdržuje svoj mestni organizem.

V takem položaju morajo biti kriteriji za regionalizacijo zelo različnega znašaja (socioekonomski, fizičnogeografski, fiziognomski). Odločilen pomen ima ^{vnaprej} določena sistematika ter v posameznih primerih eden ali več izstopajočih kriterijev (na primer turistična dejavnost, kmetijske proizvodnje itd.). Regionalizacija je torej izvedena na tipično klasičen, opisen način.

Tržaško smo razdelili na tri osnovne enote: kraški, flišni del ter tržaško predmestje.

A Zahodni tržaški Kras

Obsega kraški svet zahodno od Fernetičev, Opčin in Barkovelj. V naravnem oziru predstavlja ta svet plitvo depresijo (suho dolino), ki poteka proti severozahodu. Podolje ima vlogo pomembne ločnice območja s tradicionalnejšo (severnejši del) in sodobnejšo regionalno strukturo (južni oziroma zahodni del).

1. celinski (obmejni) del Zahodnega tržaškega Krasa; sega od Medje vasi do Cola, in je območje kompaktne slovenske poselitve. Na zahodu ga omejuje prometni koridor (železnica in državna cesta), na vzhodu pa državna meja. To je območje majhnih naselij kraškega tipa, vselej z gospodarskimi vezmi močno navezane na Trst, medtem ko so bili neposredni stiki redki. Še danes je to območje prometno slabo povezano s Trstom (približno pet dnevni avtobusnih linij). Kmetijska proizvodnja je še precejšnja in sicer živinorejska in vinogradniška. V zgoniški občini se je v nekaj primerih uveljavilo svetličarstvo. Deloma v zgoniški, predvsem pa v repentaborski se je razvila gostinska dejavnost na osnovi izletniškega turizma. Z izjemo teh dveh območij je v desetletju 1961-1971 število prebivalstva upadlo na vsem območju. Ravno ta razlika nas vodi do delitve območja na dve enoti: na severozahodni del (od Medje vasi do Sale.a) in jugovzhodni del (od Zgonika do Cola).

2. primorski del Zahodnega tržaškega Krasa med Štivanom in Kontovelom. Niz nekdanjih velikih slovenskih vasi: Kontovela, Proseka, Križa, Nabrežine je danes presegla naselbinska aglomeracija Šesljan-Višovlje. To območje je po zadnji vojni doživelo največje pritiske na slovensko kraško zemljo. Ob vseh vaseh so nastala naselja za begunce iz Istre in Dalmacije, obsežne površine pa so bile odtujene za vojaške površine in prometne naprave. Zaradi takega procesa se je

kmetijska proizvodnja skrčila na minimum; izjema je le po-
bočje, ki se strmo spušča proti morju, kjer se je ohranilo
vinogradništvo. Celotno območje je vsakodnevno intenzivno
povezano s Trstom, tudi zaradi skoraj popolne deagrarizacije
območja. Zaradi očitnih razlik znotraj območja smo izločili
tri enote:

- a) turistično-rezidenčno območje med Devinom in Sesljanom;
- b) kraški rob od Nabrežine do Kontovela ter
- c) obmorski del z deloma turistično (kopališko) dejavnostjo
ter vinogradništvom.

B V z h o d n i t r ž a š k i K r a s

Tradicionalno se postavlja sorazmerna izrazitabmeja med
Vzhodnim in Zahodnim tržaškim Krasom in to zaradi politično-
upravne delitve kot tudi zaradi prirodnih svojstev (Vzhodni
Kras je brez vinske trte).

Regija ima svojstven, skoraj izoliran položaj v okviru Tr-
žaškega. Z dveh strani jo omejuje državna meja, z drugih
dveh strani pa cesta mednarodnega značaja oziroma del rob
kraške planote. Poleg tega so tudi lokalne avtobusne lini-
je znotraj regije (Opčine-Bazovica) številnejše kot pa na-
primer povezave regije preko Bazovice s Trstom.

Severozahodni del je po zadnji vojni doživel precejšnje spre-
membe (izgradnja državne ceste, vojaške površine, urbaniza-
cija na območju Opčin), ki so v gospodarskem, socialnem in
narodnostnem pogledu močno škodile domačemu, slovenskemu pre-
bivalstvu.

Jugovzhodni del je še v dobršni meri ohranil kmetijsko funk-
cijo (živinoreja). Za celotno regijo je značilno, da je sko-
raj v celoti ohranila kompaktno slovensko poselitev.

C Bržanija (po A. Meliku)

Regija obsega flišna pobočja, naslonjena na rob kraške plavnice in sicer od Ricmanj do Mačkovelj. To je tradicionalno območje vinogradništva in zelenjadarstva s kompaktno slovensko poselitvijo. Tak značaj je regija ohranila v dobršni meri še danes. Pomembno spremembo je doživela z razširitvijo industrijske cone, ki je celo odvzela dobršen del kmetijskih površin Boljuncu in povzročila proletarizacijo vrste bivših kmetov.

D Žaveljsko območje

Osnovna razloga za izdvojitev žaveljske regije sta nižinski mokrotan svet ob obeh Bekah, ki razdvaja Bržanijo od Miljskih gričev, ter izrazita industrijska oziroma skladiščna funkcija tega območja. Tržaška industrijska cona se je razširila sem predvsem s kompleksom skladišč (posebno pomembna so naftna), kar je zahtevalo izgradnjo številnih cest. Ostale dejavnosti ostajajo v senci, čeprav niso neznatne: kmetijstvo (vinogradništvo in vrtnarstvo) ter oskrba, predvsem za goste iz Jugoslavije, od mejnega prehoda pri Orehu do Žavelj. Gospodarski premiki po vojni, povezani z odvzemom zemlje ter doseljevanjem, so pritisnili slovenski živelj močno v ozadje.

E Miljski griči

Prirodno ugodno območje za gojenje vinske trte in vrtnarskih kultur se odraža danes v precejšnjem obsegu kmetijske proizvodnje. Pri tem sta iz terenskega opazovanja razvidni dve osnovni tendenci: delno opuščanje kmetovanja očitno ostarelih lastnikov in pojavljanje vse večjih obnovljenih nasadov vinske trte. Hkrati s tem prihaja do razpršene gradnje stanovanjskih zgradb; obsežni vrtovi, sadovnjaki ali vinogradi pričajo, da gre za poselitev, ki združuje dva motiva: bivanje in rekreacijo. S tem je povezan rekreacijski značaj kmetijstva, ki vse

bolj stopa v ospredje.

Drugačen način izrabe prostora pa ima neposredni obalni pas. Tu stopa močno v ospredje turistična funkcija: kopališki turizem za domače prebivalstvo ter stacionarni poletni turizem. Smatramo, da miljsko območje lahko delimo na miljske griče ter na obalni del.

F P r e d m e s t n o o b m o č j e T r s t a

Zunanji rob regije poteka nekako po črti: Grljan-Piščanci-Lonjer-Domjo. medtem ko notranjega omejuje kompaktna mestja zazidava. Razlogov za izločitev predmestnega območja Trsta kot samostojne regije je več: na vsem območju je v razdobju 1961-1971 število prebivalstva upadlo, razen skromne izjeme pri Domju, kar pa je povezano z gospodarskimi in demografskimi gibanji v zvezi s tržaško industrijsko cono. Intaktnost območja je povzročila, da je prebivalstvo v veliki meri (deloma celo pretežno ali izključno) ostalo slovensko. Kmetijska proizvodnja je še nepričakovano velika, tako vinogradniška kot živinorejska ali vrtnarska. Vse to daje svojstven pečat obmeštju, ki ga gospodarska in demografska nemoč Trsta puščata v senci sodobnih sociogospodarskih tokov in prostorske preobrazbe.

LITERATURA IN VIRI:

1. Akti študijskega srečanja o Krasu, Veliki Repen 1970.
2. Ambrožič Počkar Marija: Posebni aspekti razvoja obmejnih območij, Gradivo simpozija o sociogospodarskih in prostorskih problemih Slovencev v Italiji, Trst 1977.
3. L'andamento economico delle Province di Trieste, Ufficio provinciale di statistica, Trieste.
4. Brezigar Bojan: Bodočnost nabrežinskih kamnolomov, Jadranski koledar 1976, p. 73-77.
5. Brezigar Bojan: Črne gradnje na Krasu, Jadranski koledar 1977, p. 99-107.
6. Brezigar Bojan: Sesljan v načrtih. Jadranski koledar 1973, p. 96-102.
7. Bubnič Albin: Tovarna "Grandi motori" pri Boljuncu in interesi slovenske narodnostne skupnosti, Jadranski Koledar 1968, p. 3 - 8.
8. Censimento Generale dell' Agricoltura del 1971.
9. Censimento Generale della Popolazione, 1951, 1961, 1971, Istituto centrale di statistica, Roma.
10. Cevc Tone: Ljudska arhitektura na Krasu, Jadranski koledar 1978; p. 160-164
11. Compendio statistico Friuli Venezia Giulia, Trieste 1973, 1974.
12. Costa Roberto: Splošna vprašanja o zaščiti človekovega okolja in posebna vprašanja Krasa, Akti študijskega srečanja o Krasu, Veliki Repen, 1970, p. 5 - 6.
13. Čermelj Lavo: Slovenci in Hrvatje pod Italijo, Ljubljana 1938.
14. Čok Andrej: Lonjer skozi stoletja, Jadranski koledar 1975, p. 178-195.

15. Enciklopedija Monografica del Friuli Venezia Giulia, Udine 1971.
16. Formazarič Elio: Dvajset let obmejnih sporazumov, Jadranski koledar 1976, Tržaški tisk, Trst 1976, p. 28-34.
17. Fornazarič Elio: Dvojni suhozemni terminal Fernetiči-Sežana, Jadranski koledar 1974, p. 27-33.
18. Fornazarič Elio: Obmejni trgovinski promet med tržaškim ozemljem in obmejnimi jugoslovanskimi področji, Jadranski koledar 1962, p. 33-34.
19. Fornazarič Elio: Poslovno sodelovanje pristanišč ob severnem Jadranu, Jadranski koledar 1978, p. 43-46.
20. Furlan Dušan: Gospodarsko stanje Devinsko-Nabrežinske občine in možnosti njegovega razvoja, Jadranski koledar 1959, p. 72-80.
21. Giaretta G.: The Karst of the Province of Trieste - a Traditional recreation Area for a Town of 270000 Inhabitants, Poročilo na mednarodnem simpoziju o turistični geografiji, Birmingham 1977.
22. Goljak Rudi: Tržaški zaliv - zemljepisna črta, Jadranski koledar 1959, p. 111-117.
23. Grbec Marij: Pokrajinska uprava in naše kmetijstvo, Jadranski koledar 1959, p. 68-71.
24. Hočevar Toussaint: Meddržavna industrijska cona - teoretski in aplikativni vidiki, Gradivo simpozija o sociogospodarskih in prostorskih problemih Slovencev v Italiji, Trst 1977.
25. Hočevar Toussaint, Lokar Alessio: Economic policy implications of differentiated occupational structures of Slovenes and Italians in Trieste, Gradivo mednarodne konference o manjšinah, Trst 1974.
26. Jelinčič Zorko: Domovina "Lepe Vede" Cilj raznarodovalne politike, Jadranski koledar 1962, p. 45-54.

27. Jurišević Fran: Razvoj kmetijskega združništva na Tržaškem, Zbornik Biotehnične fakultete Univerze v Ljubljani, 1975, 24, p. 21-36.
28. Klemenčič Marijan: Funkcijska analiza naselij na Tržaškem Krasu, Geografski vestnik 49, Ljubljana 1977.
29. Klemenčič Marijan: Poskus opredelitve vrednosti kultiviranega kraškega sveta za slovensko narodnostno skupnost na Tržaškem, Geographica Slovenica 6, Ljubljana 1978.
30. Klemenčič Marijan; Stranj Pavel, Svetina Vito: Analiza prostorskih sociogospodarskih in narodnostnih problemov na območju predvidene jugoslovansko-italijanske proste industrijske cone na Tržaškem Krasu. Gradivo simpozija o sociogospodarskih in prostorskih problemih Slovencev v Italiji, Slori, Trst 1977.
31. Klemenčič Vladimir: Obmejne regije in narodnostne manjšine, IGU, Ljubljana 1978.
32. Klemenčič Vladimir: Obmejne regije Slovenije in njeni regionalno prostorski problemi, Informacije ^{Zavod} SRS za regionalno prostorsko planiranje, 26, 1972.
33. Klemenčič Vladimir: Pokrajina med Snežnikom in Slavnikom, Ljubljana, SAZU 1959.
34. Klemenčič Vladimir: Regionalna preobrazba s Slovenci poseljenega območja ob italijansko-jugoslovanski meji v Italiji, Geografski vestnik 47, 1977.
35. Klemenčič Vladimir: Sodobni problemi narodnih manjšin v luči prostorske urbanizacije, Sodobnost 22, 1974, 819/10, p. 774-778.
36. Klemenčič Vladimir: Sodobni problemi regionalnega razvoja Krasa in perspektive njegovega nadaljnjega razvoja, Jadranski koledar 1971, p. 205 - 208.

37. Klemenčič Vladimir; Jeršič Matjaž: Problemi socio-geografici della frontiera aperta (con riferimento alle frontiere Jugoslavia - Italia e Jugoslavia-Austria). - V: Prospetiva di Efficienza Numeri unici di sociologia. Trento 1972., 4, 63-71. (Vonferenze Internationale di Gorizia, 24-27. marca 1972).
38. Klemenčič Vladimir, Miklavc Janja: Problemi prebivalstva o obmejnih dežel Furlanije Julijske krajine v Italiji, Koroške in Štajerske v Avstriji ter županije Vas in Zala na Madžarskem, IGU, Ljubljana 1978.
39. Klemenčič Vladimir; Šiškovič Karel: vrednotenje socialno-gospodarskih Slovencev v Italiji, gradivo simpozija o sociogospodarskih in prostorskih problemih Slovencev v Italiji, Trst 1977.
40. Kodrič Miloš: Gospodarstvo Trsta in Slovenci. Jadranski koledar 1969, p. 4 - 11.
41. Kravos Egon: Razvoj obmejnega prometa na osnovi videmskega spprazuma. Jadranski koledar 1959, p. 67-68.
42. Kravos Egon: Štiriletna uprava slovenskih občin na Tržaškem, Jadranski koledar 1961, p. 32-35.
43. Križnar Naško: Slovenski Kras (Oris etnološke problematike), Jadranski koledar 1978, p. 147-153.
44. Lokar Aleš: Nekateri vidiki družbeno-gospodarske podobe Slovencev v Italiji. Gradivo simpozija o sociogospodarskih in prostorskih problemih Slovencev v Italiji, Trst 1977.
45. Marc Miloš: Jezero brez vode, Jadranski koledar 1968, p. 215-217.
46. Melik Anton: Slovensko Primorje. SAZU, Ljubljana 1960.
47. Molino Domenico: Le ferrovie e il porto di Trieste, L'Universo, LIII (1973), 6, p. 1291-1324.
48. Moritsch Andreas: Das nabe Triester Hinterland, Wien 1969.

49. Oblak Stane: Vprašanje Tržaškega in Goriškega Krasa, Jadranski koledar 1976, p. 71-72.
50. Oblak Stane: Zeleni načrti, Jadranski koledar 1977, p. 108-111.
51. Pahor Samo: Iz zgodovine Kontovela, Jadranski koledar 1962, p. 102-104.
52. Pahor Samo: Razvoj ozemlja in prebivalstva občin zgonik in Repentabor, Jadranski koledar 1971, p. 74 - 78.
53. Pahor Samo: Upravno politične razdelitve občine Trst. Jadranski koledar 1973, p. 72 - 80.
54. Pahor Samo: Škedenj in škedenjci, Jadranski koledar 1967, p. 108-111.
55. Pak Mirko: Oskrba v obmejnem prostoru, Gradivo simpozija o sociogospodarskih in prostorskih problemih Slovencev v Italiji, Trst 1977.
56. Penko Tone: Zaščita rastlin na tržaškem Krasu, Jadranski koledar 1967, p. 67-70.
57. Pertot Riko: Barkovljansko gospodarstvo okrog leta 1900, Jadranski koledar 1962, p. 98-101.
58. Pertot Riko: Nekdanje in današnje Berkovlje, Jadranski koledar 1969, p. 188-194.
59. Peterlin Stane: Nekaj vprašanj varstva Krasa, Akti študijskega srečanja o Krasu, Trst 1970.
60. Polli Silvio: Dati climatici di Trieste e dintorni, Trieste 1953.
61. I quattro gruppi nazionali del Friuli-Venezia Giulia, Gruppo di studio "Alpina", Bellinzona 1975.
62. Race Mitja: Problematika tovarnega postajališča na Ferretičih pri Trstu, Gradivo simpozija o sociogospodarskih in prostorskih problemih Slovencev v Italiji, Trst 1977.
63. Radinja Darko: Načrti o zaščiti Kraške pokrajine na Tržaškem. Geografski obzornik XIV,4, 1967, p. 117-121.

64. Regione Friuli Venezia Giulia - Zone socio-economiche,
Direzione regionale della programmazione e statistica, Udine 1972.
65. Rejec Albert: Bližnje Tržaško zaledje (povzetek študije Moritscha), Jadranski koledar 1971, p. 211-218.
66. Renko Stanislav: Kje prebivamo in koliko nas je Slovencev v Italiji, Tržaški tisk, Trst 1971.
67. Renko Stanislav: Od Pariza do Osima.
Jadranski koledar 1977, p. 29-35.
68. Renko Stanislav: 30-letnica popisa mirovne pogodbe v Parizu,
Jadranski koledar 1976, p. 35-40.
69. Rutar Simon: Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra, Ljubljana 1896.
70. Sambri Claudio: Una frontiera aperta (indegini sui valichi italo-jugoslavi). Bologne 1970.
71. Samsa Bogo: Izzeljevanje iz Tržaške pokrajine. Draga 1968, Trst 1969.
72. Schifrer G.: Il confine orientale d'Italia, Boll. Soc.Geogr. Ital., 1958, p. 601-606.
73. Semerani L., De Rosa D., Celli L.: Il corso triestino Santa Crose, Trieste, 1970.
74. Sevnik Franjo: Obnova gozdov na golem Krasu.
Jadranski koledar 1968, p. 207-214.
75. Slovenci v Italiji po drugi svetovni vojni, 1975.
76. Sosič Ivan: Črtice iz preteklosti Opčin,
Jadranski koledar 1968, p. 178-192.
77. Šiškovič Karel: Gorske skupnosti zadevajo tudi Slovence.
Jadranski koledar 1974, p. 34-39.
78. Šiškovič Karel: Razvoj družbeno-gospodarske strukture Slovencev v Italiji.
Jadranski koledar 1978, p. 113 - 118.
79. Tržaško ozemlje, zemljevid s krajevnimi in ledinskimi imeni, SM, ZTT, 1978.
80. Valenčič Boris: Demografija Trsta od 1800 do 1921.
Jadranski koledar 1977, p. 173-178.

81. Valussi Giorgio: Il Confine Nordorientale d'Italia, Trst 1972.
82. Valussi Giorgio: Friuli-Venezia Giulia, Torino, U.T.E.T. 1970.
83. Valussi Giorgio: La fonction internationale de la frontiere italo-yougoslave, Cahiers de geogr. de Quebec, 18 (1974), 43, p. 61-82.
84. Vilhar Srečko: Slovenski ribiči, pomorščaki in ladjarji na Tržaškem, Jadranski koledar 1962, p. 157-162.
85. Vremec Vladimir: Kmetijski zakoni, Jadranski koledar 1975, p. 69-76.
86. Vremec Vladimir: Mali vodnik skozi kmetijsko zakonodajo, Jadranski koledar 1970, p. 90-100.
87. Volk Lucijan: Nova upravna razdelitev tržaške občine. Jadranski koledar 1978, p. 47-50.
88. Vremec V., Kokorovec M., Race M.: Prostorsko planiranje turizma in rekreacije v obalnem pasu in na kraški planoti na Tržaškem, Geographice Slovenice 5. Ljubljana 1977, p. 151-155.
89. Vršaj Egidio: La Cooperazione Economice Alpe-Adria, Edizioni Rivista Mladike, Trieste 1975.
90. Žiberna Joško: Italijansko-jugoslovansko gospodarsko sodelovanje in obmejna območja, Jadranski koledar 1967, p. 56 - 59.

SEZNAM DIAGRAMOV IN KARTOGRAMOV

1. Starostna piramida za tržaško pokrajino 1971 po narodnostni pripadnosti prebivalstva.
2. Starostna piramida za tržaško občino 1971 po narodnostni pripadnosti prebivalstva.
3. Starostne piramide za repentaborsko, zgoniško, miljsko, devinsko-nabrežinsko in dolinsko občino 1971 po narodnostni pripadnosti prebivalstva.
- ✓ 4. Tržaško - gibanje poljedelskih površin po občinah v obdobju 1951-1975.
- ✓ 5. Tržaško - gibanje travniških površin po občinah v obdobju 1951 - 1975.
- ✓ 6. Tržaško - gibanje števila živine v obdobju 1930-1976.
- ✓ 7. Tržaško - gibanje števila goveje živine po občinah v obdobju 1953-1976.
- ✓ 8. Tržaško - gibanje števila ovac po občinah v obdobju 1953-1976.
- ✓ 9. Tržaško - gibanje števila konj po občinah v obdobju 1953-1976.
- ✓ 10. Tržaško - gibanje števila kozopov po občinah v obdobju 1953-1976.
- ✓ 11. Tržaško - gibanje števila prašičev po občinah v obdobju 1953-1976.
- ✓ 12. Tržaško - gibanje proizvodnje rezanega in gradbenega kamna v obdobju 1954-1976.
13. Tržaško - pogostnost voženj lokalnih avtobusov 1978.
- ✓ 14. Oskrbna središča I. stopnje na tržaškem podeželju 1978.
- ✓ 15. Oskrbna središča II. stopnje na tržaškem podeželju 1978.
- ✓ 16. Oskrbna središča III. stopnje na tržaškem podeželju 1978.
- ✓ 17. Oskrbna središča IV. stopnje na tržaškem podeželju 1978.
- ✓ 18. Oskrbna središča I., II., III. in IV. stopnje na tržaškem podeželju 1978.
- ✓ 19. Regionalna razporeditev gostinskih obratov (gostilen) na tržaškem podeželju 1978.
- ✓ 20. Regionalna razporeditev restavracij na tržaškem podeželju 1978.
- ✓ 21. Regionalna razporeditev hotelov na tržaškem podeželju 1978.

ITALIJANSKO-SLOVENSKI ABECEDNI SEZNAM KRAJEVNIH IMEN

Aquilinia	F 8	Žavlje
Aurisina	C 3	Nabrežina
B. San Primo	D 3	Boršt
B. Vignano	F 8	Vinjan
Bagnoli della Rosandra	G 7	Boljunec
Banne	F 5	Bani
Barcola	E 5	Barkovlje
Basovizza	G 6	Bazovica
Belpoggio	F 8	Beloglav
Borgo Grotta Gigante	E 4	Briščki
Borgo S. Nazario	D 4 E 4	Begunsko naselje San Nazario
Bottazzo	H 7	Botač
Bristie	D 3	Brišče
Campo Sacro	D 3-D 4	Božje polje
Caresana	G 8	Mačkovlje
Cattinara	G 7	Katinara
Cerei	E 8	Cerej
Ceroglie	B 1	Cerovlje
Chiadino	F 6	Kjadin
Chiamapore	D 8	Čampore
Colludrozza	E 3	Koludrovica
Contovello	D 4	Kontovel
Crociata di Prebenico	G 8	Križpot
Crogole	G 8	Kroglje
Devincia	D 4	Devianščina
Domino	G 7	Domjo
Draga Sant'Elia	H 7	Draga
Duino	A 2	Devin
Ferneti	G 4	Fernetiči
Gabrovizza San Primo	D 3	Gabrovec
Grignano	D 4	Grljan
Gropada	G 6	Gropada
Grozzana	I 7	Gročana

Lacotisce	G 8 Lakotišče
Lazzaretto	D 8 Lazaret
Log	G 7 Log
Longera	G 7 Lonjer
M. Grisa	E 5 Griža
Malchina	C 1 Mavhinje
Mattonaia Triestina	G 8 Krmenka
Medeazza	A 1 Medja vas
Mocco	G 7 Zabrežec
Monrupino	F 4 Repentabor
Muggia	E 8 Milje
Muggia Vecchia	E 8 Stare Milje
Noghera	F 8 Oreh
Padriciano	G 6 Padriče
Pesek di Grozzana	H 7 Pesek
Prebenico	G 8 Prebeneg
Precenico	C 2 Prečnik
Precenico Inferiore	C 2 Dolnji Prečnik
Precenico Superiore	C 2 Gornji Prečnik
Prepotto	C 2 Praprot
Prosecco	D 4 Prosek
Publie di Domino	G 7 Polje
Rabuiese	F 8 Rabujez
Roiano	E 6 Rojan
Rozzol	F 6 Rocol
Rupingrande	F 4 Repen
Rupinpiccolo	E 3 Repnič
S. Bartolomeo	D 8 Sv. Jernej
S. Floriano	D 8 Sv. Florjan
S. Maria Maddalena	H 7 Sv. Marija Magdalena
S. Maria Maddalena	F 7 Sv. Marija Magdalena
S. Rocco	E 8 Sv. Rok
Sagrado di Sgonico	E 3 Zagradec
Sales	D 3 Salež
Samatorza	D 2 Samatorca

San Dorligo della Valle		G 8 Dolina
San Giovanni al Timavo		A 1 Štivan
San Giuseppe della Chiesa		G 7 Ricmanje
San Lorenzo		H 7 Jezero
San Pelagio		C 2 Šempolaj
Sant'Antonio in Bosco		G 7 Boršt
Santa Barbara		E 8 Korošci
Santa Groce		C 3 Križ
Sgonico		E 3 Zgonik
Sistiana		B 2 Sesljan
Slivia		C 2 Slivno
T Rosandra	H 7 -	H 8 Glinščica
Ternova Piccola		D 2 Trnovica
Trebiciano		F 5 Trebče
Trieste		E 6 Trst
Villa Opicina		E 5 Opčine
Villaggio del Pescatore		A 1 Begunsko naselje San Marco
Visogliano		B 2 Vižovlje
Zindis	D 8 -	E 8 Cindis
Zolla		F 4 Čal

Tabela 1: Srednje mesečne temperature na Tržaškem⁴

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	letna
Bazovica	1,3	2,4	5,7	9,7	14,5	18,2	20,5	19,9	16,2	11,6	6,6	3,5	10,9
Opčine	1,2	2,5	6,0	10,3	14,8	18,6	21,1	20,3	16,6	11,6	6,8	3,1	11,1
Križ	3,0	3,5	6,9	11,3	16,2	19,8	21,8	21,1	17,2	12,6	8,0	4,7	12,3
Trst	4,7	5,5	9,2	12,8	17,7	21,2	23,7	23,3	19,6	14,7	9,9	6,7	14,1

Tabela 2: Povprečne mesečne količine padavin na Tržaškem⁴

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	letna
Bazovica	59	61	80	84	100	114	103	104	122	150	106	97	1180
Opčine	52	59	87	79	112	117	93	103	125	144	104	82	1158
Križ	43	59	114	60	98	138	95	114	143	176	129	100	1299
Trst	60	56	81	84	78	100	85	98	111	116	115	94	1078

Tabela 3: Gibanje števila prebivalcev na Tržaškem po občinah^{1c}

	1951	1961	1971	61/51	71/61	71/51
DN	5149	6151	7542	119	123	146
RE	572	640	702	112	110	123
MI	12623	12638	13104	100	104	104
DO	4821	5175	5683	107	110	118
ZG	1316	1318	1394	100	106	106
TS	272 522	272723	271879	100	100	100
Skupaj	297 003	298654	300304	101	101	101

Tabela 4: Rezidenčno prebivalstvo na Tržaškem po povojnih popisih glede na značaj poselitve¹

	v centrih			v jedrih			v samostojnih hišah		
	1951	1961	1971	1951	1961	1971	1951	1961	1971
DN	3938	4854	6578	903	654	690	308	9	274
RE	572	605	702	-	-	-	-	35	-
MI	5820	9465	12034	905	775	293	5898	1621	777
DO	3276	3478	4351	1266	703	1218	279	268	114
ZG	1022	1014	1134	142	76	116	152	154	144
TS	269543	270240	270131	1050	439	897	1929	1571	851
Skupaj	284171	289656	294930	4266	2647	3214	8566	3658	2160

Tabela 5: Število prebivalcev in naselij po velikostnih skupinah naselij na tržaškem 1971

	število naselij			število prebivalcev		
	kras	fliš	skupaj	kras	fliš	skupaj
0 - 49	6	4	10	158	83	241
50 - 99	8	6	14	614	367	981
100 - 199	11	6	17	1583	914	2497
200 - 499	11	8	19	3238	2633	5871
500 - 999	4	1	5	2805	851	3656
1000 - 2999	5	3	8	9434	4960	14394
3000 - 9999	1	1	2	5819	7814	13633
(10000 in več) (1)				(Trst)		
razpršene hiše				871	887	1758
	46	29	75	24522	18509	43031

Tabela 6: Aktivno prebivalstvo po dejavnosti na Tržaškem po občinah 1951¹

	kmet.	ind.	gradb.	energ.	transport	trgovina	bančn.	admin.	skupaj
DN	10	34,9	13,7	1,2	8,4	11,8	0,1	19,8	100,0
RE	12,7	43,7	9,0	0,7	3,3	22,0	-	8,6	100,0
MI	7,8	56,1	11,0	0,5	4,0	10,4	0,4	9,8	100,0
DO	20,4	29,0	22,0	1,0	4,4	16,3	-	6,9	100,0
ZG	24,7	17,0	26,4	0,2	7,1	15,6	-	9,0	100,0
TS	1,3	25,1	6,9	1,0	14,8	25,7	2,3	22,9	100,0
Skupaj:	2,2	26,6	7,5	1,0	14,0	24,7	2,1	21,9	100,0

Tabela 7: Aktivno prebivalstvo po dejavnosti na Tržaškem po občinah 1961¹

	kmet.	ind.	gradb.	energ.	transport	trgovina	bančn.	admin.	sto- ritve	skupaj
DN	7,4	37,4	13,3	0,8	9,2	12,8	0,3	13,2	5,6	100,0
RE	4,4	37,0	8,4	1,0	3,7	17,5	-	24,6	3,4	100,0
MI	5,2	52,7	10,2	0,3	4,9	11,0	0,5	9,8	5,4	100,0
DO	11,5	38,5	23,0	0,3	6,2	10,3	0,1	5,2	4,8	100,0
ZG	13,8	31,2	15,3	0,2	8,1	15,3	0,4	13,2	2,5	100,0
TS	1,2	25,8	8,1	0,8	15,1	19,6	2,6	15,5	11,3	100,0
Skupaj:	1,8	27,3	8,6	0,9	14,3	18,9	2,4	15,0	10,8	100,0

Tabela 8: Aktivno prebivalstvo po dejavnosti in jezikovni pripadnosti na Tržaškem

	kmet.	industr.	gradb.	energetika	trgovina	transport	bančniš- tvo	storitve	admin.	skupaj
Devin-Nabrežina	3,9	35,7	6,3	0,9	18,1	10,0	0,9	12,4	11,8	100
Italijani	4,0	33,4	5,7	1,3	16,9	11,1	1,3	10,6	15,7	100
Slovenci	3,8	39,4	7,1	0,2	20,0	8,2	0,3	15,3	5,7	100
Repentabor	1,8	28,6	8,6	0,7	22,1	7,1	1,1	5,0	25,0	100
Italijani	-	7,0	2,3	-	8,1	3,5	2,3	3,5	7,3	100
Slovenci	2,6	38,1	11,3	1,0	28,4	8,8	0,5	5,7	3,6	100
Milje	2,9	47,6	8,9	0,4	14,5	7,5	0,8	10,9	7,1	100
Italijani	2,8	47,3	8,5	0,4	14,6	7,5	0,8	10,8	7,3	100
Slovenci	4,7	41,4	16,5	-	13,7	9,0	-	12,3	2,4	100
Dolina	4,2	39,0	16,8	0,1	14,4	7,4	0,4	9,2	8,5	100
Italijani	0,8	43,9	11,4	-	11,6	7,9	0,5	8,8	15,1	100
Slovenci	6,0	36,4	19,5	0,1	15,8	7,2	0,3	9,4	5,3	100
Zgonik	0,4	28,3	10,1	-	14,1	14,3	1,3	7,6	14,9	100
Italijani	2,7	13,3	5,4	-	12,5	17,0	3,6	4,5	41,0	100
Slovenci	11,2	32,0	11,4	-	14,6	13,7	0,7	8,4	8,0	100
Trst	0,5	24,0	5,6	0,9	20,0	15,3	3,5	17,0	13,2	100
Italijani	0,3	23,9	5,4	0,9	19,9	15,4	3,6	16,9	13,7	100
Slovenci	3,3	24,8	9,8	0,8	22,8	12,4	1,2	18,9	6,0	100
Provincia	0,8	25,8	6,1	0,8	19,6	14,6	3,2	16,3	12,8	100
Italijani	0,5	25,3	5,6	0,9	19,5	14,9	3,4	16,4	13,5	100
Slovenci	4,2	29,7	11,5	0,5	20,7	10,9	0,9	15,8	5,8	100

Tabela 9: Aktivni prebivalstvo gléde na starost, dejavnost in jezikovno pripadnost po občinah na Tržaškem 1971¹

	14 - 20			21 - 29			30 - 54			55 - 59			60 - 64			65 in več			kmet.	ind.	ostale dej.	-
	kmet.	ind.	ostale dej.	kmet.	ind.	ostale dej.	kmet.	ind.	ostale dej.	kmet.	ind.	ostale dej.	kmet.	ind.	ostale dej.							
Devin-Nabrežina	1,0	10,1	9,2	14,3	21,6	18,9	52,3	57,3	59,2	12,4	6,6	6,6	11,4	3,4	3,1	8,6	1,0	3,0	100	100	100	
Italijani	1,5	9,8	8,1	19,7	22,4	18,3	47,0	58,0	61,3	12,1	5,8	7,6	15,2	3,0	2,7	4,5	0,9	2,1	100	100	100	
Slovenci	-	10,4	11,0	5,1	20,7	20,2	61,5	56,4	55,5	12,8	7,7	4,7	5,1	3,8	3,9	15,5	1,0	4,7	100	100	100	
Repentabor	-	9,4	10,7	-	19,8	34,8	60,0	63,3	45,0	-	2,8	5,3	40,0	3,8	2,4	-	0,9	1,8	100	100	100	
Italijani	-	-	5,1	-	-	51,3	-	62,5	39,7	-	12,5	2,6	-	12,5	-	-	12,5	1,3	100	100	100	
Slovenci	-	10,2	15,7	-	21,4	21,3	60,0	63,3	50,6	-	2,0	7,6	40,0	3,1	4,5	-	-	-	100	100	100	
Milje	-	7,8	9,6	0,7	21,3	26,6	46,1	58,4	52,3	20,3	9,8	6,5	18,2	2,1	3,1	14,7	0,6	1,9	100	100	100	
Italijani	-	7,9	9,7	0,8	21,3	26,9	47,3	58,5	52,0	20,3	9,6	6,6	17,3	2,1	3,0	14,3	0,6	1,8	100	100	100	
Slovenci	-	7,3	6,3	-	22,0	17,7	30,0	56,1	62,0	20,0	12,2	3,8	30,0	2,4	5,1	20,0	-	5,1	100	100	100	
Dolina	-	9,4	8,6	2,1	22,7	29,0	46,8	58,7	53,0	12,5	7,4	5,6	14,6	1,5	2,7	24,0	0,3	1,1	100	100	100	
Italijani	-	7,8	8,2	16,7	28,8	36,5	-	57,0	49,5	16,7	4,9	4,0	16,6	1,5	1,2	50,0	-	0,6	100	100	100	
Slovenci	-	10,3	8,9	1,1	19,7	24,6	50,0	59,4	55,0	12,2	8,6	6,6	14,4	1,5	3,5	22,3	0,5	1,4	100	100	100	
Zgonik	-	17,0	10,8	5,8	24,5	28,8	48,1	51,8	53,1	11,5	3,8	4,2	19,2	2,4	1,4	15,4	0,5	1,7	100	100	100	
Italijani	-	14,3	10,2	33,3	23,8	38,6	33,4	38,1	44,4	-	19,0	2,3	-	4,8	1,1	33,3	-	3,4	100	100	100	
Slovenci	-	17,3	11,1	4,1	24,6	24,6	49,0	53,4	56,8	12,2	2,1	5,0	20,4	2,1	1,5	14,3	0,5	1,0	100	100	100	
Trst	3,1	6,9	4,8	5,5	21,1	18,8	49,5	57,1	58,8	13,8	9,0	9,2	13,3	3,8	5,2	14,8	2,1	3,2	100	100	100	
Italijani	4,2	6,9	5,0	7,0	21,1	18,8	51,8	57,3	58,8	14,3	8,9	9,2	11,5	3,8	5,1	11,2	2,0	3,1	100	100	100	
Slovenci	1,2	7,3	5,5	2,9	21,6	20,4	45,5	53,8	53,0	12,9	10,6	9,8	16,4	4,4	7,2	21,1	2,3	4,1	100	100	100	
Provinca	1,7	7,2	7,4	5,4	21,2	19,3	49,0	57,2	58,2	14,3	8,9	9,0	14,6	3,6	5,0	15,0	1,9	3,1	100	100	100	
Italijani	2,6	7,0	5,2	7,3	21,3	19,1	49,2	57,3	58,7	15,6	8,9	9,0	13,6	3,6	5,0	11,7	1,9	3,0	100	100	100	
Slovenci	0,5	9,0	6,9	2,7	21,2	21,1	48,8	55,8	53,7	12,6	9,1	8,5	15,9	3,4	6,1	19,5	1,5	3,7	100	100	100	

Tabela 10: Kmetije po velikostnih skupinah po občinah na Tržaškem³

ha	Devin Nabrežina		Repentabor		Milje		Dolina		Zgonik		Trst		Pokrajina		%
	število kmetij	%	število kmetij	%	število kmetij	%	število kmetij	%	število kmetij	%	število kmetij	%	število kmetij	%	
do 1	39	2,38	-	-	421	25,72	487	29,75	1	0,06	689	42,09	1.637	100	
1,01 - 2	33	7,93	2	0,48	80	19,23	135	32,45	6	1,45	160	38,46	416	100	
2,01 - 3	32	14,96	6	2,80	27	12,62	48	22,43	7	3,27	94	43,92	214	100	
3,01 - 5	37	14,12	16	6,11	22	8,40	33	12,60	19	7,25	135	51,52	262	100	
5,01 - 10	83	25,94	32	10,-	10	3,12	42	13,12	58	18,13	95	29,69	320	100	
10,01- 20	68	38,86	18	10,29	6	3,42	5	2,86	51	29,14	27	15,43	175	100	
20,01-50	26	59,09	3	6,82	1	2,27	-	-	10	22,73	4	9,09	44	100	
nad 50	2	22,22	-	-	1	11,11	2	22,22	3	33,33	1	11,11	9	100	

Tabela 11: Starostna sestava prebivalstva naselij Lonjer, Trebče in Gropada²

	0 - 14	15 - 59	60 in več	skupaj	število prebiv. 1971
Lonjer	14,5	60,5	25	100	378
Trebče	18	58	24	100	673
Gropada	16	59	25	100	271

Tabela 12: Socialnoekonomska sestava gospodinjstevnaselij Lonjer, Trebče in Gropada²

	g o s p o d i n j s t v a				štev. anket. gospod.
	kmečka	delavsko-kmečka	nekmečke	skupaj	
Lonjer	-	22	78	100	95
Trebče	-	4	96	100	205
Gropada	11	51	38	100	76

Tabela 13: Gospodinjstva glede na število aktivnih članov v naseljih Lonjer, Trebče in Gropada²

	brez aktivnega člana	število aktivnih članov					skupaj
		1	2	3	4	5	
Lonjer	25	43	24	6	2	100	
Trebče	33	42	19	4	2	100	
Gropada	7	21	38	27	7	100	

Tabela 14: Demografska struktura gospodinjstev za naselja Lonjer, Trebče in Gropada²

	1	2	3	4	5	6	7	8	Skupaj
Lonjer	6	26	11	1	1	22	29	4	100
Trebče	12	21	10	-	7	13	32	5	100
Gropada	11	7	11	1	4	32	27	7	100

LEGENDA

gospodinjstva s člani:

- 1 starejšimi od 70 let
- 2 starejšimi od 50 let
- 3 stare in srednje generacije
- 4 stare in mlade generacije
- 5 srednje generacije
- 6 vseh treh generacij
- 7 srednje in mlade generacije
- 8 mlajšimi od 30 let

Tabela 15: Poklicna sestava prebivalstva naselij Lonjer, Brebče in Gropada²

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	skupaj
Lonjer	10	14	25	6	6	21	71	2	23	1	57	40	276
Trebče	39	74	16	4	-	64	109	-	21	-	116	142	585
Gropada	21	29	6	2	46	39	34	1	11	-	44	35	268

Legenda:

1 predšolski otroci	7 KV
2 šolarji	8 VKV
3 dijaki, vajenci	9 uslužbeni
4 študenti	10 vodilni delavci
5 kmetje	11 gospodinje
6 NKV	12 upokojenci

Tabela 16: Motivi odhajanja preko meje za prebivalce naselij Lonjer, Trebče in Gropada²

	Lonjer	%	TREbče	%	Gropada	%
nakupi	68		44		17	
obisk sorodnikov	27		13		16	
obdelava zemlje, zaposlitev			4		9	
izleti, letovanje	34		27			
dopolnjujoči interesi					52	
ne hodi	3		12		6	
udeleževanje kulturnih prireditev	8					
	100		100		100	

Tabela 17: Pogostnost odhajanja preko meje za naselja: Lonjer, Trebče in Gropada

	Lonjer	%	Trebče	%	Gropada	%
večkrat tedensko	10		11		5	
enkrat tedensko	60		42		43	
nekajkrat mesečno	10		20		20	
enkrat mesečno	1		9		-	
nekajkrat letno	19		14		7	
enkrat letno, poredko			4		25	
	100		100		100	

Tabela 18: Odseljeni prebivalci iz Trebč v obdobju 1966 - 1976²

Kraj doselitve	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	Skupaj
Trst	1	-	1	3	1	3	1	1	1	1	2	15
Tržaško podeželje	1	1	1	2	1	-	-	1	2	1		10
Furlanija	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Ostala Italija	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
- 10 km obmejni pas v Jugoslaviji	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Ostala Jugoslavija	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skupaj	2	2	2	5	2	4	1	2	4	2	2	28

Tabela 19: Došeljani prebivalci v Trebče²

Kraj odselitve	- 1945	46-55	56 - 60	61 - 70	1971	1972	1973	1974	1975	1976	Skupaj
Trst	2	2	1	11	-	1	2	1	-	4	24
Tržaško podeželje	12	8	1	12	1	-	-	1	-	1	36
Furlanija	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Ostala Italija	1	2	2	2	-	-	1	-	-	-	8
- 10 km pas v Jugoslaviji	8	7	5	8	1	2	-	1	-	1	33
Ostala Jugoslavija		5	1	4	-	2	1	-	-	1	14
Skupaj	24	25	10	37	2	5	4	3	-	7	117

Tabela 20: Odseljeni prebivalci iz Gropade v obdobju 1966 - 1976²

Kraj doselitve	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	Skupaj
Trst	2	1					2		1			6
Tržaško podeželje	3		1	2			1	2	1	1		11
Furlanija												
Ostala Italija												
10 km obmejni pas v Jugoslaviji												
ostala Jugoslavija												
Skupaj	5	1	1,	2			3	2	2	1		17

Tabela 21: Doseljeni prebivalci v Gropadi²

Kraj odselitve	- 1945	46-55	56-60	61-70	1971	1972	1973	1974	1975	1976	skupaj
Trst		1		1				1		3	6
Tržaško podeželje	7	3	5	2	-	1	-	1	1	2	22
Furlanija							1				1
Ostala Italija							1		2		3
10 km obmejni pas v Jugoslaviji	5	1	1	3			3	2	1		16
Ostala Jugoslavija	1	1			1		1				4
Skupaj	13	6	6	6	1	1	6	4	4	5	52

Tabela 22: Opremljenost gospodinjstev v Gropadi 1. 1976²

	% od skupnega števila gospodinjstev (76)
voda v hiši	74
kopalnica	46
WC	22
stranišče v hiši	34
televizor	71
avtomobil	62
brez vsega	15
ni podatkov	7

Tabela 23: Število živine v Gropadi 1966 in 1976²

vrsta živine	1966	1976
konji	2	2
krave	130	52
junice	11	17
teleta	22	13
osli	1	1
prašiči	5	3
gospodinjstva brez živine	28	49
ni podatkov (štev.gospod.)	4	4

Tabela 24: Pripravljenost za kmetovanje v Gropadi 1976²

	% od skupnega števila gospodinjstev(76)
kot kmet	36
polkmet	57
ni kandidata	5
ne vem	7
brez odgovora	18

Viri: 1- popisi prebivalstva 1951, 1961, 1971 (ISTAT Rim)

2- anketiranje v Gropadi 1976, Trebčah 1977 in Lonjerju 1977 (Slori)

3- Censimento Generale dell'Agricoltura del 1971

4- Polli Silvio: Dati climatici di Trieste e dintorni, Ist, Tal. Trieste, Pubbl. 284. Trst 1953

K A Z A L O :

Stran

SODOBNI GEOGRAFSKI PROBLEMI TRANSFORMACIJE	
PODEŽELJA NA TRŽAŠKEM	
UVOD	1
Značaj podatkov	2
Osnovni podatki o Tržaški pokrajini	4
OSNOVNE PRIRODNE POTEZE TRŽAŠKEGA	6
PREBIVALSTVO	9
Gibanje števila prebivalstva	9
Prebivalstvo po dejavnosti	13
Gibanje strukture aktivnega prebivalstva po dejavnosti	14
Starostna in narodnostna sestava prebivalstva	15
ZNAČAJ POSELITVE	17
Naselja	17
Novejše tendence v gradbeni dejavnosti	19
JAVNI PROMET KOT DEJAVNIK PROSTORSKE DIFERENCIACIJE	22
Prometne razmere	22
Lokalni prometni sistem	22
CENTRALNOST PODEŽELSKIH KRAJEV NA TRŽAŠKEM	25
Funkcijska analiza naselij na Tržaškem Krasu	25
Metodološka zasnova	26
Nekatere značilnosti funkcionalnosti naselbin- skega omrežja na Tržaškem Krasu	27
Gostinstvo kot dejavnik oskrbe	31
KMETIJSTVO IN RAZVOJ REGIONALNE STRUKTURE	33
Povojni razvoj zemljiških kategorij	33
Razdobje 1957 - 1975	33
Zemljiške kategorije po občinah	36
Kmetijska proizvodnja	37
Živinorejska proizvodnja	37

	Stran
Razvoj govedoreje	37
Vinogradniška proizvodnja	38
RAJONIZACIJA KMETIJSKE PROIZVODNJE	40
Živinorejsko-vinogradniško območje I.....	40
Živinorejsko-vinogradniško vrtnarsko območje	40
Živinorejsko-vinogradniško območje II	40
Vinogradniško-živinorejsko območje	41
Vinogradniško-vrtnarsko-živinorejsko območje	41
Živinorejsko območje	41
Vinogradniško-vrtnarsko-živinorejsko območje	41
Vinogradniško-vrtnarsko območje	42
Vinogradniško-vrtnarsko-vinogradniško območje	42
Obmestno (predmestno) kmetijstvo kombiniranega	
tipa	42
ZNAČILNOSTI MESTNEGA ROBA NA PRIMERU PREDMESTNEGA	
NASELJA LONJER	43
Demografske poteze	43
Stanje kmetijstva	46
Oskrba prebivalstva	48
Glavni problemi v Lonjeru	49
Stiki z Jugoslavijo	49
PROSTORSKI SOCIOGOSPODARSKI IN NARODNOSTNI PROBLEMI	
NA OBMOČJU PREDVIDENE JUGOSLOVANSKO ITALIJANSKE	
PROSTE INDUSTRIJSKE CONE NA TRŽAŠKEM KRASU	50
Opis območja	50
Položaj	50
Politično teritorialne enote	50
Infrastrukture	52
Demografske poteze območja	52
Gibanje števila prebivalstva ..	52
Narodnostna struktura prebivalstva	55
Starostna struktura prebivalstva	55
Zaposlitvena struktura prebivalstva	56
Opremljenost stanovanj	58

	Stran
Stanje kmetijstva in živinoreje	59
Centralnost naselij	59
Kmečka izraba tal	60
Živinoreja	61
Kraško površje in kmetijstvo	61
Možnosti kmetijska na Krasu	61
Stopnja kultiviranosti kraškega sveta	62
Kmetijstvo kot ohranjevalec kulturne pokrajine	63
Socioekonomska analiza naselij Trebče in Gropada	65
Demografske razmere	65
Starostna struktura prebivalcev	65
Migracije prebivalstva	66
Narodnostna struktura prebivalstva	67
Socioekonomske razmere v Trebčah in Gropadi ..	67
Socioekonomska analiza gospodinjstev	68
Demografska struktura gospodinjstev	69
Narodnostna struktura gospodinjstev	70
Socioekonomska struktura gospodinjstev	70
Kmetijska proizvodnja in izraba zemlje	74
Problemi življenjskega okolja v vaseh Trebče in Gro- pada	75
Spremembe v načinu izrabe zemlje	77
Izraba zemlje v neagrarne namene	78
Lastniške značilnosti zemlje in dinamika menjave lastništva	79
Površine, ki so javna last	80
Urbanistični načrti in prostorski problemi	86
Nekateri prostorski problemi območja planirane proste industrijske cone	86
Obravnavana območja v luči deželnega urbanistič- nega načrta	87
POSKUS GEOGRAFSKE REGIONALIZACIJE TRIAŠKEGA	89
Nekateri elementi prostorskega strukture triaš- kega podeželja	89
Izhodišča za regionalizacijo	90

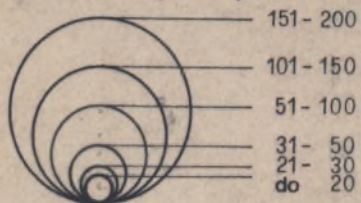
	Stran
Zahodni tršaški Kras	91
Vzhodni tršaški Kras	92
Bršanija	93
Žaveljsko območje	93
Miljski griči	93
Predmestno območje Trsta	94
LITERATURA IN VIRI	95
SEZNAM DIAGRAMOV IN KARTOGRAMOV	102
ITALIJANSKO-SLOVENSKE ABECEDNE SEZNAM KRAJEVNIH IMEN	103

TRŽAŠKO

Število goveje živine po naseljih 1978

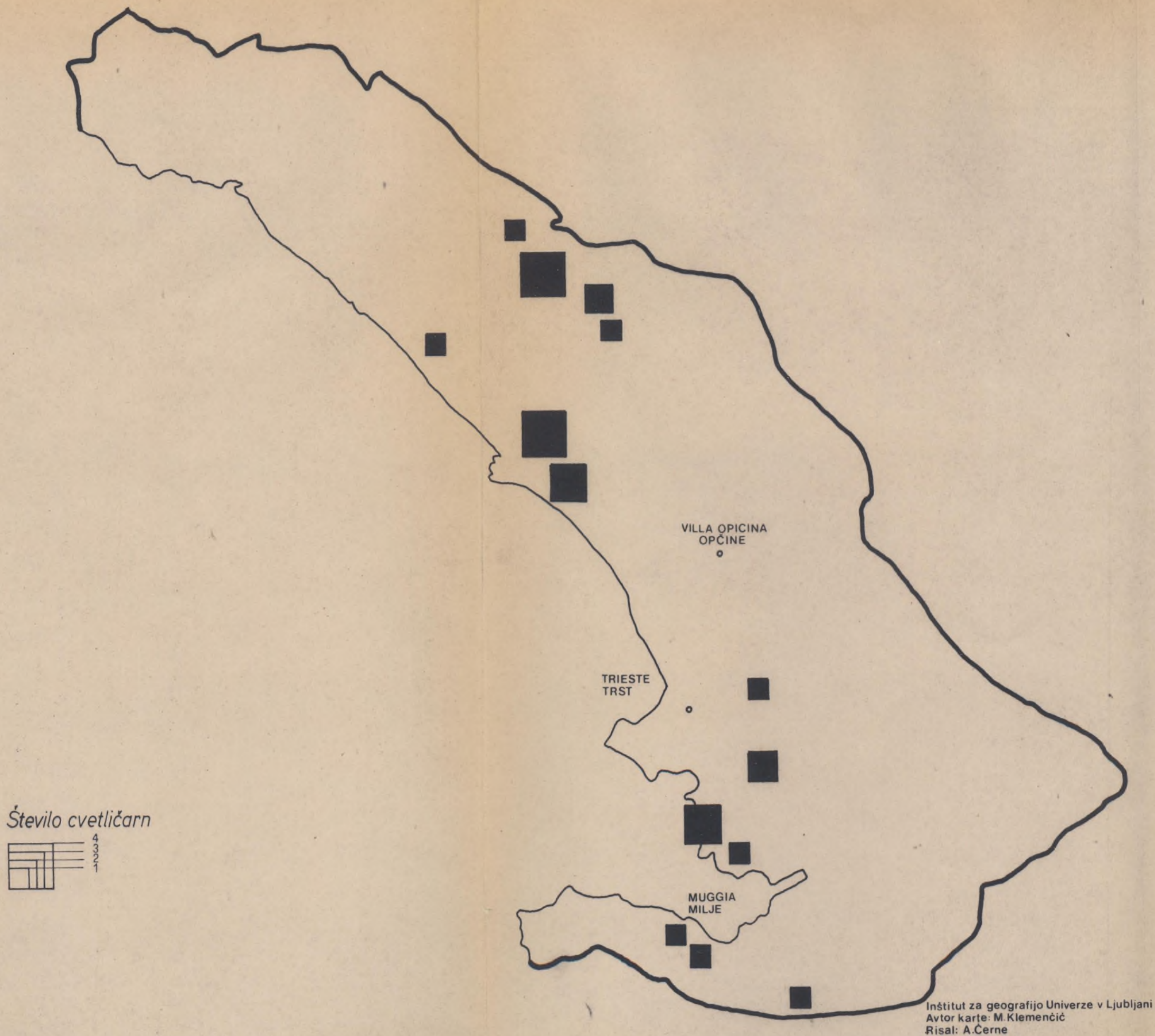

Število goveje živine

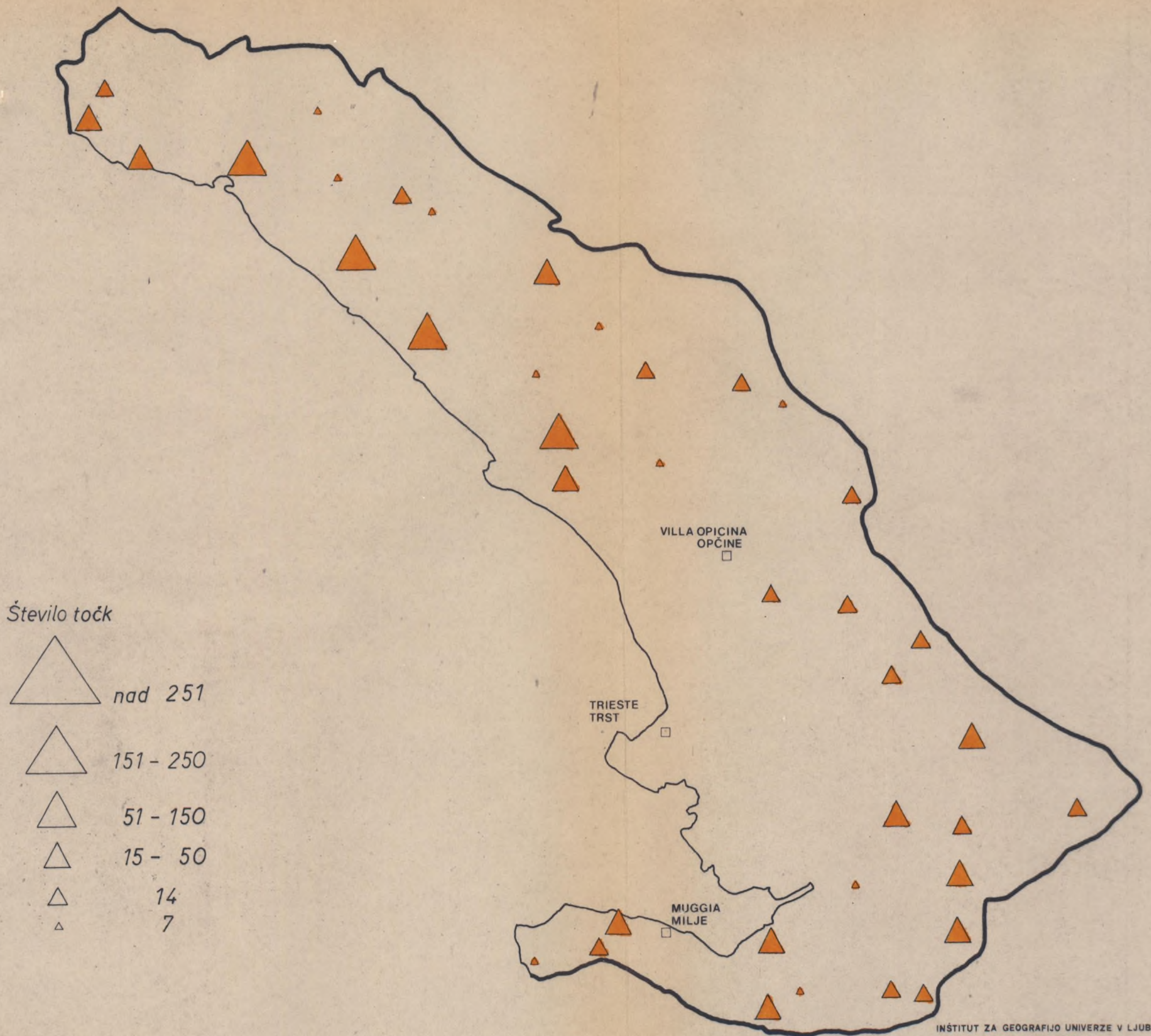

TRŽAŠKO

Regionalna razporeditev cvetličarn 1978

OSKRBNA SREDIŠČA I. STOPNJE NA TRŽAŠKEM PODEŽELJU 1978

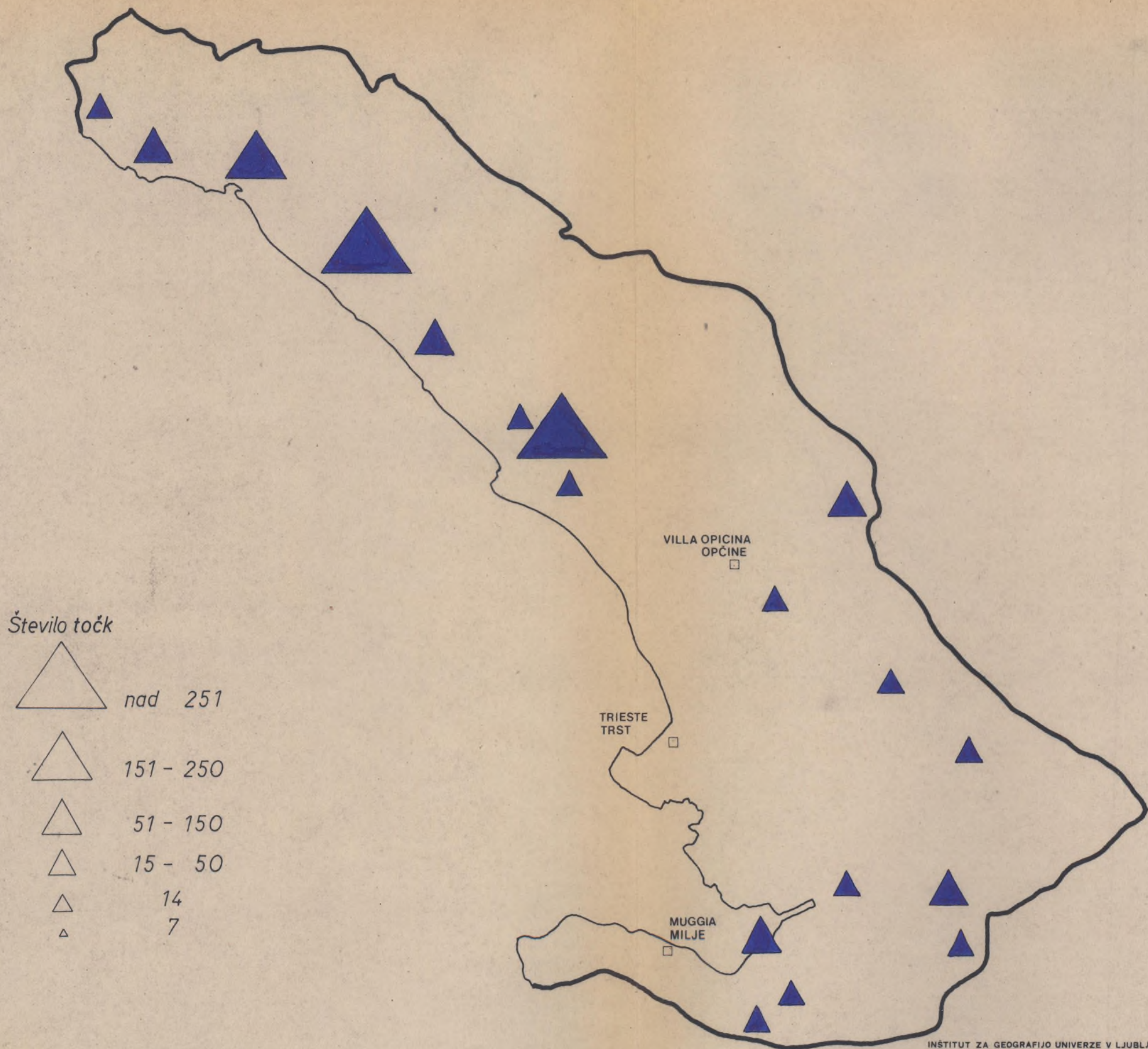
OSKRBNA SREDIŠČA III. STOPNJE NA TRŽAŠKEM PODEŽELJU 1978

REGIONALNA RAZPOREDITEV HOTELOV NA TRŽAŠKEM PODEŽELJU 1978

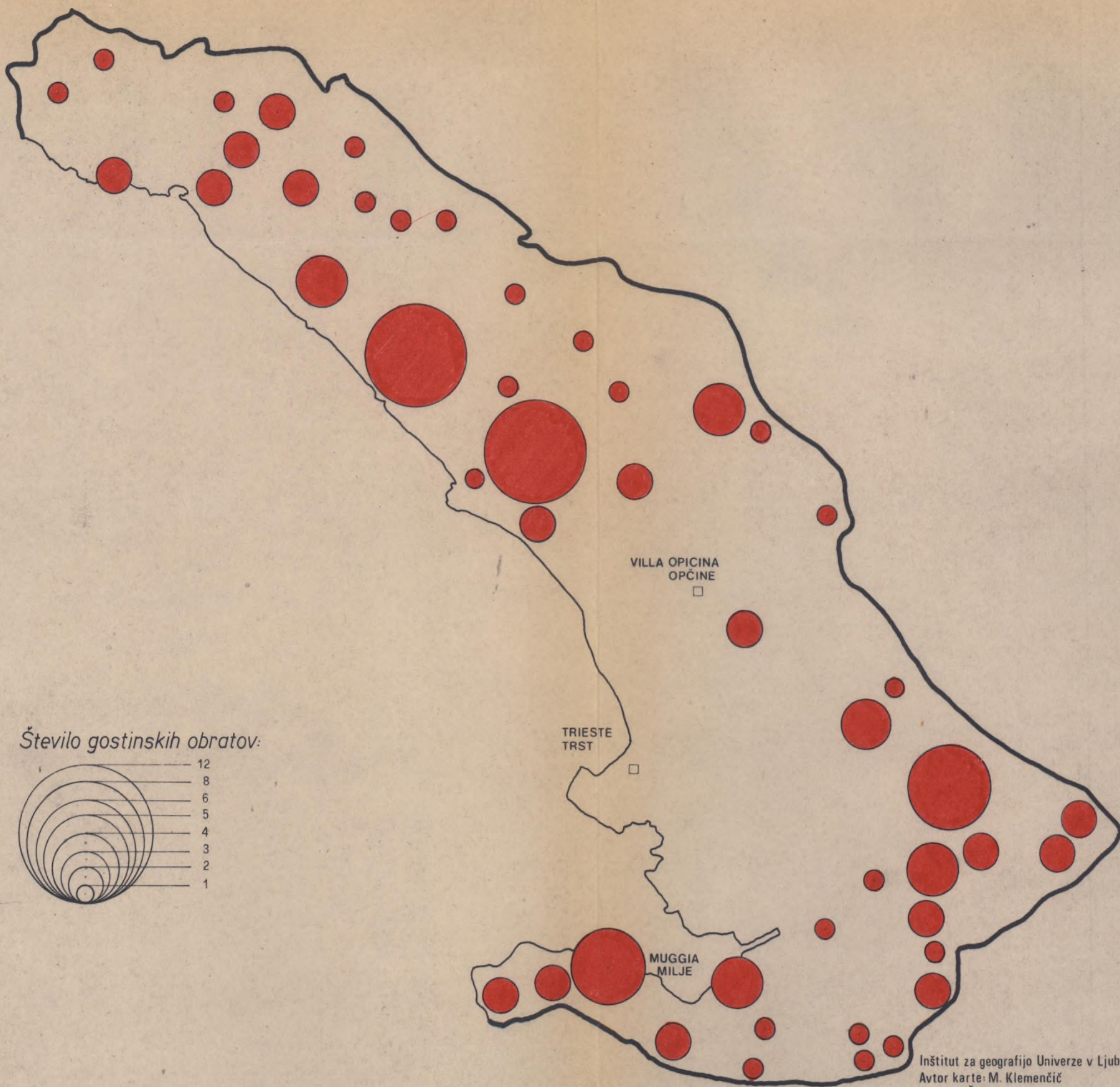
OSKRBNA SREDIŠČA II. STOPNJE NA TRŽAŠKEM PODEŽELJU 1978

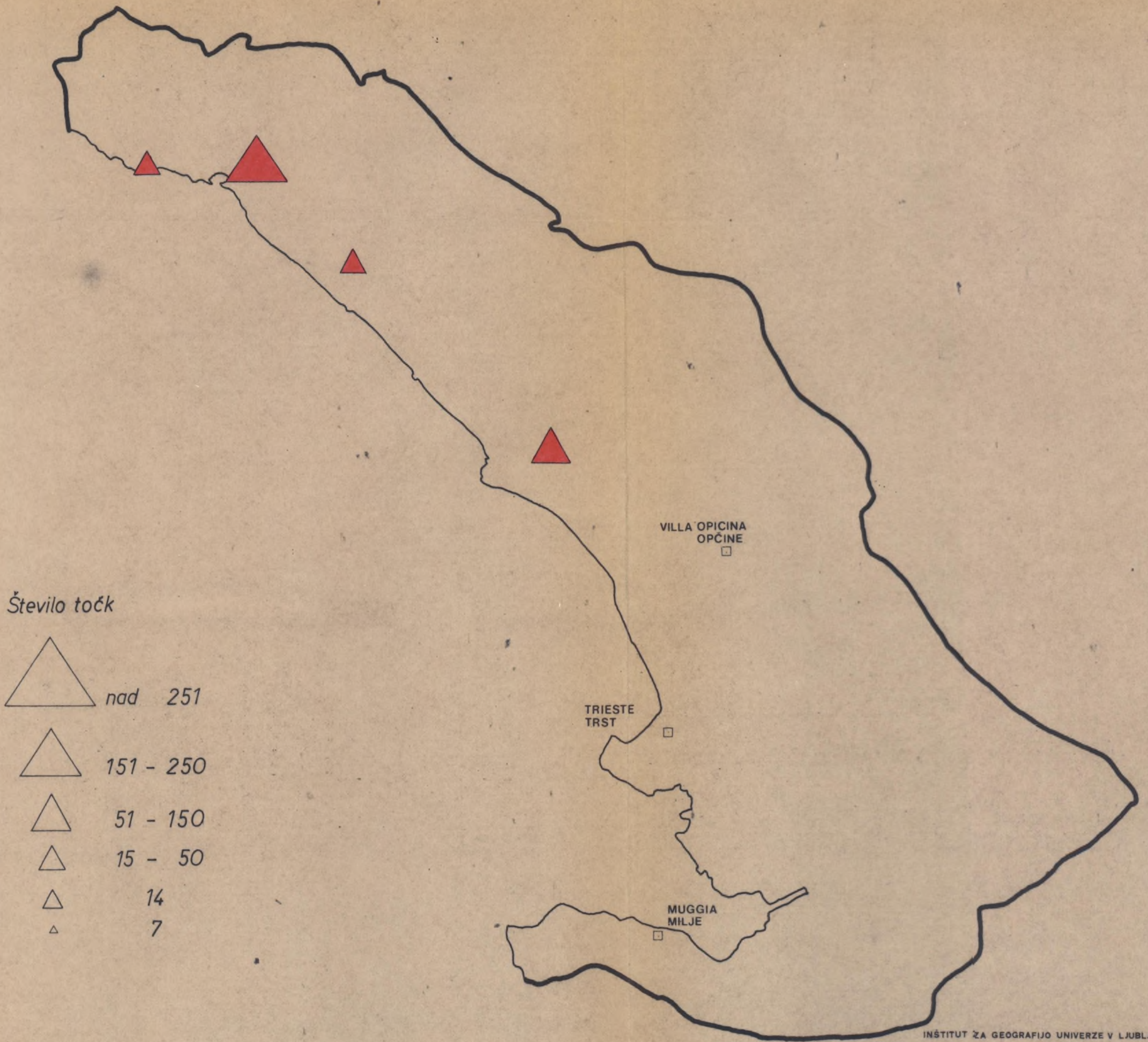
REGIONALNA RAZPOREDITEV RESTAVRACIJ NA TRŽAŠKEM PODEŽELJU 1978

REGIONALNA RAZPOREDITEV GOSTINSKIH OBRATOV NA TRŽAŠKEM PODEŽELJU 1978

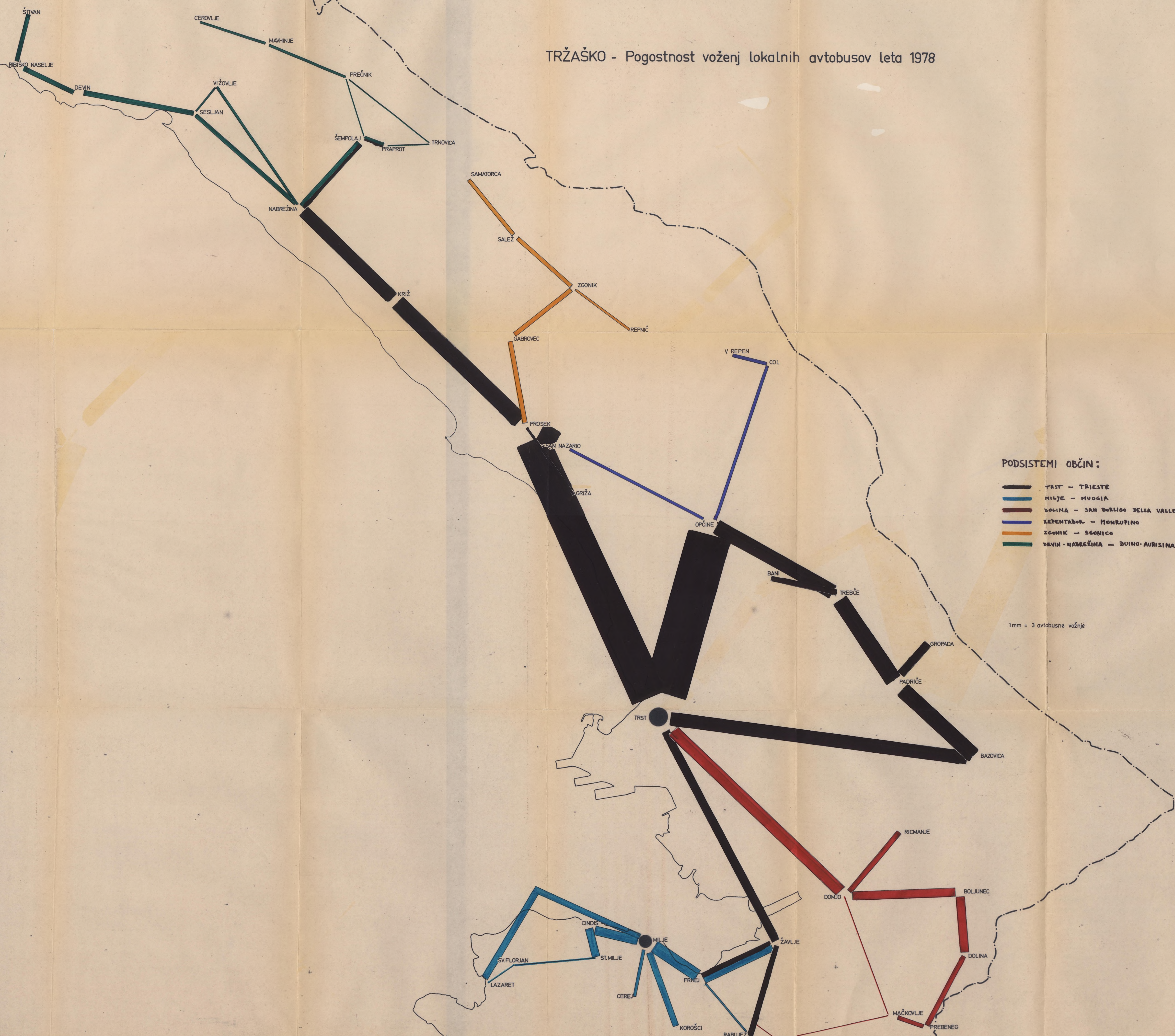
OSKRBNA SREDIŠČA IV. STOPNJE NA TRŽAŠKEM PODEŽELJU 1978

OSKRBNA SREDIŠČA I., II., III. IN IV. STOPNJE NA TRŽASKEM PODEŽELJU 1978

TRŽAŠKO - Pogostnost voženj lokalnih avtobusov leta 1978

- PODSISTEMI OBČIN :**
- █ TRST - TRIESTE
 - █ MILJE - MUGGIA
 - █ DOLINA - SAN DALLISO DELLA VALLE
 - █ SEPIENTADOR - MONRUPINO
 - █ ZGONIK - SGNICO
 - █ DEVIN - NABREŽINA - DUINO - AURISINA

1mm = 3 avtobusne vožnje